

Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění

Jana Paloncyová

Sylva Höhne

Jana Barvíková

Lucie Žáčková

Spolupráce: Kristýna Janurová

RILSA, Praha

2022



Tato studie je výstupem projektu „*Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče*“, který je řešen v rámci Dlouhodobé koncepce rozvoje výzkumné organizace na období 2018–2022 schválené MPSV na základě Rozhodnutí č. 7-RVO/2018 o poskytnutí institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.



Toto dílo podléhá licenci Creative Commons Uveďte původ 4.0 Mezinárodní veřejná licence.
(<http://www.creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12, Praha 7, 170 00
jako svou 602. publikaci
Vyšlo v roce 2022, 1. vydání, počet stran 69
Tisk: RILSA

Recenze: JUDr. Lenka Westphalová, Ph.D.
Mgr. Eva Hejzlarová, Ph.D.

ISBN 978-80-7416-436-1 (print)
978-80-7416-437-8 (pdf)

<https://www.vupsv.cz>

Abstrakt

Studie přináší výsledky *Výzkumu veřejného mínění k problematice stability současných rodin se zaměřením na uspořádání péče o nezletilé děti po rozvodu/rozchodu rodičů (Stabilita rodiny 2020)*, který na reprezentativním výzkumném vzorku dospělé populace ČR ve věku 18 až 65 let mapoval názory a postoje veřejnosti ve čtyřech hlavních tematických oblastech: 1. rodina, partnerství a rozchod/rozvod; 2. důležitost odborné pomoci; 3. uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu; 4. výživné. Samotný sběr dat proběhl v závěru roku 2020 a byl realizován jako jedno z dílčích šetření v rámci pětiletého projektu *Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče (IP70612)*.

Podle výsledků výzkumu *Stabilita rodiny 2020* partnerský vztah pro většinu populace představuje důležitou životní hodnotu, není však cílem sám o sobě, důraz je kladen na jeho kvalitu. Hlavními příčinami rozpadu partnerství pak bývají nevěra, případně jiný partnerský vztah, nedostatek vzájemné pozornosti, neschopnost společně hovořit a odlišnosti v názorech a postojích. Výzkum ukázal, že ačkoli není rozpad rodiny v české společnosti výjimečným jevem, míra povědomí o tom, jak celý proces probíhá, jak je možné péči o děti následně nastavit a jaké to vše může mít praktické dopady na děti i rodiče, je obecně relativně nízká. Potvrdil tak naléhavou potřebu systematického uchopení edukace rozcházejících se rodičů formou psycho-sociálně-právního poradenství a osvěty široké veřejnosti, kterou vnímají a vyjadřují mnozí odborníci zapojení do řešení rodičovského konfliktu a situace rodin v/po rozpadu.

Klíčová slova: rodina; partnerství; rodičovství; stabilita rodiny; rozvod; rozchod; porozvodová péče o děti; výlučná péče; střídavá péče; společná péče; covid-19.

Abstract

The study presents the results of *Public Opinion Research on the issue of the stability of contemporary families with a focus on the arrangement of care for minor children following parental divorce/separation (Family Stability 2020)*, which mapped the opinions and attitudes of the public in the form of a representative research sample of the adult population of the Czech Republic aged 18 to 65 in four main thematic areas: 1. family, partnership and separation/divorce; 2. the importance of professional assistance; 3. child care arrangements following separation/divorce; 4. alimony. The collection of the data took place at the end of 2020 in the form of a subproject conducted in the context of the five-year project *Impacts of the degree of parental conflict on children and the role played by the specific form of post-separation care arrangement (IP70612)*.

According to the results of the *Family Stability 2020* research, partnerships represent an important life value for the majority of the population; however, it is not an aim in itself, rather the most important aspect concerns the quality of the relationship. The main causes of the breakup of partnerships are infidelity/different partner relationship, a lack of mutual attention, the inability to talk together and differences in opinions and attitudes. Research has shown that although the breakup of the family is not an exceptional phenomenon in Czech society, the degree of awareness of how the process takes place, how it is possible to set up care for children after the breakup and what practical impacts the breakup process exert on children and parents is generally relatively low. The research results thus confirmed the urgent need for both the provision of systematic "education" for separating parents in the form of psycho-social-legal counselling and the broader education

of the general public in this area, approaches that are supported by many experts involved in solving parental conflicts and the situations of families in/following separation situations.

Keywords: family; partnership; parenthood; family stability; divorce; separation; post-separation childcare; sole custody; shared custody; joint custody; covid-19.

Obsah

Shrnutí hlavních zjištění	7
Úvod.....	10
1. Základní informace o šetření a struktuře výzkumného souboru	14
2. Rodina a rozchod/rozvod – zkušenosti a postoje	23
2.1 Život v rodině	23
2.2 Postoje k rodině, partnerství a rodičovství.....	29
2.3 Vnímání dopadů pandemie covidu-19 na rodinu.....	33
3. Důležitost poradenských a terapeutických služeb v rozpadu rodiny	36
4. Uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu – postoje a mýty.....	39
4.1 Rozchod/rozvod a soudní proces.....	39
4.2 Základní principy uspořádání péče o děti po rozchodu/ rozvodu rodičů v postojích veřejnosti.....	41
4.3 Konkrétní formy uspořádání péče o děti po rozchodu/ rozvodu rodičů v postojích veřejnosti.....	45
5. Výživné – postoje a mýty.....	56
Shrnutí	63
Literatura.....	67

Shrnutí hlavních zjištění

- V české společnosti si rodina stále uchovává vysokou hodnotu. Je vnímána jako zdroj citového zázemí (98 %) a smyslu života (95 %), jako prostředí poskytování vzájemné pomoci (98 %), byť také do jisté míry omezuje v osobním rozhodování (31 %) a bývá i zdrojem napětí a konfliktů (26 %). Nicméně rodina je zbytečnou přítěží pro pouhých 7 % respondentů.
- Partnerský vztah ale není cílem sám o sobě, důraz je kladen na jeho kvalitu – 85 % respondentů je toho názoru, že než mít špatný partnerský vztah, je lepší nemít žádný. 79 % respondentů se domnívá, že ani děti by neměly být důvodem pro udržování nefungujícího partnerského vztahu, ačkoliv 72 % respondentů má za to, že dítě potřebuje domov s oběma rodiči, aby vyrůstalo šťastně.
- Hlavními příčinami rozpadu partnerství dle mínění veřejnosti bývají zejména 1. nevěra, či jiný partnerský vztah (54 %), 2. nedostatek vzájemné pozornosti, neschopnost společně hovořit (38 %), 3. odlišnosti v názorech a postojích (23 %), 4. závislosti (18 %), 5. fyzické nebo psychické násilí (17 %).
- Velmi nebo spíše spokojeno se svým životem se cítí být 68 % respondentů, 22 % se nepovažuje ani za spokojené ani za nespokojené a 10 % je v současnosti se svým životem spíše nebo velmi nespokojeno. Vyšší mírou spokojenosti se častěji vyznačují respondenti s lepší příjmovou situací domácnosti, zadaní a ti, kteří věří v Boha. Naopak nespokojenost s aktuální životní situací se častěji ukazuje u lidí, kteří (zatím) nemají děti a rovněž i u těch, kteří mají nějakou osobní nebo blízkou zkušenost s rozvodem (jako dítě, jako rodič, jako příbuzný).
- Zkušenost s rozpadem rodiny v dětství se může promítnout do vlastní životní dráhy. Dílčí korelace mezi zkušeností z dětství a nestabilitou vlastního vztahu se projevila ve věkové skupině 30 až 44 let. Mezi těmi, kteří zažili rozvod rodičů v roli dítěte, přibližně každý čtvrtý v dospělosti zažil rozvod/rozchod i v roli rodiče svého dítěte. Mezi těmi, kteří vyrůstali s oběma rodiči, to byl přibližně každý šestý.
- Za nejvíce ohrožené rozpadem rodiny jsou považovány děti. Celkem 83 % respondentů je toho názoru, že při rozvodu/rozchodu rodičů právě ony trpí nejvíce, a 66 % jich má za to, že rozvod/rozchod rodičů poznamená dítě na celý život.
- Podle 85 % respondentů rodiče zapomínají, že i po rozvodu/rozchodu by měli s druhým rodičem na péči o děti spolupracovat. Přitom 85 % respondentů věří, že rozvod rodičů může probíhat klidně, bez boje o děti a majetek, a 66 %, že dobrý rozvod/rozchod rodičů může být dobrým příkladem pro dítě. S tímto názorem silněji souzní ti, kteří jako děti rozchod rodičů zažili, a mezi nimi zejména ti, kteří jej zpětně hodnotí jako správné rozhodnutí rodičů.
- Více než polovina respondentů, kteří zažili rozvod/rozchod s druhým rodičem svého nezletilého dítěte, hodnotila průběh vyjednávání o nastavení péče o děti a o majetkovém vypořádání jako téměř bezproblémový. Mnohem problematičtější se však jevila komunikace s bývalým partnerem/kou.
- Vyhledání odborné pomoci psychologa, psychoterapeuta či párového terapeuta v různých fázích řešení (i jen možného) rozpadu rodiny naprostá většina dotázaných připisuje značný význam. V realitě však podle zkušeností psychologů většina párů potýkajících se se vztahovými problémy přichází do terapie pozdě.

- Názor, že návštěva poradny, kde by rodiče získali informace, jak zmírnit negativní dopady rozpadu rodiny na děti a podpořit komunikaci mezi rodiči, by měla být povinnou součástí řešení rozpadu rodiny, sdílelo 60 % respondentů. Podle dalších 31 % respondentů by sice neměla být povinná, ale měla by být doporučována.
- Česká veřejnost nemá obecně dostatečné povědomí o procesech spojených s nastavením péče o děti po rozchodu rodičů, tedy o kterých věcech a jak u sezdaných a nesezdaných ne/rozhoduje soud, kdy je/není nutno se soudit, o skutečném právním obsahu a fungování zákonem vymezených typů péče (výlučná péče/péče jednoho z rodičů, střídavá péče, společná péče) ve vztahu k rodičovské odpovědnosti, o významu výživného a způsobu jeho určování (zejména při svěřeni dítěte do střídavé péče).
- Podle 82 % respondentů by rodiče po rozvodu/rozchodu nadále měli o záležitostech dětí rozhodovat společně, bez ohledu na to, kde děti bydlí. Přitom 70 % respondentů se domnívá, že děti by měly mít domov u jednoho z rodičů a s tím druhým být v kontaktu. Názor, že děti by měly mít možnost žít s každým z rodičů i za cenu, že budou střídat dva domovy, podporuje 55 % respondentů, přičemž muži se k němu přiklánějí častěji než ženy. Model, kdy o dítě pečuje převážně matka, je však výrazně podporován pouze v nejmladším věku dítěte (do 3 let dítěte 75 %, 4 až 6 let 38 %), počínaje vstupem dítěte na základní školu je příklon české veřejnosti k rovnoměrné péči obou rodičů již třičtvrtinový.
- Výlučná péče je v očích veřejnosti spojena s péčí matek, které o ni žádají častěji než otcové. Nízký zájem o svěřeni dítěte do výlučné péče otcům připisuje 37 % respondentů (32 % mužů a 43 % žen). Výlučná péče bývá spojena s představou, že druhý rodič, nejčastěji otec, vídá své dítě každý druhý víkend, případně nějaký den v týdnu (62 %), zákon však kontakt s druhým rodičem neohraničuje. Polovina respondentů se mylně domnívá, že při výlučné péči rozhoduje o všech důležitých záležitostech dítěte pouze ten rodič, do jehož péče bylo soudem svěřeno, a třetina má mylně za to, že se tento rodič může s dítětem kamkoliv přestěhovat, aniž by k tomu měl souhlas druhého rodiče. Dvě třetiny veřejnosti se ztotožňují s výrokem, že dítě ve výlučné péči má jen jeden domov.
- Střídavá péče je v postojích veřejnosti více spojována s preferencemi otců. Je vnímána jako férový model pro oba rodiče (77 %). Její výhodou pro dítě je, že se o něj starají matka i otec v podobné míře (78 %), avšak dítěti prospívá jen, pokud rodiče jsou schopni se spolu domluvit (79 %). Současně je v České republice poměrně rozšířená představa (59 %), že dítě je „batůžkář“ bez skutečného domova. Nicméně jen 28 % respondentů se domnívá, že střídavá péče je pro dítě vždy horší než výlučná péče.
- Podle odborníků (Barvíková, 2019) matky navrhují či přistupují na střídavou péči méně často mj. kvůli obavám, že by jejich souhlas s ní byl okolím (zejména na venkově) odsouzen jako projev mateřského selhání. S výrokem, „když matka souhlasí s jinou než se svojí výlučnou péčí, není dobrá matka“ se neztotožnilo 64 % respondentů, přiklonilo se k němu 13 % mužů a 9 % žen, avšak 25 % respondentů nedokázalo dát odpověď. Tvrzení „střídavou péčí přichází matka o část svého já“ odmítlo 55 % respondentů, přijalo jej 22 % žen oproti 17 % mužů, a čtvrtina respondentů se opět nedokázala vyjádřit. Výhodu střídavé péče pro matku 74 % dotázaných spatřuje v tom, že v době, kdy o dítě pečuje otec, má čas pro sebe, své zájmy a svou práci.
- Zatímco ženy se v převážné většině (66 %) vymezují proti výroku, že výživné je ve skutečnosti spíše využíváno pro potřeby matky než dítěte, muži s ním až dvakrát častěji souhlasí (38 % mužů vs. 18 % žen).

- O tom, že by potřeby dítěte a možnosti povinného rodiče při stanovení výše výživného měly být zohledňovány rovnoměrně, je přesvědčen každý čtvrtý respondent. Ženy se častěji přiklánějí na stranu dítěte, muži více k možnostem rodiče, který má výživné platit.
- Od července 2021 začala být poskytována nová sociální dávka určená nezaopatřenému dítěti, které dostává od druhého rodiče výživné na dítě v nižší částce nebo vůbec. Zavedení tzv. náhradního výživného spíše podporuje 42 % respondentů, naopak 40 % jich spíše preferuje, aby stát místo toho přiměl povinného rodiče k hrazení výživného.
- Na sklonku roku 2020 očekávaly dvě pětiny dotázaných jako důsledek pandemie zhoršení vztahů mezi partnery, tři pětiny častější rozchody či rozvody a také domácí násilí.

Úvod

Česká rodina se jako společenská instituce v rámci celospolečenského vývoje mění (např. Možný, 2006; Sobotka, Toulemon, 2008; Hašková et al., 2014). Doprovodným jevem je i nižší stabilita rodin, kdy rozpad partnerského vztahu zažívá nemalá část populace (Kuchařová et al., 2020; Vohlídalová, Maříková, 2011; Žilínčíková, 2017). Tato skutečnost se ve velké míře dotýká i dětí, o to je závažnější.

Vývoj společnosti s sebou přináší kontinuální redefinice rolí mužů a žen. Pracovní sféra se postupně prostorově oddělila od rodinné. V současné společnosti je status ženy historicky nejméně závislý či zcela nezávislý na statusu muže. Ačkoliv finanční situace neúplných rodin mnohdy bývá křehká, žena je schopna uživit rodinu sama či s pomocí rozvinutého sociálního státu. Ekonomický profit plynoucí ze společného života páru je tak oslaben. Jako hlavní nosný prvek manželství, který formuje očekávání žen a mužů od tohoto svazku i od vlastního života, se přibližně od počátku 20. století více a více prosazuje láska a kvalita partnerského vztahu (Dudová, 2008). Manželství či nesezdané soužití se tedy dnes nerozpadá proto, že by život v páru ztratil na hodnotě, ale spíše naopak. Partnerský život je natolik důležitý, že nelze připustit, aby byl polovičatý, neuspokojivý (Dudová, 2008; Fučík, 2008; Matoušek, 2015). Současně je stávající společnost mnohem více orientována na potřeby dětí a veřejnou ochranu jejich zájmu. V tomto kontextu je více než kdy jindy kladen důraz na rodičovské kompetence a na podporu funkčních partnerských vztahů. Tuto potřebu reflektuje i Koncepce rodinné politiky z roku 2017 vypracovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí (Opatření č. 11 a 12).

Rozpad rodiny má následky pro všechny její členy s přesahem až do celospolečenského prostoru. Příkladem může být obtížnější ekonomická situace rodin samoživitelů, které jsou i častějšími příjemci sociálních dávek. Rozchod/rozvod má však výrazný dopad na všechny dotčené, zejména po stránce emocionální i sociální. Míra, s jakou rozchod postihne dospělé, závisí především na jeho důvodech, průběhu a schopnostech se s touto zátěží vypořádat. Obtížnější je tam, kde mají partneři děti. V těchto případech by spolu měli rodiče dále komunikovat a řešit společně záležitosti svých dětí, neboť partneři sice přestali být, ale rodiči zůstávají. Zvládnout rozpad po emocionální a sociální stránce mohou pomoci odborníci z různých pomáhajících profesí, ale i průběh rozvodového, respektive opatrovnického řízení, který neeskaluje rodičovský konflikt. Rozpad rodiny vnáší výrazné změny do života dětí. Zpravidla dochází k omezení kontaktu minimálně s jedním z rodičů. V rodinách, kde jeden z rodičů chybí (trvale), nemá dítě mužský, případně ženský vzor. To ovlivňuje jeho další život, a to i v oblasti jeho vlastních partnerských vztahů.

Změně rolí muže v rodině a ve společnosti je ve společenském diskursu věnována menší pozornost, než je tomu u žen. V české společnosti převládá v deklaratorní rovině podpora egalitárního modelu participace mužů a žen a s tím spojená vysoká podpora sdíleného rodičovství (Kuchařová et al., 2020; Rabušic, Chromková Manea, 2018). V praxi je zpravidla uplatňován tradiční genderový model komplementárních rolí otce živitele a matky pečovatelky. Podpora aktivního otcovství a zapojení otců do přímé péče o děti se sice v posledních letech zvyšuje, ale čas otců trávený s dětmi je stále výrazně limitován jejich pracovními povinnostmi souvisejícími s převládajícím gender pay gap a je stále výrazně nižší v porovnání s tím, nakolik se péči o děti věnují matky (Nešporová 2019a, 2019b; Maříková, Křížková, Vohlídalová, 2012). A to i přesto, že ženy pracují v naprosté většině, podobně jako muži, na celý úvazek. Biddulph (2011) nicméně uvádí, že dnešní mladí otcové se zpravidla věnují svým dětem mnohem více než otcové předchozí generace.

V protikladu s konceptem aktivního otcovství se někdy hovoří o krizi mužství. Ta bývá spojována s psychickou nezralostí, chlapecky lehkomyšlnou mentalitou projevující se neschopností odložit uspokojení vlastních potřeb a tendencí k vyhýbání se odpovědnosti, povinnostem a závazkům. Zoja (2017) v této souvislosti mj. uvádí vysoké podíly otců, kteří na základě vlastního rozhodnutí v životech a výchově svých dětí vůbec nefigurují. Herman (2018) zase poukazuje na to, že zanedbání vyživovací povinnosti patří k nejčastějším trestným činům v ČR.

Podle Kuchařové et al. (2020) v České republice označují své soužití za velmi šťastné či převážně spokojené zhruba tři čtvrtiny dotázaných žijících v manželství či nesezdaném soužití. O rozvodu/rozchodu jich někdy opravdu vážně uvažovala přibližně pětina, sezdaní přitom na rozvod pomýšlejí v menší míře než nesezdaní na rozchod. Páry se obvykle snaží překonat své partnerské problémy především vlastními silami, služby odborníků vyhledávají jen výjimečně. Často teprve až když se partnerské konflikty vyhroťí a hledání řešení je příliš komplikované. Podle soudních statistik je nejčastějším důvodem rozvodu rozdíl povah, názorů a zájmů. Dle výběrových šetření jsou hlavními důvody nevěra, problémy v komunikaci a malá snaha partnerské problémy řešit (tamtéž). Páry zapomínají o svůj vztah pečovat, rozvíjet ho, trávit čas ve dvou, zejména poté, co se stanou rodiči. Časem pak dochází ke vzájemnému odcizení a vyprázdnění jejich vztahu. Do vztahů dnes zasahují i moderní technologie, stávají se alternativou (méně uspokojivé) partnerské komunikace. Do terapie páry přivádí dlouhá, neřešená krize, nebo náhlá krize vyvolaná například nevěrou. Nicméně i nevěra bývá terapeuty chápána jako symptom dříve neřešených partnerských problémů.

Počet rozvádějících se manželství od roku 2004, s výjimkou let 2010, 2013 a 2017 klesá. V roce 2020 se rozvedlo 21 734 manželství. Tento vývoj byl odrazem jak snižujícího se počtu sňatků v předcházejících dekadách, tak změn v intenzitě rozvodovosti v jednotlivých délkách trvání manželství a prodlužování průměrné délky trvání manželství na současných 13,5 let (ČSÚ, 2021). Ve většině rozvádějících se manželství jsou nezletilé děti (dlouhodobě na úrovni 57–59 %), přičemž tyto páry mají nejčastěji jedno (48 %), či dvě děti (46 %). V posledních letech se tak rozvod manželství rodičů týká přibližně 23 tisíc nezletilých dětí ročně. Neúplné rodiny vznikají v téměř shodné míře jak rozvodem, tak rozchodem nesezdaných rodičů (Paloncyová et al., 2019). Počet dětí, kterým se ročně rozpadá rodina, je tedy výrazně vyšší.

Dostupné statistiky vypovídají pouze o těch případech, kdy se rodiče rozhodli řešit svůj rozchod a péči o děti po rozchodu soudní cestou. V České republice přetrvává i přes klesající trend praxe, kdy je soudem dítě po rozchodu rodičů svěřeno do péče matky (Höhne, Paloncyová, 2019, 2021). Spolu s rostoucím věkem dítěte tento podíl mírně klesá ve prospěch péče otce, i když péče matky zůstává převažujícím způsobem úpravy. Společná péče bývá soudně určena pouze výjimečně, a to bez ohledu na věk dítěte, střídavou péči má po rozchodu rodičů dle soudních statistik zhruba každé desáté dítě. Tři čtvrtiny všech rozhodnutí opatrovnických soudů jsou přitom podloženy dohodou rodičů (Höhne, Paloncyová, 2021).

Zůstává otázkou, jak jsou dohody rodičů či rozhodnutí soudu v praxi rodiči a jejich dětmi naplňovány, a také, zda a nakolik jsou rodiče ochotni a schopni původní nastavení péče o děti modifikovat, vyžaduje-li to zájem a přání dítěte, případně rodičů. I z těchto důvodů je Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, v. v. i., (dále jen „RILSA“) realizován výzkumný projekt *„Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče“*. Cílem tohoto projektu, řešeného v letech 2019 až 2023, je zmapovat dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a roli, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče. A to v souvislosti s tím, zda se na ní rodiče shodli, nebo byla soudem nařízena. V rámci projektu je realizována série kvalitativních a kvantitativních šetření, jejichž cílovými skupinami jsou a) odborníci

zapojení do řešení rodičovského konfliktu (sociální pracovníci OSPOD, psychologové a psychoterapeuti, pracovníci sociálních služeb, mediátoři, advokáti, opatrovníční soudci), b) veřejnost, zejména však c) rodiče nezletilých dětí se zkušeností rozchodu/rozvodu a d) mladí lidé ve věku 16 až 29 let, kteří v dětství či dospívání zažili rozchod/rozvod rodičů. Pozornost je zaměřena na vývoj vztahu a konfliktu mezi rodiči před a po rozchodu, na způsob nastolení uspořádání péče o děti po rozchodu a na zkušenosti a každodenní život rodičů a dětí v jednotlivých formách péče, tedy ve výlučné, střídavé a společné péči. Hlavním motivem realizace tohoto výzkumného projektu je přispět k tomu, aby rozchod rodičů byl pro další život dětí co možná nejmenší zátěží. Jeho výsledky jsou určeny MPSV a širší odborné i laické veřejnosti.¹

V rámci tohoto projektu byl realizován i výzkum veřejného mínění k problematice stability současných rodin se zaměřením na uspořádání péče o nezletilé děti po rozvodu/rozchodu rodičů, jehož výsledky přináší tato monografie. Motivem k jeho uskutečnění byla zejména potřeba zasadit do širšího kontextu výsledky výše uvedených šetření zaměřených na tu část populace, která rozpad rodiny zažila, a ověřit některé hypotézy, formulované na základě dosavadních zjištění:

- V souvislosti s rozvody, jejich průběhem, výživným, jednotlivými formami úpravy péče o děti (výlučná péče/péče jednoho z rodičů, střídavá péče, společná péče) panuje v názorech české veřejnosti řada mýtů a mylných přesvědčení, které mají potenciál velmi negativně ovlivňovat vztahy a životy dětí i dospělých po rozpadu rodiny.
- Není dostatečné povědomí o službách pro páry s partnerskými problémy a rodiny v/po rozpadu, jejich možném přínosu a míra ochoty je využívat je nízká.
- Rozpad rodiny je zkušenost, s níž se lidé, ať už osobně či zprostředkovaně (u blízkých či v okruhu přátel), setkávají často. Tato zkušenost významně ovlivňuje jejich názory a do jisté míry i chování.

Výzkum mapoval postoje a názory veřejnosti týkající se stability rodiny a péče o děti po rozchodu/rozvodu rodičů na reprezentativním výzkumném vzorku dospělé populace ČR ve věku 18 až 65 let. Sběr dat proběhl na přelomu listopadu a prosince roku 2020. Pro RILSA jej zajistila společnost STEM/MARK, a. s. Metodiku výzkumu detailněji představuje kapitola „*Základní informace o šetření a struktuře výzkumného souboru*“.

Kapitola „*Rodina a rozchod/rozvod – zkušenosti a postoje*“ se zabývá postoji veřejnosti k rodině, rodičovství, partnerství a rozchodům/rozvodům rodičů nezletilých dětí. Ty obvykle bývají determinovány mj. vlastními životními zkušenostmi, proto je pozornost věnována také rodinné situaci respondentů, jejich partnerství, zkušenostem s rozpadem rodiny, popřípadě průběhu rozchodu/rozvodu, řešení uspořádání péče o děti a majetkového vypořádání.

Názory veřejnosti na význam odborné pomoci v různých fázích krize a řešení rozpadu partnerského vztahu a rodiny nastiňuje kapitola „*Důležitost poradenských a terapeutických služeb v rozpadu rodiny*“.

Podle sociálních pracovníků OSPOD, mediátorů, advokátů a opatrovníčských soudců zapojených do řešení rodičovských konfliktů rozcházející se rodiče často nemají základní právní povědomí o průběhu opatrovníčského řízení upravujícího péči o nezletilé dítě/děti ani o formách péče o děti. Jejich preference tak mnohdy bývají založeny na zavádějících informacích či dokonce na nejrůznějších mýtech (Barvíková, 2019). Toto téma v postojích české veřejnosti sleduje kapitola „*Uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu – postoje a mýty*“.

¹ Bližší informace o projektu a jeho další výstupy viz <https://www.vupsv.cz/projekty/?id=337>

Názory a představy veřejnosti týkající se nastavení vyživovací povinnosti, výše výživného a jeho využívání analyzuje kapitola „*Výživné – postoje a mýty*“.

Konkrétní doporučení plynoucí ze závěrů tohoto výzkumu pro rodinnou politiku byla formulována v samostatném Policy Paper, „*Porozvodová péče o děti ve veřejném mínění a možné implikace*“ (Barvíková et al., 2022).

1. Základní informace o šetření a struktuře výzkumného souboru

Výzkum veřejného mínění k problematice stability současných rodin se zaměřením na uspořádání péče o nezletilé děti po rozvodu/rozchodu rodičů byl realizován v rámci víceletého projektu „Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče“ (IP70612).

Výzkumný nástroj, dotazník, se zaměřil na několik základních tematických okruhů. Pro zarámování veřejného mínění k rodinnému životu a nestabilitě rodiny jsou důležité obecné postoje a hodnoty vážící se i k jiným životním oblastem, například významu profesní i osobní seberealizace mimo rodinnou sféru. Postoje k dílčím aspektům partnerského a rodinného života jsou pak odrazem i determinantou současného širšího společenského klimatu. Jedním z cílů výzkumu bylo zachytit obecnou zkušenost české společnosti s rozvody a rozchody rodičů s dětmi. Součástí dotazníku tedy byly také biografické pasáže zaměřené na orientační rodinu i partnerskou a rodičovskou historii respondenta. Těžištěm dotazníku byly otázky zachycující postoje či zkušenosti respondentů týkající se důvodů nestability rodin, průběhu rozchodů rodičů s dětmi a jejich dopadů na další život. Jak vyplývá z předchozích výzkumů (např. Barvíková, 2019), rozcházející se rodiče mnohdy nemají relevantní informace o tom, jak z právního hlediska probíhá rozvod, případně rozchod, pokud jsou rodiče nesezdaní, a jaké jsou možnosti uspořádání péče o jejich děti poté, co přestanou být partnery, ale měli by zůstat rodiči. Proto byla velká část dotazníku věnována i otázkám zaměřeným na procesní postupy spojené s rozvodem či rozchodem rodičů nezletilých dětí. Jako velmi významné téma související s rozpadem úplné rodiny je vyměření a placení výživného na nezaopatřené děti. Podle Paloncyové et al. (2019), jejichž výzkum sledoval životní podmínky sólo rodičů, nedostává výživné přibližně každé páté dítě, každé desáté jej dostává nepravidelně. I v oblasti výživného na nezaopatřené děti existují v české společnosti podle odborníků z praxe různé předsudky a mýty (Barvíková, 2019). Jedním z cílů výzkumu bylo ověřit, zda tomu tak skutečně je.

Sběr dat pro RILSA provedla společnost STEM/MARK, a. s. V první fázi byl testován výzkumný nástroj zejména s ohledem na délku a srozumitelnost jednotlivých otázek dotazníku. Pilotního šetření se zúčastnilo 52 respondentů. Z hodnotících otázek v závěru dotazníku jednoznačně vyplynulo, že daná problematika většinu respondentů zaujala a často v prostoru pro osobní komentář připisovali své vlastní postoje k rozpadu rodin. K samotnému dotazníku neměli respondenti připomínky a připadal jim zcela srozumitelný.

Určitým limitem výzkumu veřejného mínění zaměřeného na rodinu a zejména její stabilitu je citlivost tohoto tématu. Je nesporné, že určitá část populace, která zažila ve svém životě rozpad své rodiny, ať v dětství nebo již v roli rodiče, může účast ve výzkumu odmítnout. Z tohoto důvodu byla pro sběr dat zvolena kombinace online a osobního dotazování (viz níže). Jak již bylo zmíněno v úvodní kapitole, těžištěm celého projektu je šetření mající za cílovou populaci rodiče nezletilých dětí a mladé dospělé, kteří zažili rozpad své rodiny. Předkládaný výzkum veřejného mínění tak tento výzkum vhodně doplňuje.

Hlavní sběr dat proběhl v termínu od 27. listopadu do 9. prosince 2020. Šetření bylo realizováno metodou internetového dotazování CAWI (respondent vyplňuje dotazník sám). CAWI

dotazování probíhalo mezi respondenty registrovanými v Českém národním panelu.² Reprezentativní výzkumný vzorek populace ČR čítal **1 691** dospělých respondentů ve věku 18 až 65 let. Jednalo se o kvótní výběr. Použitými kvótními znaky byly: region v členění dle kraje (úroveň NUTS3), velikost místa bydliště v členění do pěti kategorií, pohlaví respondenta, vzdělání respondenta (tři kategorie) a věk respondenta.³ Pro nastavení kvót byly využity informace o složení populace ČR z údajů ČSÚ (Populační statistiky k 1. 7. 2019; VŠPS – průměr roku 2019). Základní parametry výzkumného souboru odpovídají nastavení kvót pro naplnění reprezentativity souboru, jak ukazuje tabulka č. 1.1. Výsledný datový soubor je v textu označen jako *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*, případně jen *Stabilita rodiny 2020*.

Tabulka č. 1.1 **Nastavené kvóty a parametry výzkumného souboru** (v %)

		Nastavené kvóty (populace)	Výzkumný soubor
Pohlaví	muž	51	52
	žena	49	48
Věk	18–29 let	20	20
	30–44 let	37	37
	45–65 let	43	44
Vzdělání	bez maturity	40	39
	s maturitou	37	37
	vysokoškolské	23	24
Velikost místa bydliště	do 999	17	17
	1 000–4 999	22	22
	5 000–19 999	18	18
	20 000–99 999	20	21
	nad 100 000	22	22
Kraj	Praha	13	12
	Středočeský kraj	13	13
	Jihočeský kraj	6	6
	Plzeňský kraj	6	5
	Karlovarský kraj	3	3
	Ústecký kraj	8	8
	Liberecký kraj	4	4
	Královehradecký kraj	5	5
	Pardubický kraj	5	5
	Kraj Vysočina	5	5
	Jihomoravský kraj	11	11

² Český národní panel (ČNP) je platformou, kde se registrují uživatelé internetu, kteří se chtějí za odměnu účastnit průzkumů trhu a veřejného mínění. Společnost Český národní panel v současnosti vlastní výzkumné agentury Nielsen Admosphere, NMS Market Research a STEM/MARK. V ČNP je nyní registrováno přibližně 50 tisíc osob ve věku 15 až 65 let.

³ Tyto kvótní znaky jsou běžné pro výzkumy veřejného mínění. U problematiky týkající se instituce rodiny se může nabízet i otázka zařazení rodinného stavu mezi kvótní znaky. Vzhledem k tomu, že jsme se zaměřili i na zkušenosti s rozpadem rodiny v dětství respondenta a že polovina dětí se v současné době rodí mimo manželství, tj. rodina nabývá rozličných forem, nepovažovali jsme za nutný rodinný stav při výběru respondenta zohledňovat.

1. Základní informace o šetření a struktuře výzkumného souboru

pokračování tabulky

	Nastavené kvóty (populace)	Výzkumný soubor
Olomoucký kraj	6	6
Zlínský kraj	5	5
Moravskoslezský kraj	11	12

Zdroj: ČSÚ, VŠPS, *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

Jak uvádí tabulka č. 1.1, výzkumný soubor tvořili **z 52 % muži, ze 48 % ženy**. Nejpočetnější věkovou skupinou byly osoby ve věku 45 až 65 let (44 %), nejméně zastoupenou skupinou byly osoby ve věku 18 až 29 let. Stejný genderový poměr byl zachován i v rámci jednotlivých věkových kategorií (viz tabulka č. 1.2).

Výzkumný soubor splňoval kvótní nastavení i z hlediska vzdělání. Nejvíce bylo osob bez maturity (dvě pětiny), o něco méně respondentů s maturitou a bezmála čtvrtinu souboru tvořili vysokoškoláci (viz tabulka č. 1.1). Podobné rozložení převládalo i v rámci genderových kategorií, ale mezi muži byl v souladu s kvótním nastavením dotazován větší podíl osob bez maturity, zatímco mezi ženami bylo více vysokoškolaček (viz tabulka č. 1.2).

Tabulka č. 1.2 **Struktura výzkumného souboru podle pohlaví, věku a vzdělání** (v %)

		Muži	Ženy	Celkem
Věk	18–29 let	10,4	9,8	20,1
	30–44 let	18,9	17,7	36,6
	45–65 let	22,3	21,0	43,3
	celkem	100,0	100,0	100,0
Vzdělání respondenta	bez maturity	23,3	17,0	40,3
	s maturitou	17,3	19,6	36,8
	vysokoškolské	10,9	12,0	22,9
	celkem	100,0	100,0	100,0

Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

Z hlediska socioekonomického postavení mezi respondenty jednoznačně převládali zaměstnanci, kteří tvořili 54 % výzkumného souboru. Studenti a nepracující důchodci byli zastoupeni přibližně z desetiny. Ostatní zjišťované kategorie (nezaměstnaný/á, pracující důchodce, ne/pracující rodič na rodičovské dovolené, osoba samostatně výdělečně činná se zaměstnanci/bez zaměstnanců, žena na mateřské dovolené, v domácnosti) byly ve vzorku zastoupeny jen jednotkami procent.

Tabulka č. 1.3 dokumentuje strukturu výzkumného souboru jak z hlediska faktického rodinného stavu, tak z hlediska aktuální partnerské situace. Zhruba dvě pětiny výzkumného souboru tvořili svobodní respondenti (39 %), z nichž téměř polovina měla v době výzkumu partnera/partnerku (45 % svobodných). Zhruba třetinu souboru představovali lidé poprvé sezdání. Třetí největší skupinou, tvořící přibližně šestinu souboru, byli respondenti poprvé rozvedení, z nichž přibližně polovina v době šetření měla partnerský vztah. Oproti nim byla skupina osob vícekrát sezdáných poloviční (8 %). Osoby rozvedené podruhé nebo vícekrát, ovdovělé nebo žijící v registrovaném partnerství osob stejného

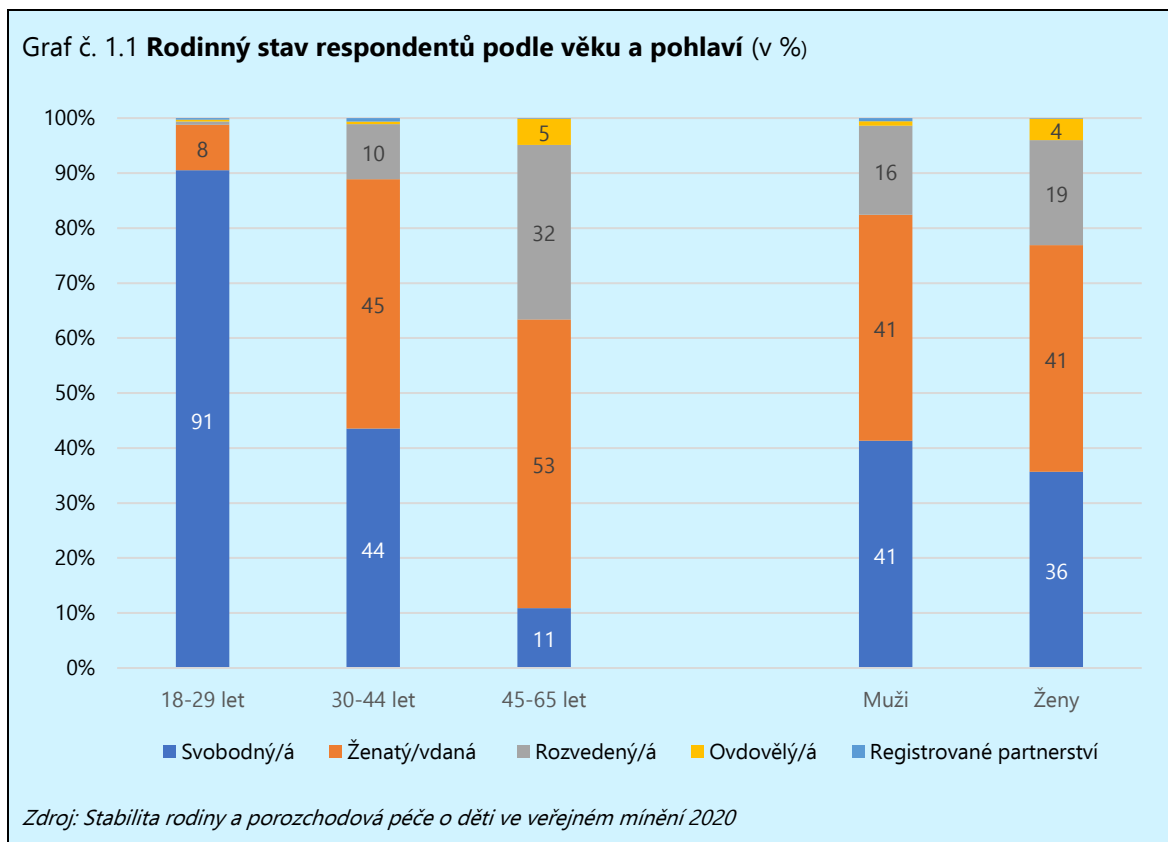
pohlaví tvořily ve výzkumném souboru jen jednotky procent. Celkově dvě třetiny respondentů měly v době šetření partnera/partnerku, naopak třetina respondentů byla momentálně „nezadaná“, tj. bez partnerského svazku. Podíl zadaných i nezadaných byl stejný v případě žen i mužů

Tabulka č. 1.3 **Struktura souboru podle rodinného stavu a partnerství**

	Abs.	Rel.
Rodinný stav		
svobodný/svobodná	654	38,7
žnatý/vdaná poprvé	569	33,6
žnatý/vdaná podruhé a vícekrát	126	7,5
rozvedený/á poprvé	246	14,5
rozvedený/á podruhé a vícekrát	51	3,0
ovdovělý/á	39	2,3
registrované partnerství	6	0,4
Partnerství		
má partnera/partnerku	1 113	65,8
nemá partnera/partnerku	578	34,2

Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

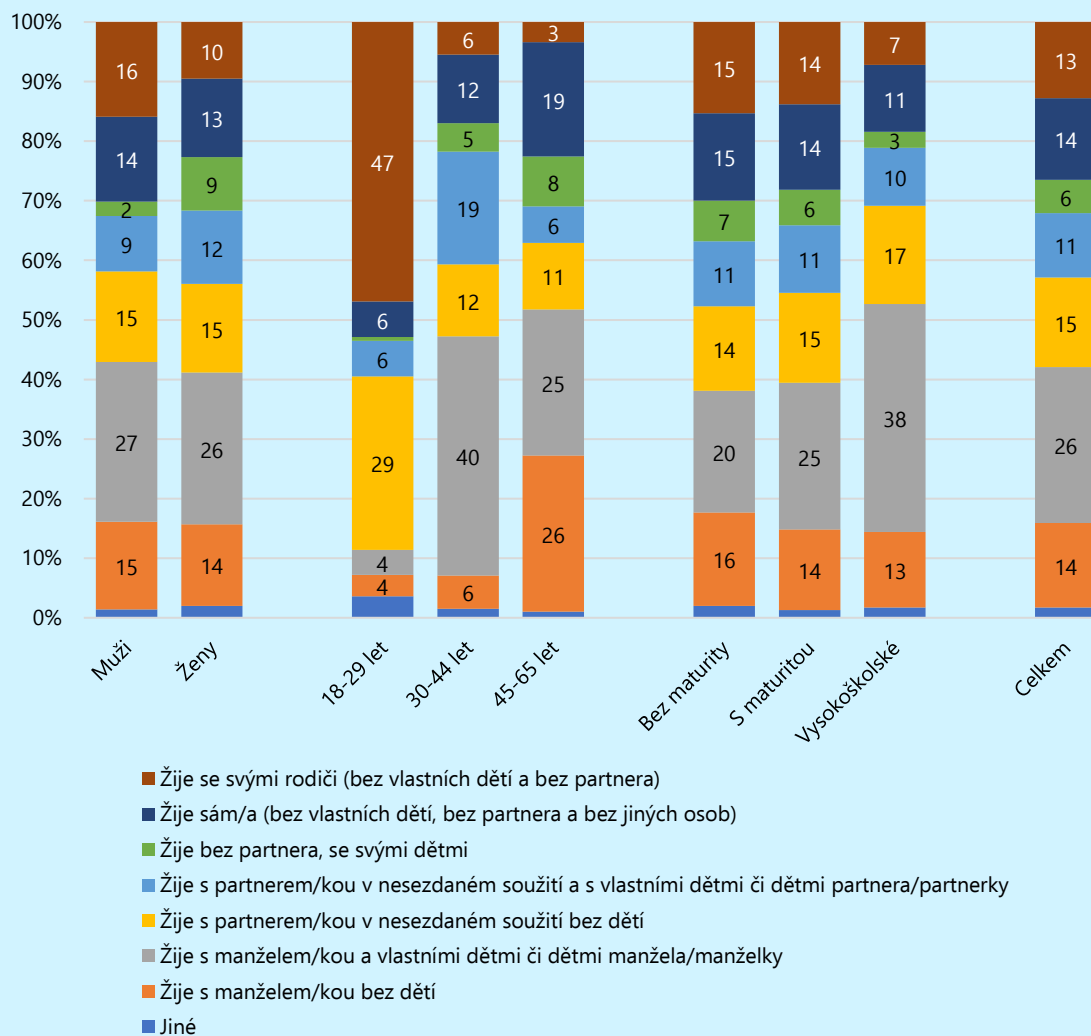
Jak ukazuje graf č. 1.1, v nejnižší věkové kategorii (18–29 let) převládali v zásadě svobodní respondenti (90 %). V prostřední věkové kategorii (30–44 let) tvořili svobodní a sezdaní respondenti obdobně velké, přibližně dvoupětinové skupiny; každý desátý v této věkové kategorii byl rozvedený. Nejvyšší věková kategorie (45–65 let) byla z hlediska rodinného stavu logicky nejvíce heterogenní. Bezmála polovinu tvořili sezdaní respondenti, tři z deseti byli rozvedení. Jeden z deseti respondentů byl stále svobodný a cca 5 % bylo ovdovělých. Mezi muži byl mírně vyšší podíl svobodných než mezi ženami (41 % vs. 36 %).



Co se týče typu rodinného soužití, více než čtvrtina respondentů žila v manželském svazku s dětmi (viz graf č. 1.2). Dále přibližně po šestině byli zastoupeni respondenti žijící v manželském svazku nebo nesezdaném soužití bez dětí, žijící sami, a také ti, kteří žili se svými rodiči (bez vlastních dětí a bez partnera). Jen o něco menší, přibližně desetiprocentní, byla skupina respondentů žijících v nesezdaném soužití s dětmi. Pouze dvacetinu souboru tvořili respondenti samoživitelé (6 %).

Muži častěji než ženy bydleli se svými rodiči bez dětí a bez partnerky, naopak mezi ženami bylo více sólo rodičů. Téměř polovina respondentů z nejmladší věkové skupiny (18 až 29 let) bydlela s rodiči (bez vlastních dětí a bez partnera), každý třetí pak žil v nesezdaném soužití bez vlastních dětí. Mezi respondenty ve věkové kategorii 30 až 44 let převažoval typ úplné rodiny, tj. manželské soužití s dětmi (40 %), v nesezdaném soužití s dětmi pak žila zhruba pětina respondentů v tomto věku (19 %). Ve věkové kategorii 45 až 65 let žily zhruba dvě pětiny respondentů v partnerském svazku, ale již bez dětí (37 %), tři z deseti v úplné rodině s dětmi a pětina žila sama bez partnera a bez dětí.

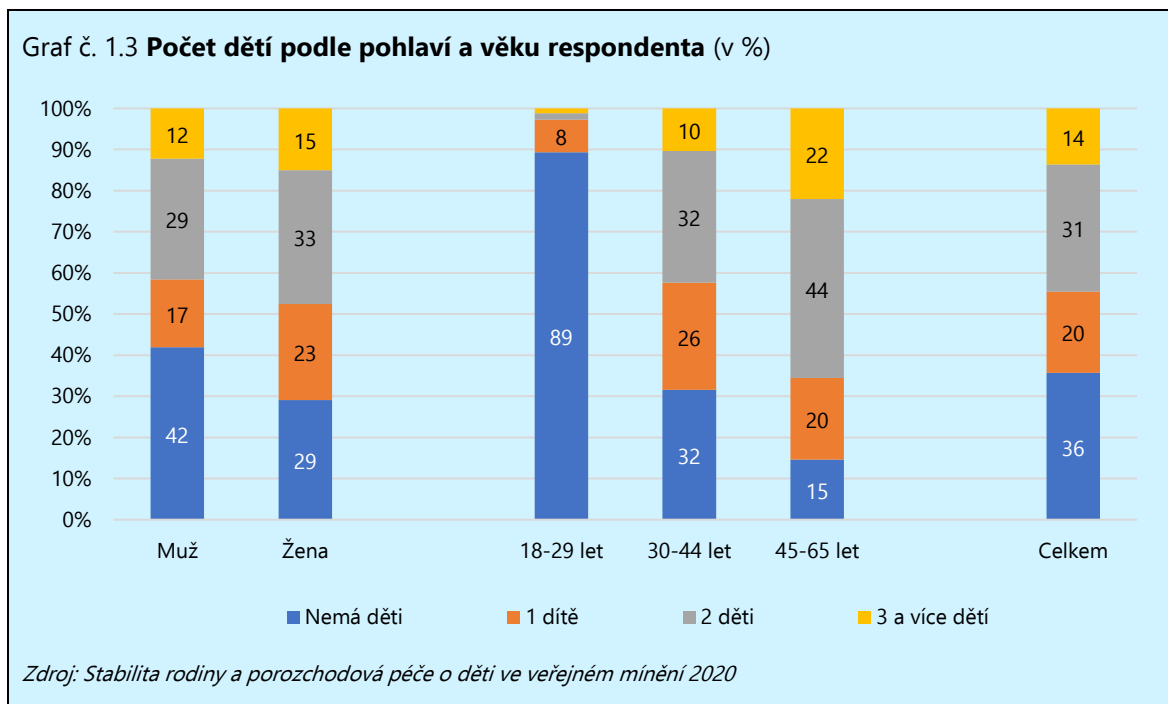
Graf č. 1.2 Typ rodinného soužití podle pohlaví, věku a vzdělání (v %)



Zdroj: Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020

Z hlediska výzkumného tématu zaměřeného na péči o děti po rozchodu rodičů může být zkušenost vlastního rodičovství významným faktorem ovlivňujícím názory a postoje respondenta. V našem souboru byla bezdětná více než třetina respondentů (36 %), jedno dítě měla pětina respondentů (20 %), dvě děti zhruba 30 % a tři děti 14 % respondentů. Jedná se jak o děti nezaopatřené, tak o děti již osamostatněné (viz graf č. 1.3). Podíl respondentů, jejichž nejmladší dítě bylo v době výzkumu nezletilé, tvořil 36 % z celého souboru. Necelá desetina respondentů měla nejmladší dítě ve věku 18 až 26 let (9 %) a dítě starší než 26 let měla zhruba pětina respondentů (19 %). V souboru byly asi dvě pětiny bezdětných mužů (42 %), zatímco bezdětných žen bylo necelých 30 %. Není překvapivé, že bezdětní jednoznačně převažují v nejmladší věkové kategorii 18 až 29letých respondentů (89 %), nicméně ve věku 30 až 44 let je ještě necelá třetina respondentů bezdětných (viz graf č. 1.3).

1. Základní informace o šetření a struktuře výzkumného souboru



Respondenti nejčastěji, přibližně z jedné třetiny, žili ve dvoučlenných domácnostech. Respondenti žijící v tříčlenných domácnostech tvořili více než čtvrtinu souboru, respondenti ze čtyřčlenných domácností pětinu. Jednočlenných domácností bylo v souboru 14 % (viz tabulka č. 1.4). Necelé tři pětiny respondentů žily v domácnostech bez nezaopatřených dětí (58 %), jedna pětina s jedním takovým dítětem a 17 % žilo v domácnosti se dvěma nezaopatřenými dětmi. Respondentů žijících v domácnosti s vyšším počtem nezaopatřených dětí byly ve výzkumném souboru jednotky procent (viz tabulka č. 1.4).

Tabulka č. 1.4 Struktura souboru podle počtu osob v domácnosti a nezaopatřených dětí

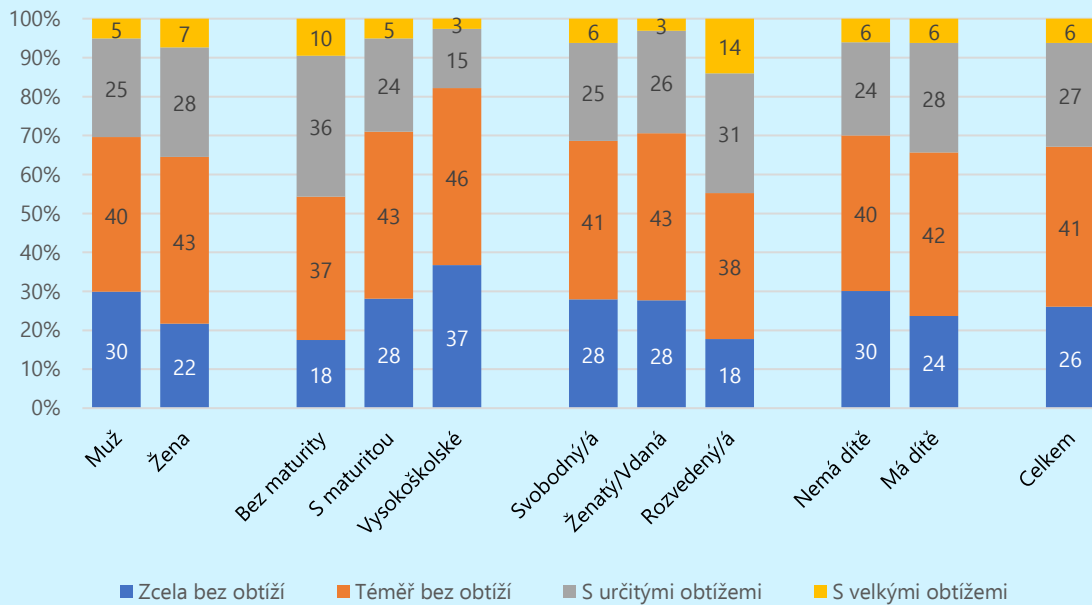
Počet osob v domácnosti	Abs.	Rel.
1 osoba	231	13,7
2 osoby	550	32,7
3 osoby	433	25,7
4 osoby	335	19,9
5 a více osob	133	7,9
Celkem	1 682	100,0
Počet nezaopatřených dětí v domácnosti	Abs.	Rel.
Žádné nezaopatřené děti	983	58,4
1 nezaopatřené dítě	331	19,7
2 nezaopatřené děti	284	16,9
3 a více nezaopatřených	86	5,1
Celkem	1 684	100,0

Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

Z hlediska socioekonomického zajištění domácnosti v rámci subjektivní pětistupňové kategorizace „bohatá – chudá domácnost“ radí většina respondentů (72 %) vlastní domácnost do střední kategorie „ani bohatá, ani chudá“. Do obou krajních kategorií se radí přibližně stejný podíl respondentů: jako „spíše bohatou/bohatou“ svou domácnost vnímá 15 % a jako „spíše chudou/ chudou“ 13 % respondentů. O něco lépe diferencuje respondenty podle socioekonomického statusu otázka, která zjišťuje, jak vychází domácnost s celkovým měsíčním příjmem, přičemž v nabízených variantách není přípustná prostřední varianta. Dvě třetiny respondentů uvedly, že jejich domácnost vychází s příjmy „zcela“ (25 %) nebo „téměř bez obtíží“ (40 %) (viz graf č. 1.4). Čtvrtina respondentů však deklaruje „určité potíže“ při vycházení s měsíčními příjmy (26 %) a konečně 6 % má obtíže velké. Mírná většina (61 %) respondentů, jejichž domácnost má „velké“ nebo „určité“ obtíže vyjít s příjmy, připisovala tyto problémy situaci související s pandemií koronaviru. V souhrnu tak lze říci, že dvě třetiny domácností hospodaří se svými příjmy úplně či téměř bez problémů, pětina s potížemi, které zcela či částečně nastaly v důsledku pandemie, a každá osmá domácnost (12 %) vychází s obtížemi nesouvisejícími s pandemií.

Z hlediska dosaženého vzdělání hodnotí příjmovou situaci své domácnosti nejlépe respondenti vysokoškolským vzděláním. Horší finanční situaci domácnosti zmiňují o něco častěji ženy než muži, a také rozvedení respondenti oproti svobodným a ženatým (viz graf č. 1.4). Tato situace úzce souvisí s typem rodinného soužití respondentů, neboť bez určitých/velkých potíží hospodaří se svými příjmy zejména partnerské páry (70 %), sezdané i nesezdané, ale především ty bezdětné (75 %), ve srovnání s úplnými rodinami s dětmi (66 %). Zcela odlišná je situace sólo rodičů a domácností jednotlivců, u nichž potíže při vycházení s příjmem udává zhruba každý druhý (52 %, resp. 44 %). Samoživitelé přitom ve větší míře obtíže při nakládání s příjmem připisují právě pandemii (34 %) než jiným okolnostem (18 %). Single žijící jedinci oproti nim pandemii za své obtížné vycházení s příjmy viní relativně mnohem méně (25 %) a spíše uvádějí jiné okolnosti (20 %). Tři z deseti respondentů uvádějí, že někdo z jejich domácnosti pobírá v současné době nějakou sociální dávku. Tuto skutečnost deklarují častěji ženy, respondenti z nejstarší věkové skupiny (45 až 65 let) a rodiče dětí do 3 let.

Graf č. 1.4 Subjektivní hodnocení vycházení domácnosti s měsíčními příjmy podle pohlaví, vzdělání a rodinného stavu (v %)



Pozn.: V grafu nejsou uvedeny odpovědi „nevím/nechci odpovědět“, týká se celkově cca 3 % respondentů.

Zdroj: Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020

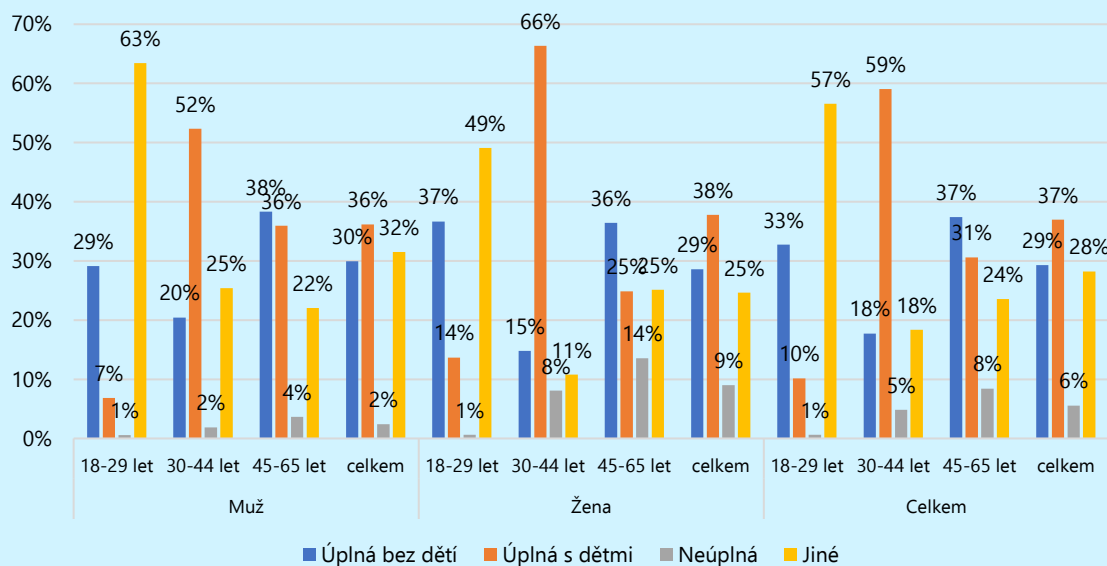
S příznivou socioekonomickou situací domácnosti, ale nejen s ní, souvisí i celková spokojenost se životem. Celkově se dvě třetiny respondentů cítí se svým životem spokojeni, pětina se nepovažuje ani za spokojené ani za nespokojené, a zbytek, tedy každý desátý, je v současnosti se svým životem spíše nebo velmi nespokojený. Vyšší míra spokojenosti koreluje jednak s lepší příjmovou situací domácnosti, jednak s tím, zda má respondent v současnosti partnera či partnerku, přitom ti zadaní jsou se svým životem častěji spokojenější. Rovněž častěji jsou se svým životem spokojeni respondenti, kteří věří v Boha. Takových respondentů je ve výzkumném souboru 14 %. Naopak nespokojenost s aktuální životní situací se častěji ukazuje u lidí, kteří (zatím) nemají děti a rovněž i u těch, kteří mají nějakou osobní nebo blízkou zkušenost s rozvodem (jako dítě, jako rodič, jako příbuzný).

2. Rodina a rozchod/rozvod – zkušenosti a postoje

2.1 Život v rodině

Postoje k rodině a k rodinnému soužití, jež byly hlavním cílem výzkumu veřejného mínění zaměřeného na stabilitu rodiny, jsou mimo jiné determinovány vlastní životní zkušeností. **Nejvyšší podíl respondentů (37 %) žil v době výzkumu v partnerském svazku (sezdaném či nikoliv) s dětmi. Další, o něco méně početnou skupinu respondentů (29 %) tvořili ti, kteří žili s partnerem/partnerkou, ale bez dětí,** stejně zastoupeny byly jiné typy soužití (respondent žil sám, s rodiči či jinými osobami). Samoživitelé představovali necelých 6 % dotázaných (viz graf č. 2.1). Typ soužití závisí zejména na pohlaví a věku. Ženy mladší 30 let již žily častěji než muži v páru, většinou ještě bezdětném, naopak muži pobývali ve větší míře v domácnosti svých rodičů. Ve středním věku (30–44 let) bylo pro ženy typické partnerství s dětmi (66 %). Situace mužů byla rozmanitější – polovina již také založila rodinu, každý sedmý však žil sám, téměř každý desátý stále bydlel se svými rodiči. Ve vyšším věku tak, jak děti dospívají a odcházejí z původní rodiny, ubývá partnerství s dětmi, a naopak se zvyšuje podíl těch bezdětných. U žen je v důsledku rozpadu rodin zřejmý i vyšší podíl samoživitelů.

Graf č. 2.1 Typ rodinného soužití podle pohlaví a věku (v %)



Zdroj: Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020

O partnerský život usiluje stále většina populace. Výzkum zaměřený na stabilitu rodiny a porozchodovou péči o děti potvrdil v tomto směru výsledky výzkumu z roku 2019 zaměřeného na rodinu obecně (Kuchařová et al., 2020). **Více než polovina české populace považuje za nejlepší žít v jednom manželství po celý život, 14 % připouští i opakované manželství,** každý desátý

dotázaný by volil jedno celoživotní nesezdané soužití, zastánců opakovaného nesezdaného soužití je o polovinu méně. Pouze 5 % dotázaných se přiklání k životu bez partnera, 9 % by pak chtělo mít partnera, ale zároveň si uchovat nezávislost a žít odděleně. Mladší generace se na rozdíl od starších přiklání častěji k nesezdanému soužití. Lidé starší 45 let považují naopak ve větší míře za ideál mít stálého partnera, ale žít odděleně, či život v opakovaném manželství. Instituce manželství má více příznivců mezi rodiči než mezi bezdětnými. Jedno manželství po celý život navíc preferují ti rodiče, kteří nemají zkušenost s rozvodem ve své blízké rodině. Naopak ti, kteří ji mají, se častěji než ostatní přiklání i k možnosti opakovaného manželství.

Porovnáme-li ideál se skutečností, stojí za zmínku dvě skupiny dotázaných. Polovina těch, kteří korezidenčního partnerství nepovažují za ideální, v době výzkumu skutečně s partnerem nežila, většina z nich žila sama (bez vlastních dětí a bez partnera). Tuto skupinu tvořili zejména dotázaní ve věku 45 až 65 let, z hlediska rodinného stavu se jednalo o svobodné. Otázka je, zda je jejich život odrazem deklarovaného ideálu, či naopak. Na druhou stranu, téměř každý třetí dotázaný, který se přiklání k ideálu partnerského soužití, bez ohledu na jeho právní formu, v době výzkumu s partnerem nebydlel. V této skupině byli z poloviny zastoupeni mladí do 30 let, žijící většinou stále s rodiči, ostatní dvě věkové kategorie byly stejně početné, tvořící zejména domácnost jednotlivce.

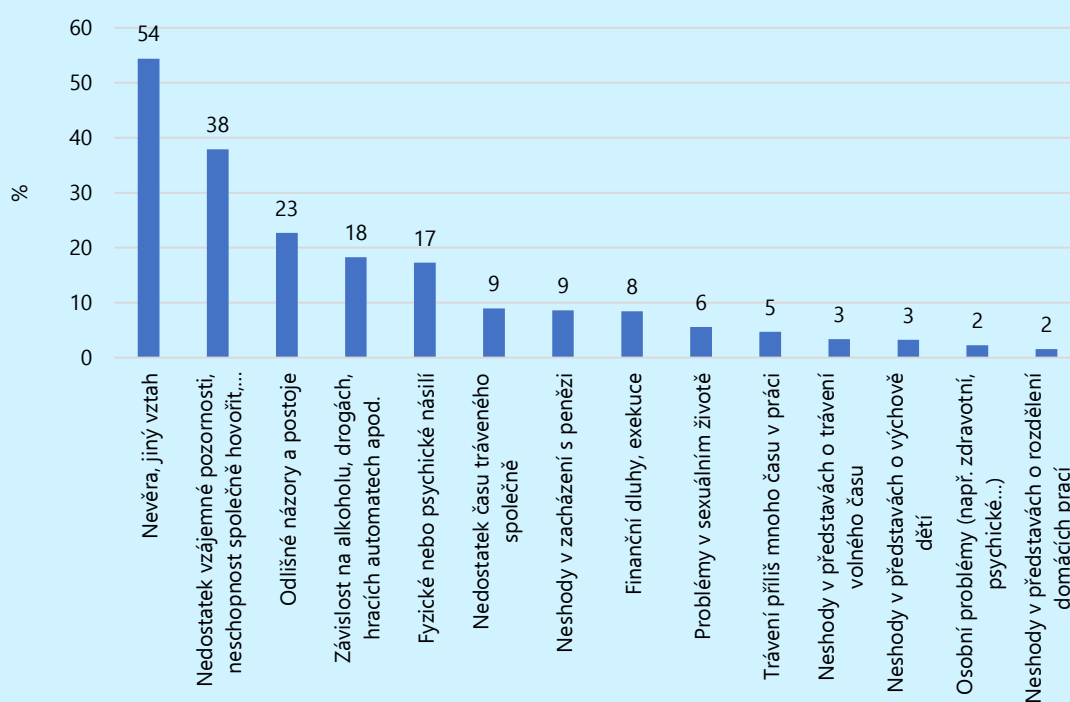
Přestože partnerský vztah představuje pro většinu populace životní hodnotu, není cílem sám o sobě, ale důraz je kladen na jeho kvalitu. V české společnosti je poměrně **silně zastoupen názor, že je lepší žádný než špatný partnerský vztah** (85 %), a to bez ohledu na pohlaví, věk i ideální formu soužití. Dílčí rozdíly jsou pouze mezi muži a ženami staršími 30 let, kde se ženy oproti mužům přiklání k silnější míře souhlasu s tímto výrokem. Ani děti by neměly být důvodem pro udržování nefungujícího partnerského vztahu (79 %), přičemž v této otázce mají opět více vyhraněný názor ženy. Ženy jsou spíše ty, které v nespokojeném vztahu vyhledají odbornou pomoc a spíše takový vztah ukončí (Vohlídalová, 2010). Muži bývají v tomto ohledu zdrženlivější, pravděpodobně i proto, že po ukončení společného soužití častěji dochází k omezení jejich kontaktu s dětmi. **Setrvání v partnerství bez lásky je považováno za špatný příklad pro budoucí partnerské vztahy dětí** (82 %). I zde jsou více o tomto názoru přesvědčeny ženy než muži.

Není tedy překvapivé, že většina dotázaných, kteří žili v době výzkumu s partnerem či partnerkou, hodnotili svůj současný vztah jako dobrý (62 %) nebo spíše dobrý (24 %). **Za komplikované, tedy potenciálně nestabilní pak svoje partnerství označilo pouze necelých 7 % dotázaných.** Větší problémy připouštěli rodiče, jejichž nejmladší dítě bylo ve věku čtyř až deseti let, tedy ve věku, kdy se víceméně celodenně pečující rodič, většinou matka, vrací ve vyšší míře na trh práce, dítě nastupuje do předškolního zařízení a do základní školy. To vše jsou události, které kladou nároky na redefinici rolí a s tím spojené rozdělení povinností všech členů rodiny. Současný vztah je lépe hodnocen těmi, kdo považují svoji rodinu za více či méně bohatou, nemají tedy velké materiální či finanční problémy. Vysvětlením může být, že mají i vyšší sociální a kulturní kapitál a s tím i spojené osobní vlastnosti a dovednosti, které ovlivňují kvalitu partnerství. Spokojenost s partnerstvím rovněž silně koreluje s celkovou životní spokojeností.

Hodnocení vztahu ovlivňuje úvahy o tom, zda v něm setrvat, či ho ukončit. Mezi těmi, kdo svůj současný vztah označili za spíše dobrý, o rozchodu někdy uvažoval téměř každý druhý, v případě komplikovaných partnerství to byly čtyři pětiny. **Celkově každý třetí dotázaný někdy vážně uvažoval o rozvodu/rozchodu se svým současným partnerem/partnerkou.** Častěji to byly ženy než muži, méně často vysokoškoláci ve srovnání s respondenty s nižším vzděláním. O rozchodu častěji uvažovali ti, kteří s ním měli zprostředkovanou zkušenost ze svého blízkého okolí.

Podle výzkumu zaměřeného na sólo rodiče patří mezi hlavní důvody rozpadu rodiny nevěra, odlišné názory a nedostatek vzájemné pozornosti a porozumění (Palonciová et al., 2019). Podobně vnímá příčiny nestability i široká veřejnost ve výzkumu *Stabilita rodiny 2020* (viz graf č. 2.2). Na prvním místě se v pořadí důvodů, které podle dotázaných bývají hlavními příčinami rozpadu partnerství, v roce 2020 umístila nevěra, případně jiný partnerský vztah, dále nedostatek vzájemné pozornosti, neschopnost společně hovořit, s tím souvisejí i odlišnosti v názorech a postojích. Na dalších místech se objevují patologie v podobě různých závislostí a domácího násilí.⁴

Graf č. 2.2 **Hlavní důvody rozpadu rodin podle české veřejnosti (v %)**



Pozn.: Respondenti vybírali z nabízeného seznamu dva nejdůležitější důvody, součet proto nedává 100 %.

Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

Postoje i vlastní životní strategie jsou odrazem nejen společenského klimatu a obecně přijímaných hodnot a vzorců chování, ale i zkušeností z původní rodiny. Rozvodovost, jejíž úroveň se během posledních 70 let celkově zvyšovala (Kuchařová et al., 2020), se promítla do typu rodiny, v níž respondent v dětství (do 15 let) převážně vyrůstal. **Tři čtvrtiny dotázaných žily převážně v úplné rodině s vlastními (případně adoptivními) rodiči**, ale každý desátý žil jen s matkou, stejný podíl byl vychováván v rekonstituované rodině, tedy s jedním vlastním a jedním nevlastním rodičem. Převážnou část svého dětství zažili v neúplné rodině výrazně častěji respondenti mladší 30 let (17 % versus 9 % starších 45 let). Je zřejmé, že podíl respondentů, kteří byli svědky rozchodu svých rodičů do své

⁴ V roce 2019 realizoval RILSA jiný výzkum veřejného mínění zaměřený na širší problematiku rodiny. I zde byla pozornost věnována důvodům rozpadu rodiny. Na prvním místě se podobně jako v roce 2020 umístila nevěra, dále problémy v komunikaci a malá snaha problémy řešit (více viz Kuchařová a kol., 2020).

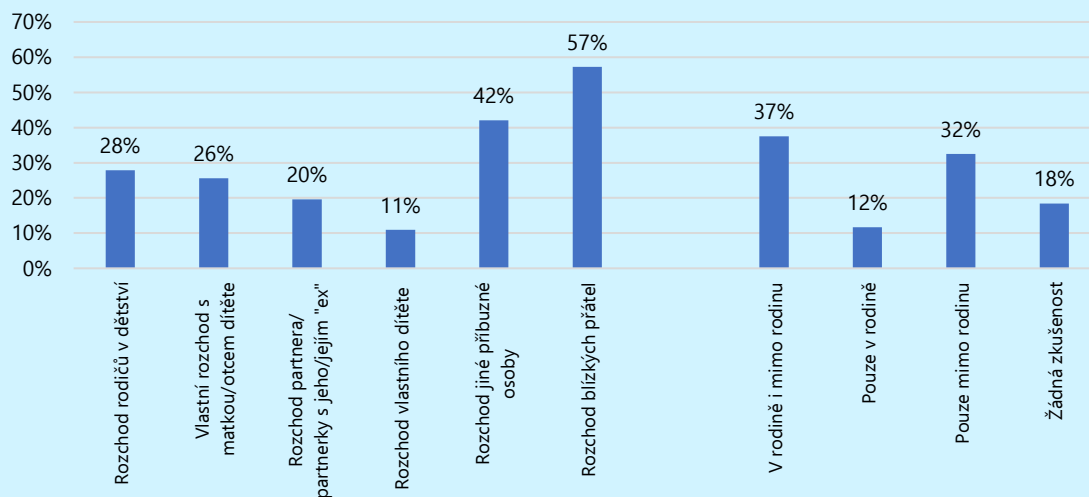
zletilosti, je ještě vyšší. Takovou zkušenost mělo 28 % respondentů, přičemž i v této otázce je zřetelný generační rozdíl (38 % respondentů mladších 30 let, resp. 20 % starších 45 let). Zpětně nedokázal přibližně každý šestý respondent říci, zda byl rozchod jeho rodičů to nejlepší nebo nejhorší, co se mohlo stát. Ti, kteří nějaký názor měli, hodnotili v polovině případů tento krok svých rodičů kladně, každý čtvrtý naopak záporně, ostatní neměli vyhraněný postoj. Tento výsledek naznačuje, **že v dlouhodobé perspektivě** nemusí být rozpad rodiny vnímán jako jednoznačně negativní událost, ba naopak. Jiná otázka je, do jaké míry se zkušenost s rozpadem rodiny v dětství promítá do vlastních životních drah. Některé výzkumy ukázaly, že ti, kdo zažili rozvod svých rodičů, se sami častěji rozvádějí (např. Šťastná, 2006; Maříková, Vohlídalová, 2011). Podle novější studie Palonciové et al. (2019) téměř tři čtvrtiny (72 %) ve výzkumu dotázaných sólo rodičů vyrůstaly do svých 15 let převážně v úplné rodině tvořené oběma biologickými rodiči. Téměř každý desátý vyrůstal také v úplné rodině, ale s jedním nevlastním rodičem (11 %). Podobně byli zastoupeni ti, kteří vyrůstali v neúplné rodině, tj. pouze s jedním rodičem (14 %).⁵ Tyto výsledky nejsou výrazně odlišné od výše uvedených údajů reprezentativního souboru celé populace. Dílčí korelace mezi zkušeností z dětství a nestabilitou vlastního vztahu se projevila ve výzkumu *Stabilita rodiny 2020* ve věkové skupině 30 až 44 let. Mezi těmi, jejichž rodiče se rozešli, zažil sám v roli rodiče rozchod každý čtvrtý. Mezi těmi, kteří vyrůstali s oběma rodiči, to byl každý přibližně šestý. Ti respondenti z dané věkové skupiny, kterým vztah s otcem či matkou jejich dítěte nevyšel, tak méně často vyrůstali v úplné rodině (63 % proti 71 %).

Dvě třetiny populace se domnívají, že dobrý rozvod rodičů může být dobrým příkladem pro dítě, s tímto výrokem častěji souhlasí právě ti, kteří jako děti rozchod rodičů zažili. Souhlas je ještě umocněn mezi těmi, kdo zpětně hodnotí rozchod svých rodičů jako správné rozhodnutí (43 % s daným výrokem silně souhlasí; ti, kteří hodnotí ukončení partnerství rodičů záporně, rozhodně souhlasí jen v 26 %).

Celkově je zkušenost s rozvodem/rozchodem rodičů nezletilých dětí v české společnosti velmi běžná (viz graf č. 2.3). Žádnou zkušenost, tj. ani v rodině, ani mezi svými přáteli neměl pouze každý pátý dotázaný. Přímou zkušenost, tj. u rodičů či vlastních dospělých dětí nebo osobně zažilo rozvod či rozchod páru s nezletilými dětmi 49 % populace, většina (37 %) měla přitom zkušenost s rozvodem jak v rodině, tak v blízkém sociálním okolí. Zprostředkovaně, tj. pouze ve své širší rodině nebo mezi přáteli, byla svědkem rozpadu rodiny třetina dotázaných.

⁵ U zbývajících 3 % se buď situace měnila, nebo vyrůstali v jiné péči (u příbuzných, v náhradní rodinné péči).

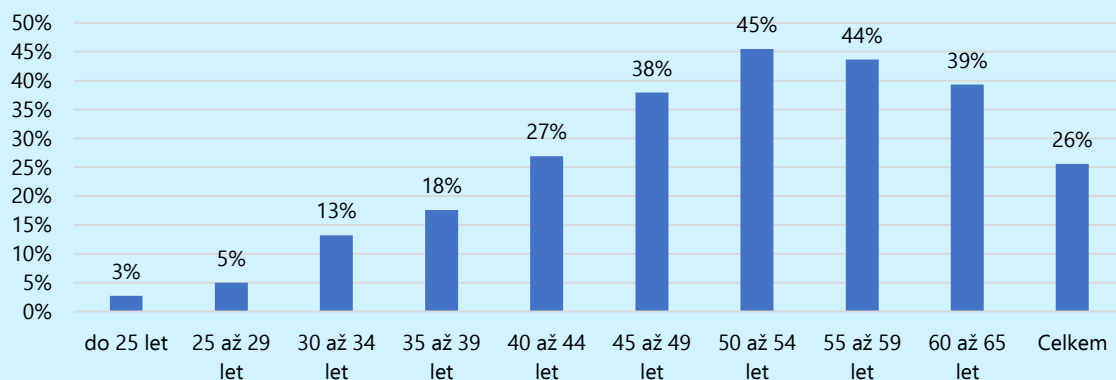
Graf č. 2.3 Celková zkušenost respondenta s rozvodem/rozchodem rodičů s nezletilými dětmi (v %)



Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

Poměrně častá je i zkušenost s vlastním rozvodem/rozchodem. Se svým partnerem či partnerkou, tj. rodičem, s nímž měl respondent v době rozvodu nezletilé dítě, se někdy rozešel či rozvedl každý čtvrtý dotázaný (viz grafy č. 2.3, 2.4). V tomto ohledu se ještě výrazněji než v předchozím případě rozvodu/rozchodu rodičů projevila generační vliv (viz graf č. 2.4). To je samozřejmě pochopitelné, neboť s rostoucím věkem přibývá i životních zkušeností a událostí. Přesto je vysoký podíl rozpadů partnerství s dětmi u respondentů ve věku 45 až 65 let poměrně překvapivý. S tím souvisí i to, že k rozvodu došlo u poloviny respondentů před více než 15 lety, naopak u každého pátého uplynulo od daného okamžiku méně než 5 let.

Graf č. 2.4 Osobní zkušenost respondenta s rozchodem s partnerem/partnerkou v době, kdy alespoň jedno jejich společné dítě bylo ještě nezletilé (v %)



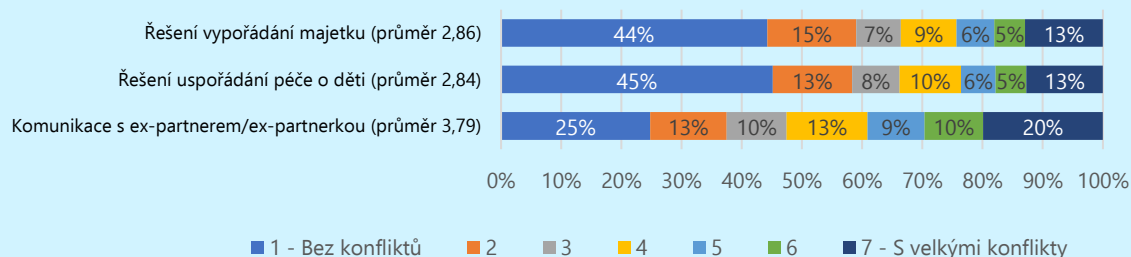
Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

Průběh rozchodu může zásadně ovlivnit další život i postoje k partnerství a rodině obecně. Hlavními oblastmi, které je při rozchodu rodičů třeba řešit, jsou uspořádání péče o děti a vypořádání majetku. Velmi důležitým faktorem, který celý proces rozchodu může usnadnit nebo zkomplikovat, je způsob komunikace mezi rozcházejícími se partnery. Podle výpovědí respondentů nebyl zásadní rozdíl v hodnocení řešení nastavení péče o děti a majetkového vypořádání (viz graf č. 2.5). Podle deklarace více než poloviny dotázaných se tyto oblasti obešly bez velkých konfliktů, respektive byly vyřešeny bez větších problémů. Hodnocení uvedených okolností rozchodu přitom překvapivě neovlivnila ani doba uplynulá od ukončení vztahu ani jiné sociodemografické charakteristiky. Mohlo by to však být dáno i nízkými počty respondentů, jichž se tato otázka týkala.⁶ S řešením uspořádání péče o děti po rozchodu však byli spokojenější ti, kteří neměli v době výzkumu nového partnera/partnerku. Nový partnerský vztah expartnera zpravidla jitrí nepříjemné a nezpracované emoce, které v souvislosti s rozchodem a rozpadem rodiny prožívá předchozí životní partner, a mnohdy u něj vzbuzuje obavy z podílu nového partnera na výchově dětí. To může komplikovat vzájemnou komunikaci a nalézání shody při řešení uspořádání péče o děti.

Neshoda mezi expartnery se dle našeho výzkumu drží spíše na osobní úrovni. Komunikace s expartnerem, s nímž má respondent děti, byla či stále je doprovázena konflikty či spory ve větší míře – pouze každý čtvrtý uvedl, že je zcela bezkonfliktní, **každý pátý však deklaroval, že v průběhu rozchodu byl kontakt s expartnerem ve znamení velkých konfliktů** (viz graf č. 2.5). Jako problémovou ji častěji vyhodnocují ženy a ti, kteří mají v současnosti partnera/partnerku (a žijí s ním v nesezdaném soužití). Podíváme-li se souhrnně na způsob komunikace mezi partnery a řešení uspořádání péče o děti, pak pro pětinu respondentů, kteří se rozešli s rodičem svého dítěte/děti, byly obě oblasti velmi problémové. Pro další pětinu byly obě obtížné, více než dvě pětiny je obě ohodnotily spíše kladně, tj. bezkonfliktně. Samotná zkušenost s rozchodem vlastních rodičů v dětství nemá podle našeho výzkumu vliv na průběh vlastního rozchodu. Hodnocení se nelišilo, ať už respondent takovou zkušenost v dětství měl či nikoli. **Určitý vliv má však to, jak respondent dnes hodnotí rozchod svých rodičů. Pokud jej vnímá pozitivně, tj. jako dobré rozhodnutí, pak i jeho vlastní rozchod proběhl klidněji.** V opačném případě se jeho vlastní rozchod neobešel bez výraznějších problémů.

⁶ Na hodnocení rozchodu/rozvodu jsme se ptali pouze respondentů, kteří zažili rozvod/rozchod s partnerem/kou, se kterým/kterou měli nezletilé dítě. Takových respondentů bylo ve výzkumném souboru celkem 432. Vzhledem k tomuto nižšímu počtu mohou být některé vztahy statisticky neprůkazné.

Graf č. 2.5 **Hodnocení průběhu rozchodu s partnerem/partnerkou, ke kterému došlo v období nezletilosti alespoň jednoho společného dítěte (v %)**



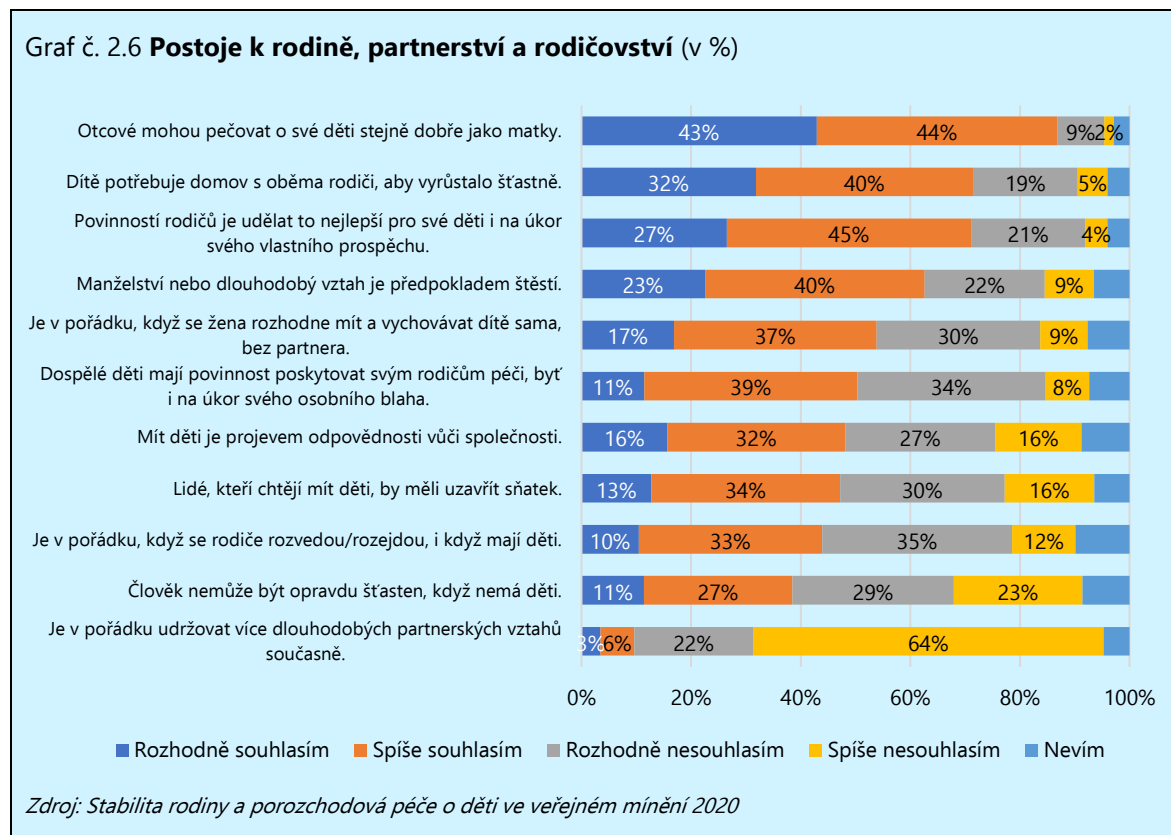
Pozn. Pouze respondenti, kteří zažili rozvod/rozchod s partnerem/kou, se kterým/kerou měli nezletilé dítě.

Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

2.2 Postoje k rodině, partnerství a rodičovství

Postoje k rodině, partnerství a rodičovství bývají ve výzkumech veřejného mínění operacionalizovány sadou výroků (např. Kuchařová et al., 2020; Rabušic, Chromková Manea, 2018). Nejinak tomu bylo ve výzkumu *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020* (viz graf č. 2.6).

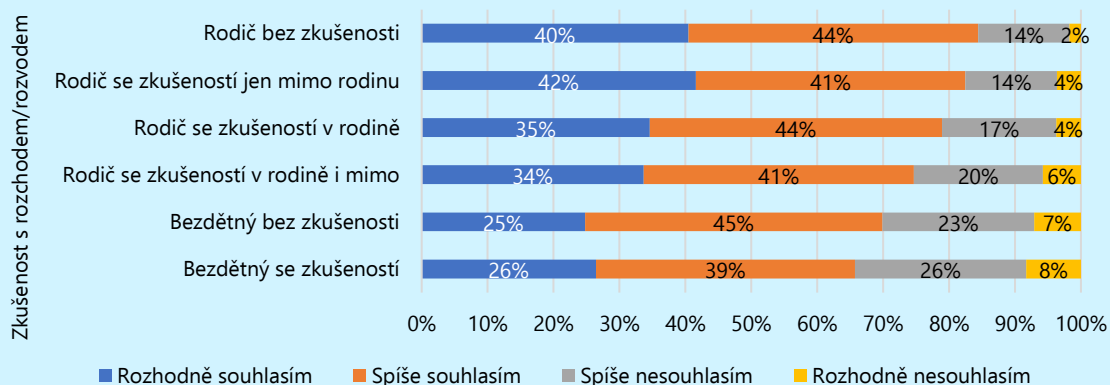
Obecně lze říci, že česká populace dokáže vyjádřit nějaký postoj k životu v rodinách, neboť podíl nevyhraněných odpovědí „nevím“ se u vybraných výroků pohyboval v našem výzkumu do 10 %. V české společnosti panuje poměrně silné přesvědčení, že otcové mohou o své děti pečovat stejně dobře jako matky. Muži a ženy zastávají v tomto ohledu stejný postoj, navzdory tomu že zejména o děti mladší tří let ve skutečnosti pečují převážně matky. Častější souhlas je zřejmý u mladších generací, naopak slabší souhlas vyjádřili ti, kteří měli v době výzkumu děti. Poměrně velká shoda vládne v přesvědčení, že dítě potřebuje domov s oběma rodiči, aby vyrůstalo šťastně. Více se k tomuto názoru kloní muži. Jejich postoj patrně posiluje fakt, že v České republice děti po rozchodu rodičů bývají svěřovány převážně do výlučné péče matky (Höhne, Paloncyová, 2021). Míra souhlasu s tímto výrokem roste spolu s věkem respondenta, vyšší je u rodičů než u bezdětných. Protipólem k výroku, že dítě potřebuje domov s oběma s rodiči, je výrok ospravedlňující rozchod/rozvod rodičů. Souhlas s ním vyjádřilo pouze 44 % respondentů. Přibližně uprostřed mezi těmito dvěma postoji stojí názor na rozhodnutí ženy mít a vychovávat dítě sama, bez partnera. Na druhé straně česká společnost jednoznačně nepovažuje instituci manželství za nezbytnou podmínku pro narození dětí. Štěstí je ve větší míře spojováno s partnerským vztahem, ať již sezdáním, či nesezdáním, než s rodičovstvím.



V analýze názorů na rodinu a rodinný život nelze opomenout vlastní životní zkušenost respondenta. Liberálnější postoje k rodině a jejím různým formám, operacionalizovaným výroky uvedenými v grafu č. 2.6, vyjadřovali zejména v době výzkumu stále bezdětní.⁷ Naopak nejkonzervativnější byli ti, kteří již byli rodiči a měli pouze zprostředkovanou zkušenost s rozvodem/rozchodem ze svého okolí nebo neměli dokonce ani tu. Názorně to ilustrují výroky vážící se k hlavnímu tématu výzkumu veřejného mínění, tedy ke stabilitě rodiny s dětmi (viz grafy č. 2.7 a 2.8).

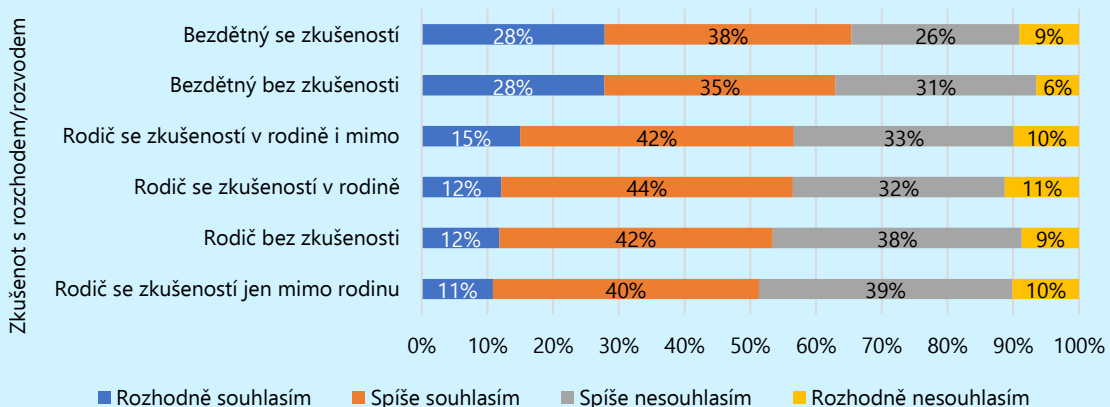
⁷ Výroky byly faktorovou analýzou seskupeny do dvou faktorů pojmenovaných „liberální“ a „konzervativní“ faktor.

Graf č. 2.7 **Souhlas s výrokem „Dítě potřebuje domov s oběma rodiči, aby vyrůstalo šťastně“** (v %)



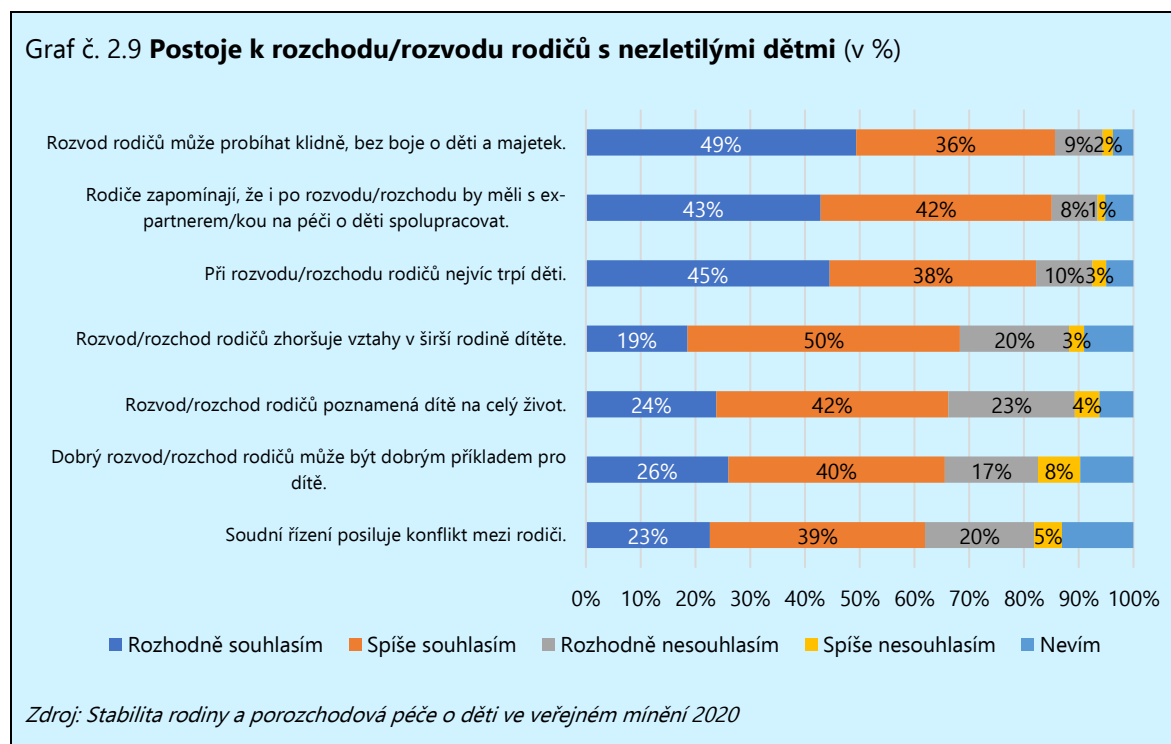
Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

Graf č. 2.8 **Souhlas s výrokem „Je v pořádku, když se rodiče rozvedou/rozejdou, i když mají děti“** (v %)



Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

Jak bylo uvedeno výše, česká společnost má poměrně hojnou zkušenost s rozchodem/rozvodem rodičů s nezletilými dětmi, ať již přímo ve vlastní rodině, nebo v blízkém okolí. Odborníci se domnívají, že vyrovnat se s touto životní událostí je mnohdy horší než vyrovnat se s úmrtím blízké osoby (Matoušek et al., 2015). Česká společnost se však domnívá, že rozvod může proběhnout i klidně, bez boje o děti a majetek (viz graf č. 2.9). Silnější je souhlas u lidí mladších 30 let, kteří na jedné straně mají méně často zkušenost s vlastním rozchodem v roli rodiče (viz graf č. 2.4), na druhou stranu častěji než generace starší zažili rozpad své původní rodiny v dětství (do 30 let 38 %, 30 až 44 let 32 %, starší 45 let 20 %). Rozchodem či rozvodem je sice ukončen partnerský vztah, rodiče by však měli nadále vykonávat tuto svoji roli a pokud možno co nejvíce spolu kooperovat. Podle veřejného mínění právě na to však rodiče zapominají.



Postoje k uvedeným vybraným souvislostem rozchodu/rozvodu rodičů s nezletilými dětmi nejsou podle našeho výzkumu příliš ovlivněny vlastní biografií měřenou zkušeností s rozvodem a statusem rodiče. K negativním aspektům rozpadu rodiny se přiklánějí spíše ti, kdo již měli v době výzkumu alespoň jedno dítě, ale zkušenost s rozchodem páru s nezletilými dětmi měli pouze zprostředkovanou, mimo vlastní rodinu. Na rozdíl od ostatních vyjádřili silnější souhlas s tím, že rozpadem rodiny nejvíce trpí děti. Podobně byla tato skupina respondentů častějším zastáncem názoru, že taková zkušenost poznamená dítě na celý život. Méně kritičtí k rozchodům rodičů nezletilých dětí byli v době výzkumu bezdětní. Další otázkou je, zda se do postojů promítá konkrétní zkušenost s rozchodem, tj. zda respondent zažil ve svém dětství rozchod svých rodičů, či zda již byl někdy sám v roli rozváděcího/rozcházejícího se rodiče. Více než třetina respondentů, jejichž rodiče se rozešli, se nedomnívala, že to poznamená dítě na celý život (proti 28 % dotázaných, jejichž rodiče se nerozešli). Naopak častěji rozhodně souhlasili s tím, že dobrý rozvod/rozchod může být dobrým příkladem pro dítě (34 % versus 27 %). Vlastní rozchod s otcem/matkou dítěte mírně posiluje názor, že rodiče často zapominají na to, že by měli i poté spolupracovat na péči o děti (silný souhlas 49 % proti 44 % bez zkušenosti s rozchodem) a naopak slábne postoj, že rozchod rodičů má dlouhodobý negativní dopad na dítě (souhlas 64 % versus 73 %). Mírně optimisticky vyznívá zkušenost se soudním řízením, kdy ti, kteří prošli rozchodem s otcem/matkou svého dítěte, ve větší míře nesouhlasí s tím, že soudní řízení posiluje konflikt mezi rodiči (35 % versus 26 %).

2.3 Vnímání dopadů pandemie covidu-19 na rodinu

Od března roku 2020 do období sběru dat ve výzkumu *Stabilita rodiny 2020* (listopad až prosinec 2020) ovlivňovala životy obyvatel nejen České republiky pandemie covidu-19. Velké obavy spojené se šířením nákazy vedly k vyhlášení nouzového stavu na dobu zhruba dvou měsíců od 12. března do 17. května 2020. Spolu s tím byly uzavřeny školy, byl postupně omezován volný pohyb osob či provoz obchodů a služeb a byla vydávána řada preventivních protiepidemických opatření (povinnost nosit roušky, omezení sdružování na veřejnosti atd.). Tzv. první či jarní vlna s nejvyšším průměrným denním počtem nakažených pohybujícím se řádově na úrovni tří set osob na přelomu března a dubna byla však co do počtu nakažených poměrně zanedbatelná ve srovnání s vývojem na podzim a v zimě. Statistiky ministerstva zdravotnictví ukazují tři vrcholy s denním počtem případů nákazy přesahujícím 14 tisíc osob, a to na přelomu října a listopadu 2020, na konci roku 2020 a na počátku března 2021 (MZ ČR, 2021). Česká republika se tak opět ocitla v nouzovém stavu, délka jeho trvání a s ním souvisejících opatření však tentokrát dosáhla zhruba šesti měsíců (od 5. 10. 2020 do 11. 4. 2021).

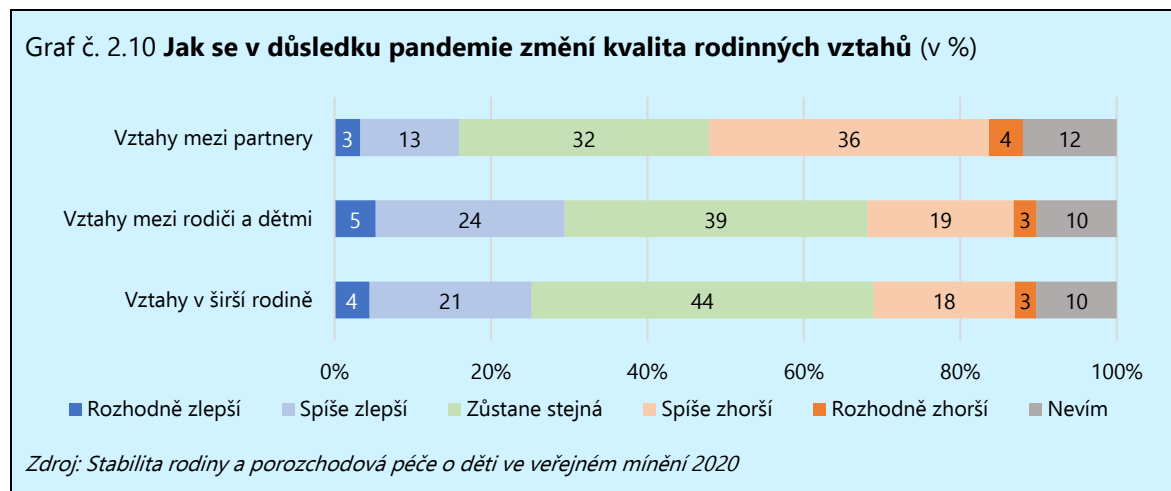
Respondenti výzkumu *Stabilita rodiny 2020* tak již měli určitou zkušenost s omezeními, která průběh pandemie doprovázela, a více či méně intenzivně se mohli potýkat s jejími důsledky. Některé přitom byly spíše krátkodobého charakteru, jiné se mohou projevit až v delším časovém horizontu.

Během pandemie se výrazně změnil každodenní život. Na jedné straně spolu rodiny mohly během lockdownu trávit více času, což se mohlo projevit ve zlepšení vztahů a upevnění rodinných vazeb. Na straně druhé nedostatek vyžití mimo domov, obavy o zdraví či o udržení práce, nové výzvy související s případnou prací z domova či s rodičovskými povinnostmi a distanční výukou dětí, ale i větší množství času tráveného ve společné domácnosti mohly zvyšovat napětí v rodině či vyvolávat nové spory.⁸

Česká populace však podle výzkumu *Stabilita rodiny 2020* neměla zcela vyhraněný názor na to, zda pandemie může tyto vztahy spíše posílit, nebo naopak oslabit. **Ve zlepšení věřili respondenti nejčastěji (29 %) u vztahů mezi rodiči a dětmi, zhoršení očekávali především u partnerských vztahů (40 %)** (viz graf č. 2.10). Není překvapivé, že předpoklad zhoršení vztahů mezi partnery častěji zmiňovali ti, kteří současně očekávali nárůst počtu rozchodů či rozvodů. Respondenti žijící podle vlastního hodnocení v dobrém partnerství přisuzovali pandemii častěji zlepšení partnerských vztahů (20 %). Na druhou stranu až polovina respondentů, kteří hodnotili svůj stávající vztah jako ani dobrý, ani špatný, spíše komplikovaný, s konflikty a problémy, se domnívala, že kvalita partnerských vztahů se kvůli pandemii zhorší. Ve zlepšení věřil jen každý desátý z nich.⁹ Lidé celkově spokojenější se svým životem ve vyšší míře předpokládali spíše zlepšení všech rodinných vztahů, naproti tomu jejich zhoršení předjímal častěji ti, kteří byli ve svém životě spíše či velmi nespokojeni.

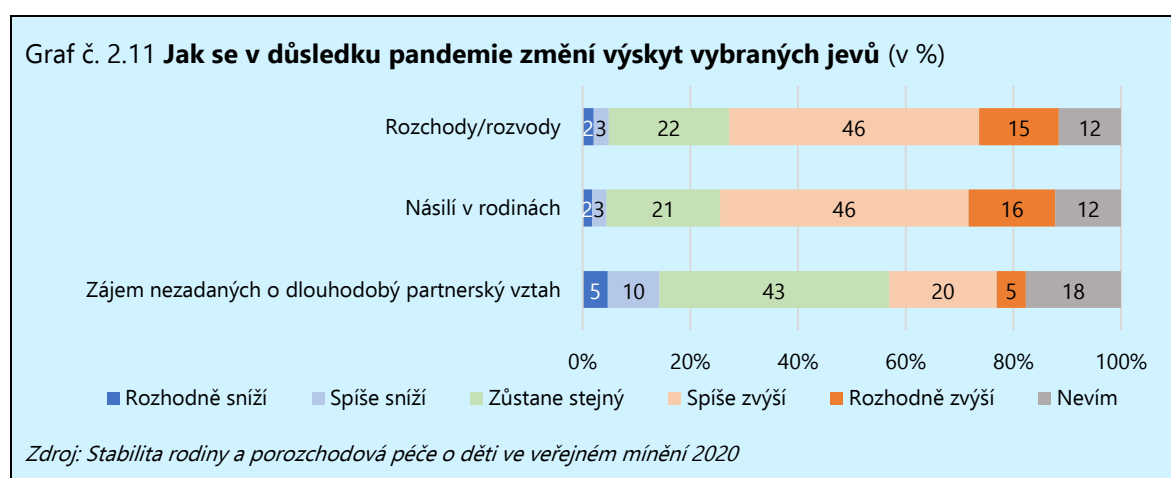
⁸ Na klesající spokojenost s partnerstvím při srovnání situace v prosinci 2020 a v dubnu 2021 upozorňují mj. první výsledky rozsáhlého projektu „Současná česká rodina“. Menší spokojenost v partnerství je přitom úzce spojena s obavami ze ztráty práce. Více viz <https://ggp-cz.fss.muni.cz/>

⁹ Existenci úzké provázanosti spokojenosti v partnerství a hodnocení vlivu pandemie na kvalitu partnerských vztahů potvrzují další výsledky NUDZ (NUDZ, 2021). V daném šetření přitom zhruba po jedné třetině respondentů žijících v partnerství uvádělo negativní (30 %), neutrální (33 %) a pozitivní (37 %) dopad pandemie na jejich vztah.



Respondenti ve výzkumu veřejného mínění *Stabilita rodiny 2020* nebyli tázáni na vlastní zkušenosti a pocity, i když ty se jistě v jejich názorech odrážejí, ale vypovídali, nakolik se domnívají, že se ve společnosti změnil výskyt vybraných jevů (viz graf č. 2.11).

Tři pětiny respondentů se domnívaly, že kvůli pandemii vzroste počet rozchodů či rozvodů partnerských párů. Opačný postoj, tedy že se výskyt partnerských rozvatů spíše nebo rozhodně sníží, zastávalo pouhých 5 % dotázaných. Zhruba pětina respondentů nepřisuzovala pandemii žádný vliv. **Tři z pěti dotázaných také očekávali, že se v důsledku pandemie zvýší výskyt násilí v rodinách.** Tyto obavy jako opodstatněné potvrzují výzkumy zabývající se problematickou domácí násilí (více např. Nyklová, Moree, 2021; ISPV, 2021). V postojích byly skeptičtější spíše ženy, neboť dvě třetiny z nich očekávaly častější rozchody a/nebo domácí násilí. Muži oproti nim ve vyšší míře nepředpokládali žádnou změnu. Jedním z vysvětlení může být, že na ženy silněji než na muže dopadala zátěž vyplývající z restriktivních opatření, pokud jde o péči o děti, jejich podporu při distančním vzdělávání či celkově sladování rodinných a pracovních povinností. Spokojenost či nespokojenost v současném partnerství ani celková životní spokojenost odpovědi na dané otázky zásadně neproměňuje.



Určitý pesimismus byl patrný i co se týče zájmu nezadaných lidí o uzavírání dlouhodobých partnerských vztahů. V tomto případě ale **snížení zájmu o trvalejší partnerství v důsledku pandemie očekávalo jen 14 % dotázaných**. Naopak **čtvrtina věřila, že touha žít v partnerství díky pandemii vzroste** (viz graf č. 2.11).¹⁰ Největší podíl osob však v tomto směru nepředpokládal žádnou změnu. Muži a ženy se v daném postoji statisticky významně nelišili. Zvýšený zájem nezadaných o dlouhodobý partnerský vztah očekávali především mladí lidé (44 % z kategorie 18 až 29 let).

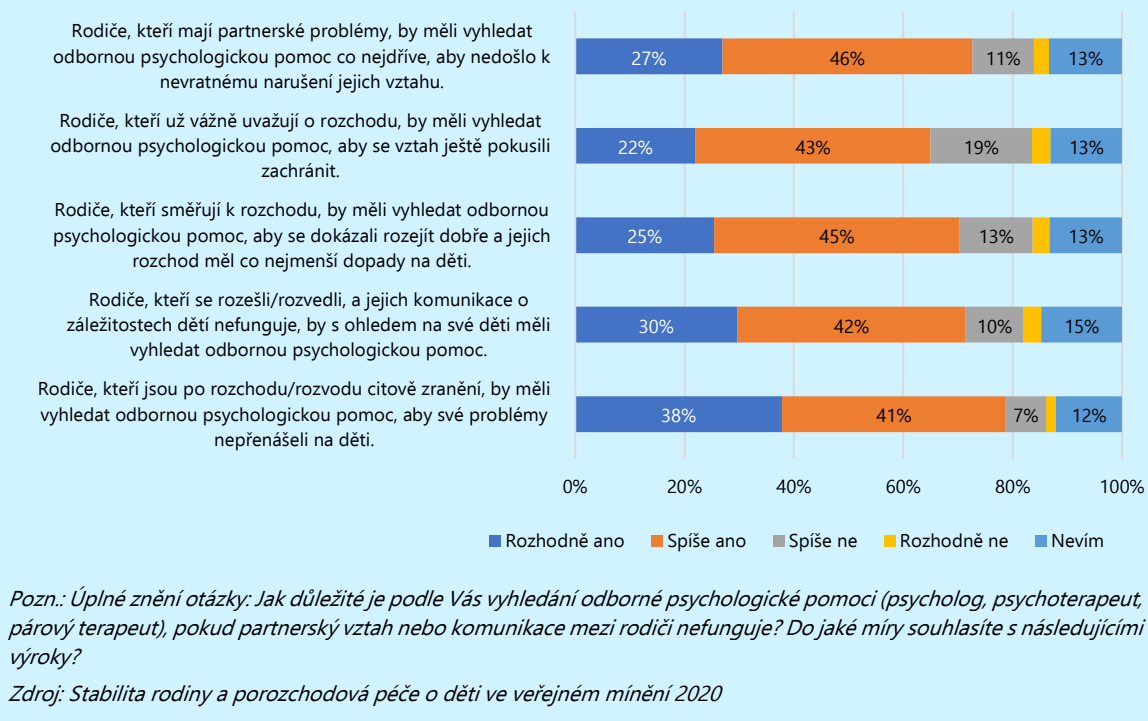
¹⁰ Vyšší motivaci nezadaných najít si partnera ve srovnání s dobou před pandemií dokládají například první výsledky výzkumu realizovaného Národním ústavem duševního zdraví (více viz NUDZ, 2021).

3. Důležitost poradenských a terapeutických služeb v rozpadu rodiny

Nikdy dříve v minulosti tolik žen a mužů nepodstupovalo nejrůznější terapie a nevyhledávalo informace z oblasti osobního rozvoje a podpory partnerských vztahů jako v současné době. Přesto v případě vztahových problémů dle odhadů párového terapeuta Pavla Rataje (2017) čtyři z pěti partnerských dvojic přicházejí do párové terapie příliš pozdě. Rozvod (rozpad vztahu rodičovského páru) je psychology považován za druhý nejvíce stresující podnět hned po náhlém úmrtí blízké osoby (Matoušek, 2015). Párová, popřípadě individuální terapie tedy má význam, i když se partnerský vztah nepodaří zachránit. Může se podařit ošetřit zranění z partnerského konfliktu tak, že neživí rodičovský konflikt během rozchodu a více či méně dlouho po něm (Barvíková, 2019); dostat vlastní emoce pod kontrolu a ochránit před nimi své děti; pomoci najít funkční model komunikace a spolupráce rodičů ve prospěch zdravého vývoje jejich dětí, a to zejména z hlediska udržení a rozvoje jejich vztahů s oběma rodiči (Pemová, Ptáček, 2020a, 2020b).

Podle výsledků výzkumu veřejného mínění *Stabilita rodiny 2020* česká veřejnost vyhledání odborné pomoci psychologa, psychoterapeuta či párového terapeuta v různých fázích řešení (i jen možného) rozpadu rodiny (viz graf č. 3.1) připisuje značný význam. V situaci, kdy rodiče mají partnerské problémy, by odbornou psychologickou pomoc, aby nedošlo k nezvratnému narušení jejich vztahu, doporučily vyhledat tři čtvrtiny respondentů. Podle mínění dvou třetin respondentů by se využitím odborné psychologické pomoci ještě měli pokusit o záchranu svého vztahu rodiče, kteří již vážně uvažují o rozchodu. Bezmála tři čtvrtiny respondentů mají za to, že odbornou pomoc by měli kontaktovat ti, kteří k rozchodu směřují, aby se dokázali rozejít dobře a jejich rozchod co nejméně zatížil jejich děti. Podobný podíl respondentů má za to, že by tak s ohledem na své děti měli učinit rodiče, jejichž vzájemná komunikace po rozchodu/rozvodu nefunguje. Nejvíce respondentů (dvě pětiny) souhlasilo s výrokem, že odbornou pomoc by měli vyhledat rodiče, kteří jsou po rozchodu/rozvodu citově zranění, a to proto, aby své problémy nepřenašeli na děti.

Graf č. 3.1 Důležitost vyhledání odborné pomoci (v %)



O důležitosti vyhledání odborné psychologické pomoci v uvedených situacích byli častěji přesvědčeni ti, kteří vyjadřovali spokojenost se svým životem a – s výjimkou nefunkční komunikace po rozchodu/rozvodu – také se svým partnerským vztahem. Rovněž respondenti, kteří zažili rozchod rodičů a vnímali jej jako to nejhorší, co se mohlo stát, byli ve vyšší míře pro využití pomoci odborníků při rozpadu rodiny a partnerských problémech. Mladí lidé ve věku 18 až 29 let by vyhledání odborné pomoci podpořili relativně častěji, ve srovnání se střední generací (30–44 let), která byla častěji spíše proti. Respondenti z nejstarší věkové kategorie (45–65 let) si v této otázce nebyli mnohdy jistí a oproti mladším respondentům častěji volili odpověď „nevím“. Rozhodný souhlas s významem odborné pomoci ve snaze o záchranu vztahu rodičů, kteří už vážně uvažují o rozchodu, vyjádřili častěji také ti, kteří svůj vztah se současným partnerem označili jako komplikovaný.

Podle zkušeností odborníků z praxe (Pemová, Ptáček, 2020b) většina rodičů nechce svým dětem ubližovat či je úmyslně vystavovat nepřijemným a zraňujícím situacím. Přesto tak mnozí v situaci rozpadu rodiny činí. Nicméně jejich rozhodnutí a jednání, která dětem škodí, vycházejí především z nedostatku informací, zahlcenosti vlastními negativními emocemi a z nejrůznějších obav (např. z omezení kontaktu a narušení vztahu s dětmi). V odborných kruzích se tedy vedou diskuse o tom, jak rozcházejícím se rodičům nejučinněji zprostředkovat znalosti i dovednosti, jak zmírnit negativní dopady rozpadu rodiny na děti a podpořit komunikaci a spolupráci mezi rodiči ve prospěch a v zájmu dětí. Jednou z diskutovaných otázek je, zda by toto psycho-sociálně-právní poradenství, které může mít formu kurzu či konzultací, mělo být povinnou součástí procesu rozvodu, jako je tomu v některých zemích¹¹. Stejná otázka byla položena respondentům výzkumu veřejného mínění *Stabilita*

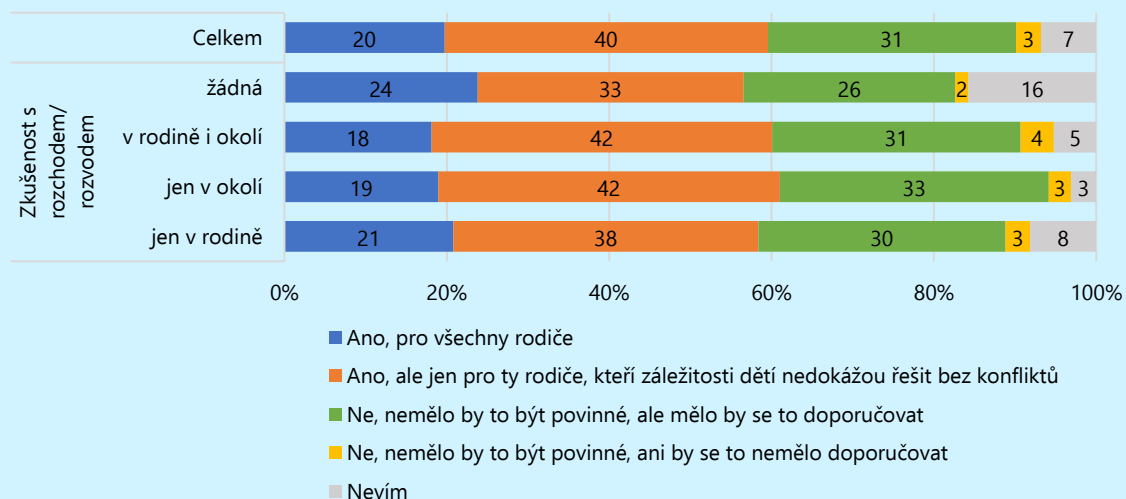
¹¹ Absolvování povinného kurzu pro rodiče v rozvodové situaci je vyžadováno například v Dánsku a v některých státech USA (Nováková, Poláková, 2021).

3. Důležitost poradenských a terapeutických služeb v rozpadu rodiny

rodiny 2020. Pro zjednodušení jsme edukační program pro rozcházející se rodiče v dotazníku nazvali „návštěva poradny“.

Názor, že návštěva poradny by měla být povinnou součástí řešení rozpadu rodiny, sdílely tři pětiny respondentů. Přitom podle pětiny respondentů by to mělo být povinné pro všechny rozcházející se rodiče. Tento postoj zastávali ve vyšší míře respondenti s nižším vzděláním (bez maturity) a respondenti bez vlastní (i blízké) zkušenosti s rozvodem. Ti však současně na tuto otázku častěji neměli jasný názor (viz graf č. 3.2). Dvě pětiny respondentů měly za to, že by mělo jít o povinnost jen pro ty rodiče, kteří záležitosti dětí nedokážou řešit bez konfliktů. Tento názor vyjadřovali častěji mladí lidé ve věku 18 až 29 let, ale také ti, kteří jako děti zažili rozvod rodičů a vnímají jej jako to nejlepší, co se mohlo stát. Téměř třetina respondentů, mezi nimiž byli více zastoupeni rozvedení, se domnívá, že návštěva poradny by neměla být povinná, ale měla by být doporučována. Stejně tak minoritní názor, že návštěva poradny by neměla být povinná, ani by se neměla doporučovat, vyslovovali nejčastěji rozvedení či lidé, kteří sami zažili rozchod/rozvod s partnerem (otcem/matkou svého dítěte). Celkově je v postojích veřejnosti zřejmá úzká provázanost důležitosti odborné pomoci v různých fázích rozpadu rodiny (viz graf č. 3.1) a povinnosti jejího využití (viz graf č. 3.2): s rozhodným souhlasem pro vyhledání odborníků je ve vyšší míře spojena povinnost využití této pomoci při řešení rozpadu rodiny, naproti tomu rozhodné odmítnutí odborné pomoci je častěji svázáno s její nepotřebností. Jinými slovy, čím více pokládají lidé služby odborníků v souvislosti s rozpadem rodiny za důležité, tím spíše by tyto služby zařadili jako povinnou součást (po)rozvodového jednání rodičů. A naopak, čím menší význam jim přisuzují, tím méně je hodnotí jako potřebné.

Graf č. 3.2 Měla by být návštěva poradny povinnou součástí řešení rozpadu rodiny? (v %)



Pozn.: Úplné znění otázky: Odborníci hovoří o tom, že by dětem mohlo pomoci, kdyby rozcházející se rodiče vyhledali poradnu, kde by získali informace, jak zmírnit negativní dopady rozpadu rodiny na děti a podpořit komunikaci mezi rodiči. Myslíte si, že by návštěva takové poradny měla být povinnou součástí řešení rozpadu rodiny?

Zdroj: Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020

4. Uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu – postoje a mýty

4.1 Rozchod/rozvod a soudní proces

Podle české legislativy se manželé, kteří chtějí ukončit svůj vztah rozvodem, musí obrátit na soud. Pokud mají nezletilé děti, je třeba nejprve vyřešit otázky související s péčí o ně po rozvodu. Před samotným rozvodem tedy probíhá opatrovnické řízení. Jeho výsledek může být podložen dohodou rodičů, kterou sestavili přímo oni sami nebo s pomocí odborníků (právníků, pracovníků OSPOD, mediátorů apod.), a to před nebo v průběhu soudního řízení. Pokud k dohodě nedospějí, rozhodne autoritativně soud. V každém případě je základním principem opatrovnického řízení nejlepší zájem dítěte. Teprve v okamžiku, kdy je vydáno pravomocné rozhodnutí opatrovnického soudu, je možné řešit samotný rozvod a majetkové otázky související s ukončením manželství. Nesezdání rodiče se na soud obracejí pouze v případech, že se nejsou schopni na péči o děti po svém rozchodu a výživném dohodnout. Podobně je tomu i v případech vypořádání majetku (více viz Höhne, Paloncyová, 2019).

Jedním z cílů výzkumu veřejného mínění o stabilitě rodiny a porozchodové péči o děti bylo zjistit, do jaké míry je společnost obeznámena s výše uvedenými postupy. Otázky směřovaly jak do oblasti péče o děti, tak do oblasti majetkového vypořádání a zaměřily se zvláště na situaci rozvádějících se manželů a zvláště na rozchod nesezdaného páru. Jak bylo již zmíněno, pokud chtějí manželé ukončit formálně svůj vztah, musí se obrátit na soud. Poměrně značná část české veřejnosti (16 %) však toto nereflektuje, tj. nezvolila z nabízených situací, které by měly nutně v případě rozvodu nastat, ani jednu. O okolnostech rozvodu přitom měli větší povědomí respondenti, kteří v době výzkumu byli již sami rodiči a kteří měli zkušenost s rozchodem rodičů nezletilých dětí minimálně ve své blízké rodině.

Předložené situace či okolnosti rozvodu jsou uvedeny v tabulce č. 4.1. Je poněkud zarážející, že **pouze přibližně polovina české veřejnosti se domnívá, že kvůli uspořádání péče o dítě či kvůli vypořádání majetku musí rozvádějící se rodiče k soudu**. Podobně je tomu v otázce nastavení výživného na dítě. Poslední dvě respondentům předložené okolnosti, tj. zapojení orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a nutnost určit, který z rodičů bude platit výživné, jsou v praxi téměř pravidlem, ale nemusí nezbytně nastat. Například v případě společné péče rodičů po jejich rozvodu nebývá nebo nemusí být výživné stanoveno. Opak, tj. že někdo z rodičů výživné platit musí, se domnívají dvě pětiny populace. Kolizním opatrovníkem, který hájí v opatrovnickém řízení zájmy dítěte, bývá zpravidla pracovník OSPOD v místě bydliště dítěte. Nemusí tomu však v některých případech nutně být (např. z důvodu podjatosti, střetu zájmu), kolizním opatrovníkem může být například advokát či osoba blízká. Odpověď, že OSPOD nemusí být zapojen nutně do rozvodového řízení manželů s dětmi, je sice správná, v praxi však spíše ojedinělá. Roli OSPOD tak podle výzkumu veřejného mínění většina populace nebere při rozvodu v potaz. Všechny první tři okolnosti, tj. uspořádání péče o dítě, nastavení výživného a vypořádání majetku považovalo v případě rozvodu za nutné pouze 27 % respondentů, všech pět okolností pak jen necelých 10 %. Větší povědomí o právních krocích v případě rozvodu manželství měli ti, kdo již v době výzkumu měli děti a byli ve svém okolí (osobně, v rodině, mezi přáteli) svědky rozpadu úplné rodiny. Nejvýraznější roli přitom hraje vlastní zkušenost dotázaného s rozvodem. Ani tato skupina respondentů však nepovažovala

4. Uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu – postoje a mýty

soudní řízení ohledně péče o děti či vypořádání majetku za nutnou podmínku právního ukončení manželství. Nabízí se otázka, zda je průběh soudního řízení srozumitelný, zda je osvěta i přes medializaci a další aktivity například neziskových organizací v tomto směru dostatečná. Roli však může hrát i to, že přibližně tři čtvrtiny všech rozhodnutí opatrovnických soudů jsou podloženy dohodou rodičů (Höhne, Palonciová, 2021). Tato řízení probíhají tedy relativně bez problémů, aniž by byly jednotlivé kroky procesu jejich účastníky vždy přesně pojmenovány či uvědomovány.

Tabulka č. 4.1 **Nutné okolnosti rozvodu manželství** (v %)

<i>Které z následujících situací musí nutně nastat, když se rozvádějí rodiče nezletilých dětí, tzn. když manželé s dětmi právně ukončují své manželství</i>	
Kvůli uspořádání <u>péče o dítě</u> musí rodiče k soudu.	48,9
Kvůli nastavení <u>výživného na dítě</u> musí rodiče k soudu.	51,9
Kvůli <u>vypořádání majetku</u> musí rodiče k soudu.	41,8
<u>Někdo z rodičů musí platit výživné</u> na dítě.	41,1
Do <u>řešení uspořádání péče</u> o děti musí být <u>zapojena „sociálka“</u> (OSPOD).	21,6
Ani jedna z daných situací nemusí nastat.	16,5

Zdroj: Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020

Jak bylo zmíněno výše, rozcházející se nesezdaní rodiče se nemusí, v případě, že se sami dohodnou, obrátit na soud, a to ani kvůli upořádání péče o dítě. Ptáme-li se tedy, jaká z uvedených situací musí nutně nastat, když se rozcházejí nesezdaní rodiče nezletilých dětí, správná odpověď by měla být „žádná z uvedených možností“. Takto odpověděl přibližně každý čtvrtý respondent (viz tabulka č. 4.2). **Česká veřejnost se v případě rozvodu nesezdaného páru přiklání k řešení soudní cestou zejména v otázkách výživného, o něco méně často při řešení uspořádání péče o dítě.** Pětina připouští zapojení OSPOD. Ještě menší role je přisuzována soudu v oblasti vypořádání majetku nesezdaných rodičů. Soudní řešení situací souvisejících s rozchodem nesezdaných rodičů častěji považovali za nutné respondenti, kteří již mají děti, a mezi nimi pak zejména ti, kteří mají nějakou zkušenost s rozchodem ve svém okolí. Jejich názor je pravděpodobně ovlivněn tím, zda nesezdané páry z jejich okolí řešily svůj rozchod soudně, či se obešly bez něj.

Tabulka č. 4.2 **Nutné okolnosti rozchodu nesezdaného páru** (v %)

<i>Které z následujících situací musí nutně nastat, když se rozcházejí rodiče nezletilých dětí, kteří nejsou manželé.</i>	
Kvůli uspořádání <u>péče o dítě</u> musí rodiče k soudu.	35,0
Kvůli nastavení <u>výživného na dítě</u> musí rodiče k soudu.	41,9
Kvůli <u>vypořádání majetku</u> musí rodiče k soudu.	14,7
<u>Někdo z rodičů musí platit výživné</u> na dítě.	41,9
Do <u>řešení uspořádání péče</u> o děti musí být <u>zapojena „sociálka“</u> (OSPOD).	21,2
Ani jedna z daných situací nemusí nastat.	22,8

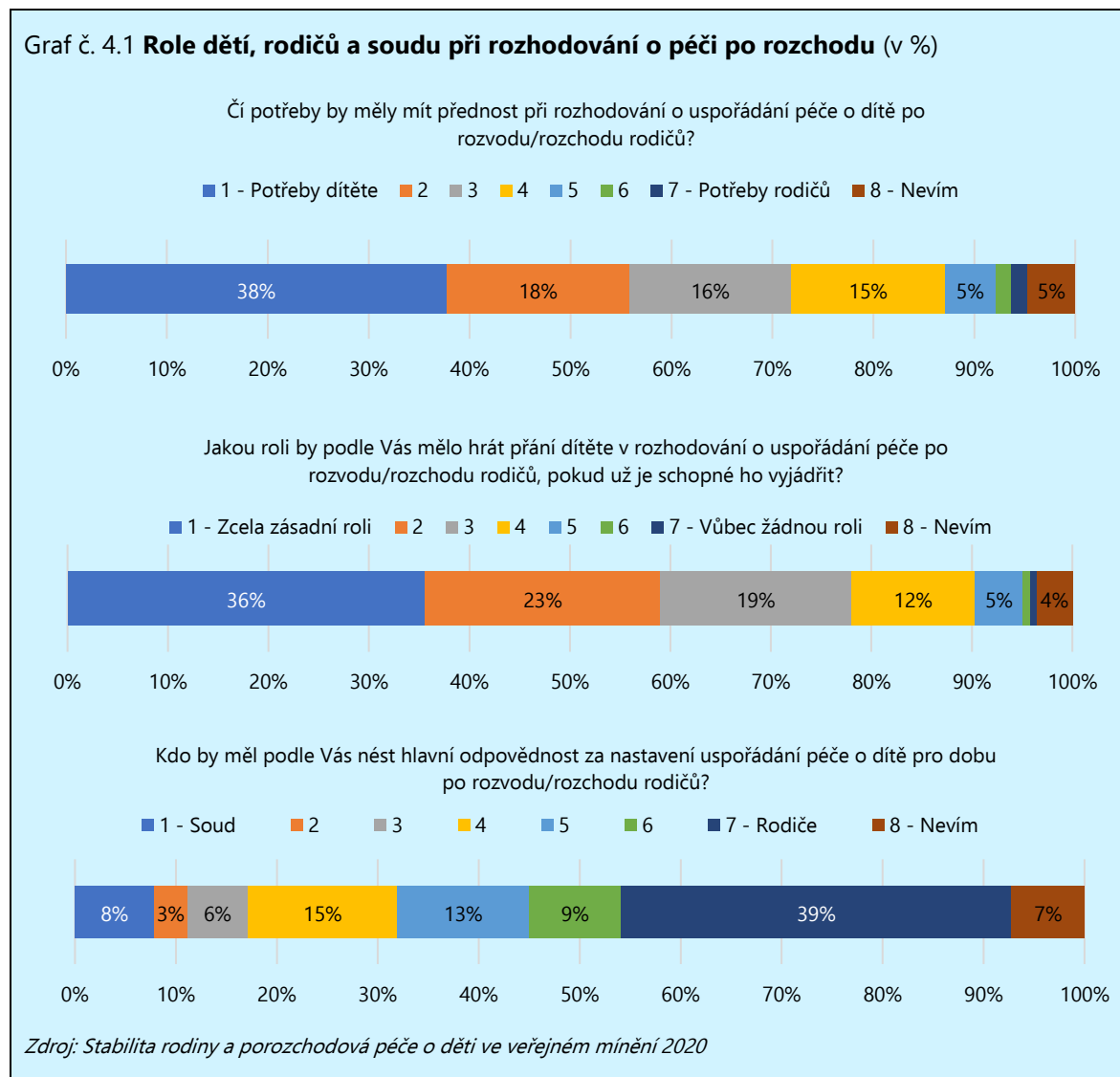
Zdroj: Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020

4.2 Základní principy uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu rodičů v postojích veřejnosti

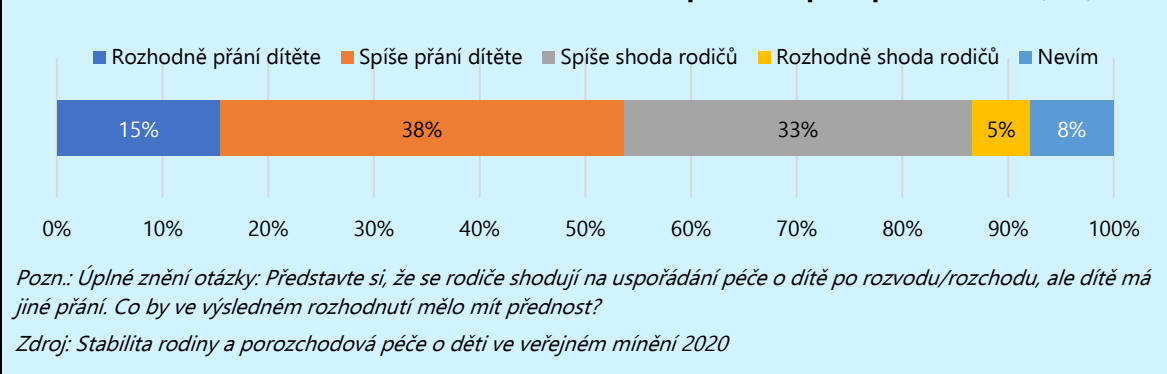
Při rozhodování o uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu rodičů je vždy třeba mít na mysli zejména zájem dítěte. Zájem dítěte byl poprvé explicitně zmíněn v Deklaraci práv dítěte OSN z 20. listopadu 1959, v evropském prostoru je významná Evropská úmluva o výkonu práv dětí z 25. ledna 1996, která upravuje zejména procesní práva dítěte, jeho práva na styk s rodiči, povinnost soudních orgánů posoudit nejlepší zájem dítěte, zjistit jeho názor a poskytovat mu příslušné informace. Při posuzování zájmu dítěte je třeba brát ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Pokud to uzná za vhodné a žádoucí, může soud mimo jiné vyslechnout dítě. Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.) určuje jako milník pro zjišťování názoru dítěte věk 12 let, nicméně tato hranice není vnímána striktně jako minimální a mělo by se postupovat individuálně dle schopností konkrétního dítěte. Dle Ústavního soudu České republiky je dosažení 12 let nejzazší možná hranice pro formulování vlastního názoru a přání, neboť dostatečnou rozumovou a emocionální vyspělost, kdy je už dítě schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem, je nutné posuzovat případ od případu (nelze např. vyloučit, že i devítileté dítě bude natolik rozumově a emocionálně vyspělé na to, aby bylo vyslechnuto přímo před soudem), přičemž většina dětí je schopna se vyjádřit ke svému budoucímu výchovnému uspořádání již po dosažení věku 10 let. Po dosažení této věkové hranice je nezbytné, nebrání-li tomu zvláště významné okolnosti, zjistit přání dítěte přímo před soudem (Höhne, Palonciová, 2019).

Podívejme se nyní, jak vnímá hlavní aktéry v rozhodování o uspořádání péče o děti po rozchodu rodičů, tj. rodiče, děti a soud, česká veřejnost. Postavíme-li proti sobě potřeby dítěte a potřeby rodičů, pak více než každý třetí dotázaný jednoznačně upřednostňoval v rozhodování o uspořádání péče po rozchodu potřeby dětí (viz graf č. 4.1). Celkově zájmu dětí přisoudily větší roli v porovnání s potřebami jejich rodičů téměř tři čtvrtiny dotázaných, přednost rodičům by pak dalo pouze 8 %. S tím úzce koreluje postoj, že **přání dítěte by mělo mít významnou roli v otázce toho, kdo a v jakém rozsahu bude o ně po rozchodu jeho rodičů pečovat**. Rodiče by měli nést hlavní odpovědnost za to, jak bude péče o děti nastavena, **k výhradně autoritativnímu rozhodnutí soudu se přiklání pouze 8 % dotázaných**, rodičům přisuzuje plnou odpovědnost více než třetina. Tyto názory jsou sdíleny jak bez ohledu na pohlaví, tak na generační příslušnost. Významnou roli nehraje ani osobní zkušenost s rodičovstvím a rozchodem/rozvodem, ať už svým, v rodině nebo v širším sociálním okolí.

4. Uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu – postoje a mýty



Větší nejednotnost postojů panuje v případech, kdy se rodiče shodují na tom, jak by měla péče o děti po jejich rozchodu vypadat, nicméně dítě si přeje něco jiného. Téměř 16 % respondentů se přiklonilo k tomu, že by rozhodně mělo mít přednost přání dítěte, shodu rodičů jednoznačně upřednostnilo 5 %, 8 % nemělo vyhraněný názor (viz graf č. 4.2). Ostatní dvě třetiny respondentů se rozdělily na dvě přibližně stejně početné skupiny, kdy jedni by dali přednost spíše názoru dítěte, druzí by ocenili shodu rodičů. Preferenci dítěte by v úvahu vzaly častěji mladší ženy, pro starší ženy by naopak byla důležitější shoda rodičů.

Graf č. 4.2 **Přání dítěte versus shoda rodičů v otázce uspořádání péče po rozchodu** (v %)

Pomineme-li případy, kdy je rodiči soudem omezena či dokonce odejmuta rodičovská odpovědnost, je první otázkou, kterou je třeba vyřešit, bydliště dítěte. K tomu se většinou váže míra, jakou bude každý z rodičů o dítě pečovat.

Je zřejmé, že každý případ je specifický, proto se i v našem výzkumu veřejného mínění u otázek vážící se k uspořádání péče o děti po rozchodu objevují poměrně často odpovědi „neumím posoudit“ (viz graf č. 4.3). V otázce rozdělení péče o děti by podle české veřejnosti mělo být bráno v úvahu, kdo se před rozchodem o dítě převážně staral. K tomuto pohledu se přiklání i muži, přestože jsou to častěji ženy, kdo o dítě ve větší míře, zvláště v útlém věku, pečují. Zdá se tedy, že muži tak do určité míry ustupují z možnosti mít dítě ve své péči. S tím souvisí i poměrně častý souhlas s výrokem, že dítě by mělo být v péči otce pouze, pokud ji matka nezvládá. Tento názor zastává i řada mužů. Ti sice s výrokem v polovině případů nesouhlasí, na druhé straně by více než třetina mužů svěřila dítě do péče otce pouze v případě nedostatečných kompetencí matky. Matoušková se Zdražilovou (2001) svým výzkumem, opřeným o data z Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou, zjistily, že 84 % otců se svěření dětí do své péče po rozchodu vůbec nedomáhalo, a ti, kteří o děti usilovali, byli úspěšní ze 34 %.¹²

Názor, že vina na rozchodu by neměla rodiče v péči o dítě diskvalifikovat, sdílí většina populace. **U mužů i u žen převládá názor, že by dítě mělo mít domov u jednoho z rodičů a s druhým být v kontaktu.** Nemusí se však nutně jednat o převážnou péči matky – i mezi těmi, kteří se jednoznačně klonili k tomu, aby dítě mělo jeden domov u jednoho z rodičů, byly pouze necelé dvě pětiny rozhodně přesvědčeny, že se má jednat právě o domov matky. **Nejběžnější forma střídavé péče, kdy děti střídají dva domovy, má u mužů i žen nižší podporu, muži se k ní však přiklání častěji než ženy.**

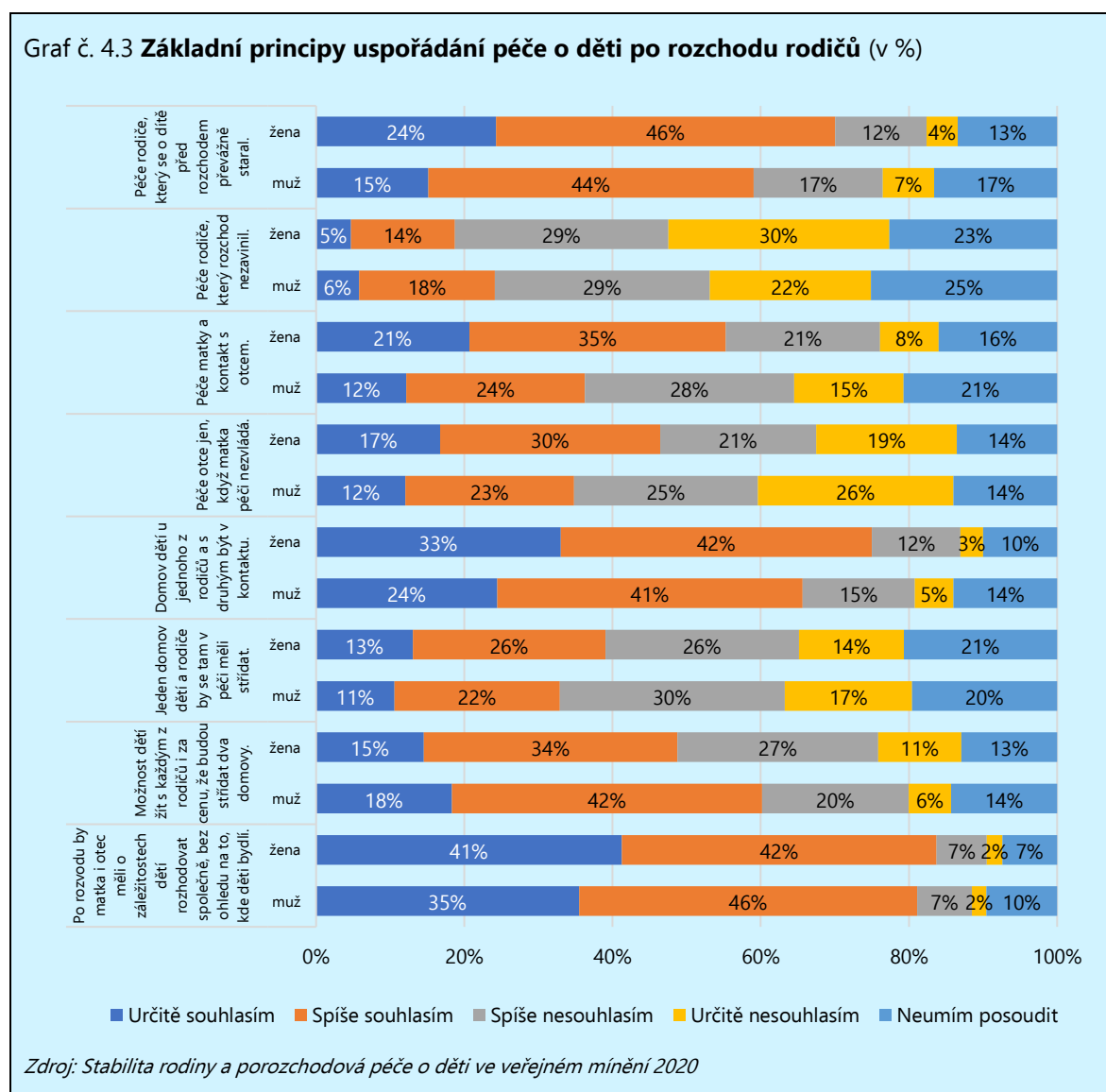
Vůbec nejméně je českou veřejností podporován model, kdy dítě bydlí v jednom bytě a v péči o ně se tam rodiče střídají, tj. jsou to oni, kdo mají dva domovy. Tato možnost je pro značnou část populace zřejmě tak neobvyklá, že se k ní respondenti z většiny buď nedokázali vůbec vyjádřit, nebo ji zamítli. Přijatelná byla přibližně pro třetinu respondentů. Podle odborníků je hlavní výhodou tohoto modelu stálost a bezpečí jednoho domova dítěte. Nicméně bývá nahlížen jako velmi náročný pro rodiče – nejen finančně (nutnost 3 bytů), nebo z hlediska jejich vzájemné komunikace, domluvy

¹² Novější poznatky o tom, jaký typ porozchodové péče o děti otcové a matky upřednostňují a z jakých důvodů, přinese kvantitativní šetření „Dítě v rodičovském konfliktu – šetření zaměřené na péči o nezletilé děti po rozchodu rodičů“, které je realizováno ve 3. čtvrtletí 2021 a jehož výsledky budou dostupné v roce 2022. Více viz <https://www.vupsv.cz/projekty/?id=337>

4. Uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu – postoje a mýty

a tolerance, ale i s ohledem na dopady na jejich osobní život a nové vztahy, zejména založí-li další rodinu. Proto bývá považován za křehké a přechodné řešení, které nicméně může dětem i rodičům usnadnit adaptaci na změny v rodinném soužití (Buscho, 2020). Jelikož se vyskytuje jen velmi výjimečně a po krátkou dobu, zkušeností s jeho aplikací je málo, což pro někoho může být jen dalším důvodem nedůvěry k tomuto modelu (Barvíková, 2019).

Muži i ženy se však shodují na tom, že rodiče by měli i po rozchodu řešit záležitosti dítěte a podílet se na péči o ně rovnoměrně, bez ohledu na jeho bydliště.



Výroky uvedené v grafu č. 4.3 lze pro další analýzu seskupit do tří faktorů pomocí faktorové analýzy, jak je uvedeno v tabulce č. 4.3. První vystihuje tradiční pohled na péči o děti po rozchodu rodičů, kdy hlavní role je přisuzována matce. Druhý faktor je nositelem modernějšího přístupu, kdy se na péči a výchově mají i po rozpadu rodiny podílet oba rodiče. Třetí faktor je poměrně specifický,

sycen položkami, které reflektují vinu rodičů na ukončení rodinného soužití a přijetí jeho důsledků jimi samotnými.

Tabulka č. 4.3 **Péče o děti po rozchodu rodičů, výsledky faktorové analýzy**

	Péče matky	Zapojení obou rodičů	Rodiče jako nositelé důsledků rozchodu
Děti by měly být svěřovány do péče otce jen, když matka péči o ně nezvládá.	0,684		
Děti by měly mít domov u jednoho z rodičů a s druhým být v kontaktu.	0,787		
Děti by měly mít možnost žít s každým z rodičů i za cenu, že budou střídat dva domovy.	-0,316	0,697	
Po rozvodu/rozchodu by matka i otec měli o záležitostech dětí rozhodovat společně, bez ohledu na to, kde děti bydlí.		0,869	
Dítě by měl mít v péči ten rodič, který se o něj před rozpadem rodiny převážně staral.	0,627		
Děti by měl mít v péči ten rodič, který rozvod/rozchod nezavinil.			0,769
Děti by měly být v péči matky a s otcem být v kontaktu.	0,769		
Děti by měly mít jeden domov a rodiče by se tam v péči o ně měli střídat.			0,684

Pozn.: Faktorová analýza: Metoda hlavních komponent, metoda rotace: Varimax with Kaiser Normalization, kritérium volby počtu faktorů: jednotkové číslo > 1, podíly vysvětlené variance: 1. faktor – 28 %, 2. faktor – 16 %, 3. faktor – 16 %. Zobrazeny jen faktorové zátěže vyšší než 0,3.

Zdroj: Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020

Zaměříme-li se na uvedené tři faktory syntetizující postoje české veřejnosti k uspořádání péče o děti po rozchodu rodičů, zdá se, že muži jsou napříč třemi hlavními věkovými skupinami i různými stupni dosaženého vzdělání ve svých názorech jednotní, tj. na rozdíl od žen se v menší míře přiklánějí k tradiční převážné péči matky. **Mezi ženami se vyděluje zejména skupina těch nejmladších do 30 let, které jsou méně vyhraněnými zastánkyněmi dominantní péče matky** a častěji se kloní k rovnoměrné péči obou rodičů. Tradičnější pohled zastávají v porovnání s vysokoškolačkami ženy bez maturitního vzdělání. Spíše než zkušenost s rozchodem rodičovského páru (v osobním životě, v rodině či v širším sociálním okolí) hraje roli to, zda měl respondent v době výzkumu již sám děti. Rodiče jsou na rozdíl od bezdětných více nakloněni tradičnímu uspořádání péče po rozchodu rodičů. Je zde však opět zřejmá výše uvedená souvislost s pohlavím a věkem, kdy bezdětní patří častěji k nejmladším respondentům.

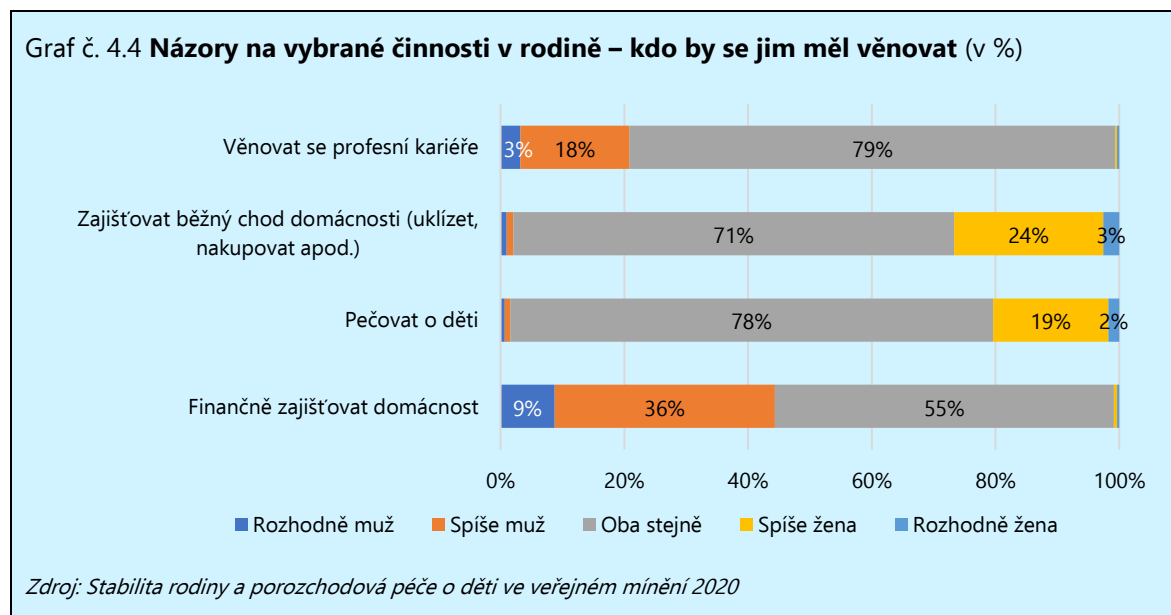
4.3 Konkrétní formy uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu rodičů v postojích veřejnosti

Uspořádání péče po rozchodu rodičů je do značné míry ovlivněno historickou a kulturní tradicí zejména v oblasti dělby rolí a rozdělení činností mezi muže a ženu. V české společnosti převažuje u **většiny činností názor, že by se jim měli věnovat oba partneři rovnoměrně**, a tento

4. Uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu – postoje a mýty

postoj v posledních letech pomalu sílí (CVVM, 2020a). Profesní kariéře by se podle našeho výzkumu *Stabilita rodiny 2020* měli věnovat oba partneři. Každý třetí muž mladší 30 let však přisuzuje tuto roli spíše nebo rozhodně pouze tomuto genderu (pětina starších 45 let), pravděpodobně s vědomím, že na začátku rodičovského života budou (případně již jsou či byli) po nějakou dobu hlavními živiteli rodiny – více než polovina mladých mužů se domnívá, že finančně zajistit rodinu má právě muž (dvě pětiny starších 45 let). S tím souvisí i větší příklon mladé generace k tomu, že chod domácnosti má zajišťovat žena (třetina proti necelé čtvrtině v generacích starších 45 let).

Na konci 90. let se jen polovina veřejnosti domnívala, že by péče o děti měla být rozdělena rovnoměrně mezi oba rodiče, v roce 2020 to již byly dvě třetiny dotázaných (CVVM, 2020a). Podle výzkumu *Stabilita rodiny 2020*, který se celý zaměřil na problematiku rodiny, s názorem, že by o děti měli v rodině pečovat oba rodiče stejně, souhlasily více než tři čtvrtiny dotázaných (viz graf č. 4.4). Zajímavé je, že toto přesvědčení vyjadřovaly ve větší míře starší generace (45–65 let). Mladší generace, zvláště muži, se v souladu s výše uvedeným větším důrazem na svoji živitelskou roli častěji domnívaly, že je to spíše úkolem ženy (25 % proti 17 % ve věku starším 45 let).



Jak již bylo naznačeno výše, v názorové rovině se česká veřejnost přiklání k zapojení obou rodičů do péče o děti i po jejich rozchodu. Ve společnosti je tedy poměrně silně reflektována role otce v péči a výchově dětí, minimálně v deklaratorní rovině. To se promítá i do odpovědí na otázku, jaká je nevhodnější forma péče o děti po rozchodu rodičů v závislosti na jeho věku. Česká veřejnost se kloní k tradiční převážné péči matky pouze u dětí mladších tří let, kdy je matka i v úplných rodinách v naprosté většině hlavním pečujícím, nejčastěji na mateřské a rodičovské dovolené. Tento postoj odráží současný převládající model pečující matky v tomto období života dítěte. I přesto lze v posledních letech pozorovat, že role otce a matky se sblížují, zatím však zejména v rovině postojové. Koncept „aktivního otce“, „nového otce“ či „pečujícího otce“ předpokládá, že i otcové se aktivně zapojí do přímé péče o děti, a to často již od jejich útlého věku. Otec by se měl podílet na péči o dítě, měl by být aktivně přítomen rodinnému dění a užívat si kontakt s dítětem. I v českých médiích byl obraz otce pečujícího o svoje dítě od kojeneckého či batolecího věku v posledních desetiletích

prezentován či dokonce propagován, často v souvislosti s rodičovskou dovolenou a následně i s čerpáním dávky otcovské poporodní péče (Kuchařová et al., 2020). Naprostá většina české veřejnosti se podle výzkumu *Stabilita rodiny 2020* domnívá, že otcové mohou pečovat o děti stejně dobře jako matky (87 %, v tom 43 % vyslovilo rozhodný souhlas). S tím souvisí i velký příklon české veřejnosti k rovnoměrnému střídání matky a otce v péči o děti po rozchodu. I v nejmladším věku považuje toto uspořádání za nejlepší 14 % populace (tabulka č. 4.4). V otázce, zda je rovnoměrná (střídavá) péče rodičů příhodná i pro nejmenší děti, se však různí názory odborníků. Někteří ji považují za možnou od tří, případně čtyř let věku, jiní v této otázce více zvažují spíše než věk vývojovou úroveň dítěte a způsob rozdělení péče mezi rodiče před rozchodem (JACZ, 2019). **Počínaje vstupem dítěte na základní školu je příklon české veřejnosti podle výzkumu *Stabilita rodiny 2020* k rovnoměrné péči obou rodičů již tříčtvrtinový.**

Tabulka č. 4.4 **Názor na nevhodnější typ péče o dítě po rozchodu rodičů podle jeho věku (v %)**

Věk dítěte	Převážná péče matky	Převážná péče otce	Víceméně rovnoměrné střídání matky i otce v péči	Nevím
Mladší 3 let	74,9	0,6	13,8	10,8
Ve věku 4 až 6 let	38,4	1,8	48,7	11,1
Ve věku 7 až 10 let	14,0	2,2	72,4	11,5
Ve věku 11 až 14 let	7,5	3,1	77,8	11,6
Ve věku 15 až 18 let	5,1	4,7	76,8	13,4

Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

Z hlediska genderu se podle našeho výzkumu přiklánějí muži k rovnoměrné péči rodičů ve větší míře než ženy. Je tomu tak ve všech věkových kategoriích dítěte, u dětí starších než deset let je mezi muži také více zastánců převážné péče otce. Na rozdíl od žen jsou však mezi muži častěji zastoupeni ti, kteří nemají na nevhodnější typ péče o děti po rozchodu rodičů jasný názor. Ženy se naopak v porovnání s muži kloní výrazněji k převážné péči matky. Z hlediska věku jsou to právě muži mladší 30 let, kteří jsou většími zastánci rovnoměrné péče nebo převážné péče otců (pomineme-li děti mladší tří let). Muži starší 45 let se častěji neumějí k dané otázce vyjádřit. Mladé ženy se také více než ty starší kloní k rovnoměrné péči, ženy starší 45 let jsou častěji než ostatní pro převážnou péči matky či nemají vyhraněný názor.

Má osobní zkušenost, ať v roli dítěte či rodiče, s různými typy uspořádání péče po rozpadu vztahu rodičů vliv na postoj k tomu, jaký typ péče je pro děti nevhodnější? Spojitost není tak zřejmá (viz tabulka č. 4.5). Ti respondenti, kteří mají zkušenost s péčí matky (výhradní či převážnou s kontaktem dítěte s otcem), se k převážné péči matky kloní zejména v nejmladším věku dítěte. Ve vyšším věku dítěte postupně tato preference výrazně klesá ve prospěch sdílené péče obou rodičů. Ti, kteří zažili víceméně rovnoměrnou péči obou rodičů, volí tuto formu jako ideální většinou až ve školním věku. V předškolním věku se přiklánějí k péči matky. Zdá se, že vůbec nejméně pozitivně se do postojů promítá zkušenost s převážnou péčí otce. I tito respondenti považují u malých dětí za ideál péči matky, ve vyšším věku pak péči rovnoměrnou. Zkušenost s péčí otce po rozchodu je zatím spíše ojedinělá (viz výše), může jít například i o případy úmrtí matky, neschopnost se o dítě starat. Počínaje starším předškolním věkem se bez ohledu na osobní zkušenost česká veřejnost kloní ke spravedlivému rozdělení péče mezi oba rodiče.

4. Uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu – postoje a mýty

Tabulka č. 4.5 **Osobní zkušenost s daným typem péče o dítě po rozpadu vztahu (v dětství, v roli rodiče) a postoj k ideálnímu typu péče podle věku dítěte (v %)**

Osobní zkušenost / ideální typ péče	Ideální péče v daném věku dítěte				
	mladší 3 let	4 až 6 let	7 až 10 let	11 až 14 let	15 až 18 let
Péče matky bez kontaktu s otcem/převážná péče matky	76,8	43,5	20,4	14,0	11,2
Převážná péče matky s kontaktem s otcem/převážná péče matky	79,1	46,8	23,4	13,2	11,2
Rovnoměrná péče/rovnoměrná péče	22,8	48,2	68,4	71,9	65,8
Péče otce bez kontaktu či s kontaktem s matkou/převážná péče otce	5,0	11,0	9,0	13,0	10,0

Pozn.: Tabulka uvádí podíly dotázaných, kteří mají osobní zkušenost s daným typem péče (jako dítě či rodič) a zároveň by v daném věku dítěte tento typ péče považovali za nejvhodnější, např. 76,8 % respondentů se zkušeností s převážnou péčí matky bez kontaktu s otcem považovalo převážnou péčí matky ve věku do 3 let za nejvhodnější, ve věku dítěte 4 až 6 let by ji zvolilo za ideál 43,5 %.

Zdroj: Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020

Presuňme se nyní k právní úpravě uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu rodičů. Jak bylo uvedeno výše, zákon se vztahuje jak na manžele, kteří chtějí právně ukončit svůj vztah, tak na nesezdané rozcházející se partnery, kteří se nemohou sami o péči, případně dalších aspektech rozchodu dohodnout, či chtějí, aby jejich dohoda byla posvěcena soudem. V § 907 Občanského zákoníku jsou právně zakotveny tři základní formy péče o děti po rozchodu/rozvodu rodičů (pomineme-li svěření dítěte jiné osobě než rodiči).

Prvním, dlouhodobě tradičním typem je výlučná péče, kdy o dítě převážně pečuje jeden z rodičů, druhý má právo nadále se s dítětem stýkat, a to podle dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu. Většinou je v rámci úpravy styku zvolen pravidelný víkendový rytmus, jenž může být doplněn o jiné dny v týdnu, prázdninový režim apod.

Druhým typem porozvodové péče je střídavá péče, kdy dítě střídá po určitém časovém úseku bydliště rodičů. Není zde tedy upraven styk s druhým rodičem, neboť je v péči obou. Specifickou formou střídavé péče je takový režim, kdy dítě bydlí stále v jednom bydlišti a po určitém časovém úseku se v pobytu zde střídají rodiče. Střídavá péče klade zvýšené požadavky na schopnost komunikace a kooperace v péči a výchově dítěte. Střídavá péče by ale měla být především v zájmu dítěte (Mertin, 2004; Novák, 2012; JACZ, 2019). Délka daného časového úseku by měla zohledňovat individuální potřeby dítěte, zejména možnosti vzdělávání, stabilní okruh kamarádů, stále volnočasové aktivity apod. V rámci střídavé péče je běžný model týdenního střídání rodičů, interval však může být i kratší či delší, nebo dítě může pobývat s každým z rodičů různě dlouhou dobu („asymetrická“ střídavá péče, Rusý, 2018; Trávníček, 2015).

Třetím, obecně nejméně známým a pravděpodobně i proto nejméně využívaným typem je společná péče, kde není dítě svěřeno konkrétnímu rodiči, oba rodiče pečují o dítě podobně jako před rozchodem, jejich styk s dítětem není nijak upraven. Podmínkou pro tento typ péče je souhlas obou rodičů. To je v souladu s premisou, že by soud, potažmo stát měl do rodinného života zasahovat co nejméně a pouze v případech, kdy to vyžaduje zájem dítěte. Výživné na dítě není zpravidla v režimu společné péče určeno (pokud se rodiče nedohodnou jinak).¹³ Tato forma péče však klade velké

¹³ Je otázkou, zda potřeba rodičů uzavřít soudem posvěcenou dohodu o výživném není kontraindikací ke schválení společné péče.

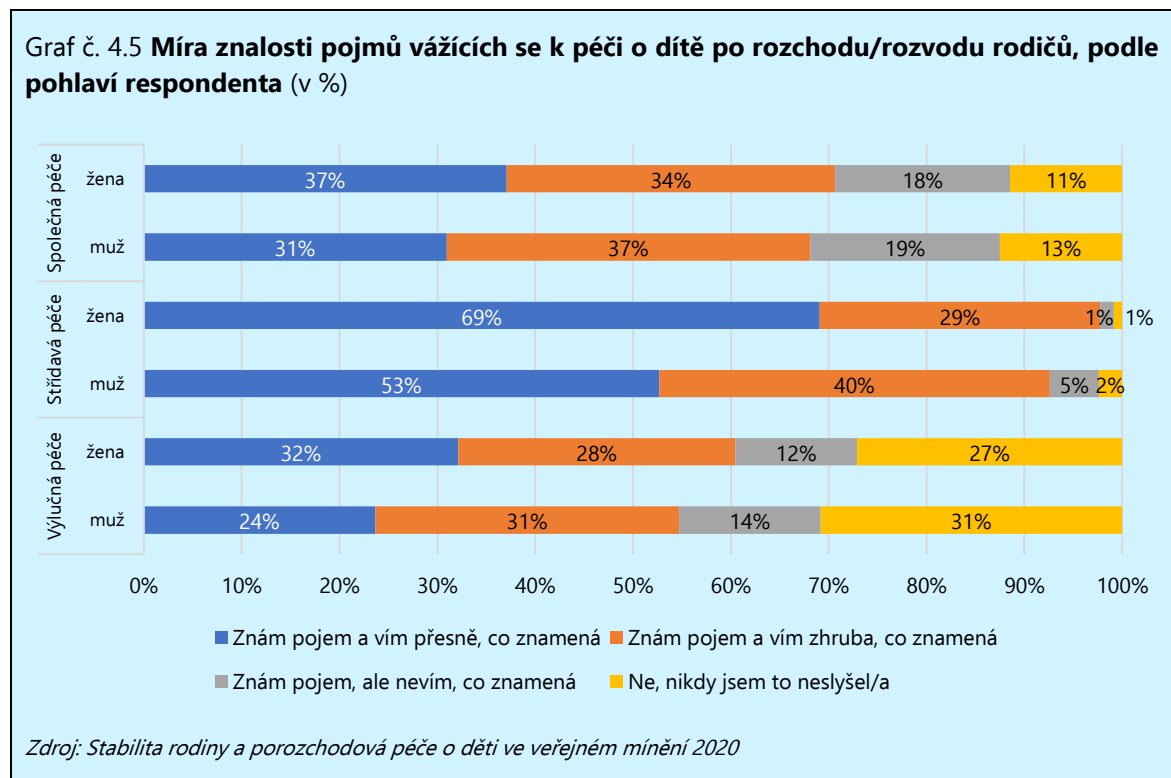
nároky na schopnosti a ochotu rodičů domlouvat se a podílet se na každodenní péči o dítě. Někteří soudci ji podmiňují společným či velmi blízkým bydlištěm rodičů (Barvíková, 2019).

Podle analýz Českého statistického úřadu by se, za předpokladu zachování úrovně rozvodovosti v jednotlivých délkách trvání manželství z posledních let, mělo rozvádět každé druhé manželství. Ve většině rozvádějících se manželství jsou nezletilé děti (dlouhodobě na úrovni 57–59 %), přičemž tyto páry mají nejčastěji jedno (48 %), či dvě děti (46 %). V posledních letech se tak rozvod manželství rodičů týká přibližně 23 tisíc nezletilých dětí ročně (ČSÚ, 2020), část dětí z nesezdaných soužití však statistice uniká. **Podle dat Ministerstva spravedlnosti (2018) jsou děti v rámci opatrovnických řízení po rozchodu rodičů stále nejčastěji svěřovány do péče matky (tři čtvrtiny pravomocných rozhodnutí soudu v roce 2018).** Výraznější je to u dětí mladších tří let (93 %), spolu s rostoucím věkem dítěte tento podíl klesá, i když péče matky zůstává převažujícím způsobem úpravy i u dětí starších 16 let (dvě třetiny). Tento pokles je spojen s vyšším podílem dětí, které byly svěřeny do péče otce (22 % v případě adolescentů v roce 2018). Společná péče bývá soudně určena pouze výjimečně, a to bez ohledu na věk dítěte, střídavá péče je nejčastější u dětí od 4 do 15 let, a to v rozmezí 10 až 14 % (2018, více Höhne, Palonciová, 2021).

Zkušenost s úpravou péče o děti po rozvodu, případně rozchodu rodičů je, jak vyplývá z předchozího odstavce, poměrně běžná. Jaká je však v české společnosti znalost pojmů, které se k úpravě péče váží?

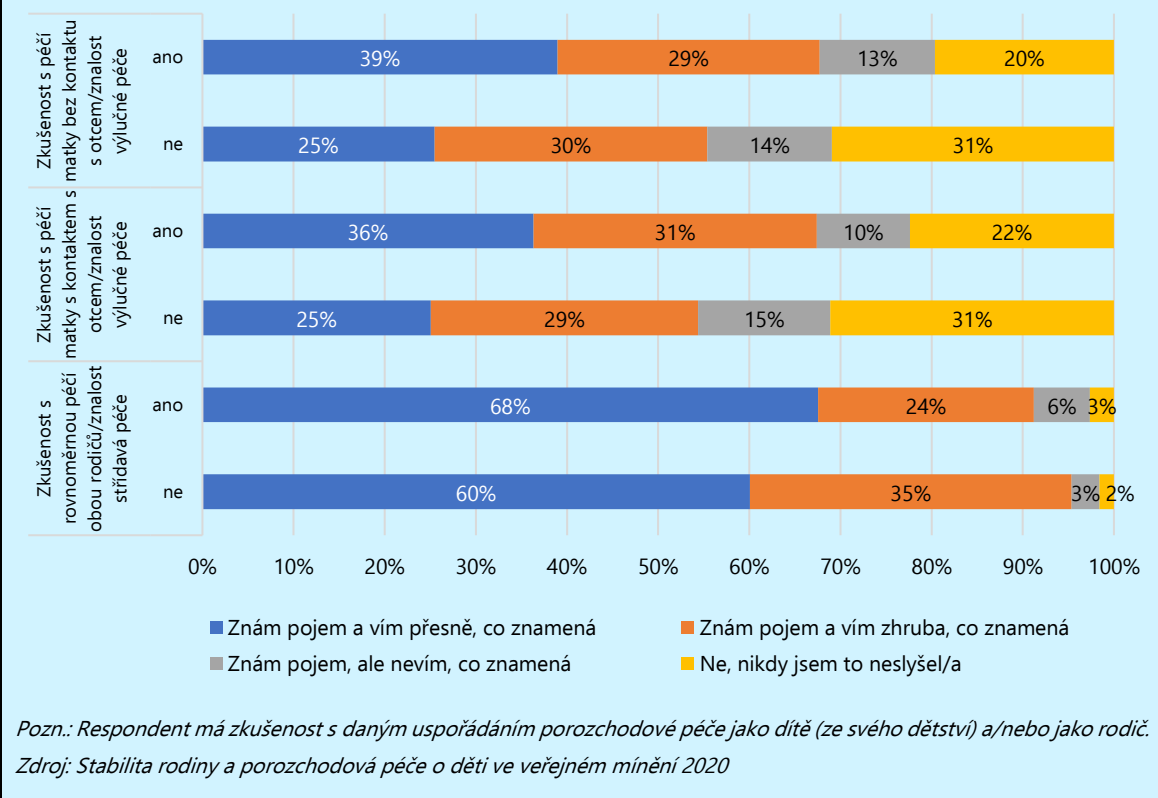
Výsledky výzkumu *Stabilita rodiny 2020* jsou poměrně překvapivé. **Mezi danými třemi pojmy se zdá být nejvíce v povědomí veřejnosti střídavá péče** (viz graf č. 4.5). Tři pětiny respondentů v našem výzkumu uvedly, že pojem znají a vědí přesně, co znamená. Naopak o dlouhodobě soudy nejčastěji přisuzované výlučné péči má jasné povědomí pouze necelá třetina respondentů, což je dokonce méně než v případě společné péče. V odpovědích se jistě projevuje i celospolečenská diskuse o výhodách a nevýhodách či dokonce rizicích střídavé péče, nemalou roli v tom sehrávají i příběhy prezentované v médiích. Větší znalost pojmů deklarují ženy než muži. S termínem výlučná péče se nikdy nesetkali nejčastěji muži mladší 30 let, naopak největší povědomí mají ženy starší 45 let, i když i mezi nimi ví pouze každá třetí, co přesně daný pojem znamená. Ty také spolu s nejmladšími ženami častěji uvádějí, že jsou dobře obeznámeny s pojmem střídavá péče i společná péče. Vzdělání hraje pozitivní roli pouze v případě pojmu výlučné péče, kdy se alespoň k dílčí povědomosti o něm přiklání častěji vysokoškolačky i vysokoškoláci než ostatní. Zajímavé je, že ani rozvedení, kteří mají děti, nemají o pojmu výlučná péče častější znalosti než ti bezdětní. Zato jsou lépe obeznámeni s pojmem střídavá a společná péče.

4. Uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu – postoje a mýty



Rodičovství respondenta a jeho zkušenosti s rozchodem rodičovského páru obecně zvyšují informovanost o významu pojmů vážících se k porozchodové péči o děti – nejlépe jsou podle svých výpovědí informováni ti, kteří zažili rozchod sami a/nebo ve své blízké rodině i mezi svými přáteli. Zaměříme-li se podrobněji na osobní zkušenost respondenta (v jeho dětství a/nebo z pozice rodiče) s různými způsoby porozchodového uspořádání péče o děti, pak je mezi těmi, kdo ji mají, sice znalost příslušných pojmů o něco vyšší než u ostatních, ale i v této skupině jsou podíly těch, kteří pojmy nikdy neslyšeli, či nevědí, co znamenají, stále významné (viz graf č. 4.6). Pojem „výlučná péče“ neznal v našem výzkumu každý pátý dotázaný, který byl sám po rozchodu rodičů vychováván pouze matkou či měl sám jako rodič zkušenost s výhradní péčí matky o své dítě. Naproti tomu pojem „střídavá péče“ nikdy neslyšela pouze 3 % těch, kteří zažili rovnoměrnou péči obou rodičů.

Graf č. 4.6 Míra znalosti pojmů vážících se k péči o dítě po rozchodu/rozvodu rodičů, podle zkušenosti s porozchodovou péčí respondenta (v %)



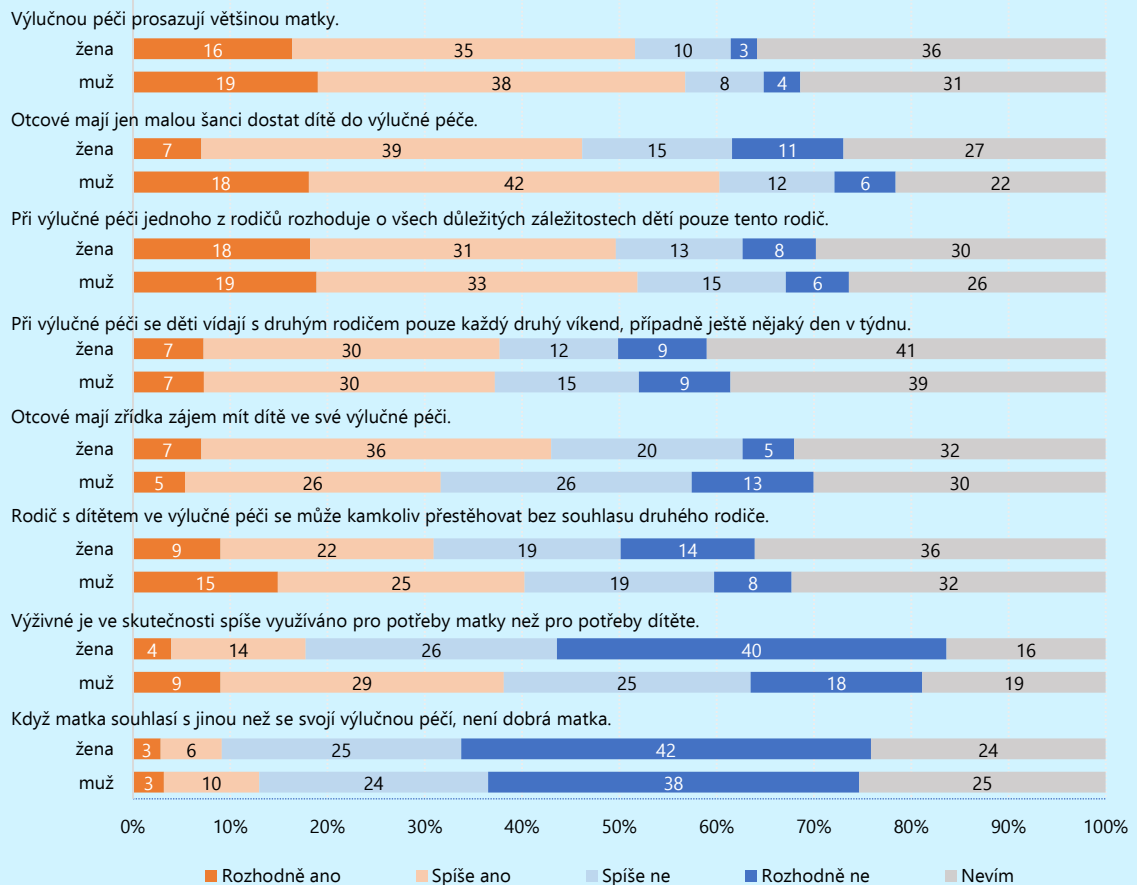
Malé povědomí či dokonce neznalost forem péče o děti po rozchodu rodičů a jejich právních aspektů a praktických dopadů reflektují i odborníci z praxe (Barvíková, 2019). Rozcházející se rodiče podle expertů čerpají často zavádějící informace z médií, internetu, výjimkou není ani zapojení advokátů, kteří se však nespécializují na rodinné právo apod. S tím tedy souvisí i potřeba edukace rodičů o možnostech uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu, včetně výkladu právního obsahu souvisejících pojmů, vysvětlení, jaká práva a povinnosti mají rodiče, děti, co je rodičovská odpovědnost apod. Edukace rodičů v situaci rozpadu rodiny v současné době není v rámci ČR systematicky nijak uchopena a velmi záleží i na konkrétním nastavení způsobu a úrovni (spolu)práce místních institucí (OSPOD, poradenské sociální služby, soudy atd.). Zpravidla určité penzum informací rodičům v situaci rozpadu rodiny předávají advokáti, pracovníci OSPOD, mnohdy i soudci, ačkoli to není jejich úkolem (tamtéž). V soudních okresech, kde je úspěšně aplikována interdisciplinární spolupráce (dle Cochemské praxe), bývá určitý způsob edukace rodičů vyjednaný a nastavený. Důležitou zásadou pak je, aby rodiče od všech zmíněných aktérů v systému dostávali stejné informace a aby se edukační schůzky na OSPOD účastnili oba rodiče společně.

Vnímání dvou hlavních typů péče o děti po rozchodu/rozvodu rodičů českou společností umožní lépe pochopit sada výroků z výzkumu *Stabilita rodiny 2020*, které nejčastěji odrážejí mýty či stereotypy, jež bývají s danými pojmy spojeny. Jak je na první pohled zřejmé z grafu č. 4.7, i v těchto dílčích aspektech rezonuje poměrně značná nejistota či neznalost dané problematiky. Podíly odpovědí „nevím“ na dané výroky o výlučné péči se pohybují v rozmezí 18 až 40 %. Vůbec největší nejistota

panuje u výroku, zda je při výlučné péči omezen styk s druhým rodičem pouze na každý druhý víkend, případně ještě nějaký den v týdnu. První čtyři výroky se vztahují k preferencím matek a otců. Podle veřejného mínění prosazují svou výlučnou péči většinou matky, zatímco otcové o ni spíše zájem nemají. S prvním výrokiem souhlasí zhruba 55 % veřejnosti a třetina neví. S tím, že otcové nemají o svou výlučnou péči zájem, pak souhlasí necelé dvě pětiny veřejnosti (37 %) a tři z deseti se nedokáží vyjádřit. Na druhou stranu se názor veřejnosti většinou přiklání k tvrzení, že otcové mají jen malou šanci dostat dítě do výlučné péče (54 %), čtvrtina neví. Poslední z těchto čtyř výroků se vztahuje ke stigmatizaci matky, která zvolí jinou než výlučnou péči. V české veřejnosti jednoznačně převládá odmítnutí výroku, že matka, která souhlasí s jinou než svou výlučnou péčí, není dobrá matka.

Muži na rozdíl od žen častěji odmítají názor, že otcové mívají zájem získat děti do své výlučné péče jen zřídka, a naopak ve větší míře souhlasí s tím, že jejich šance je v tomto směru malá. Tento názor je mírně umocněn spolu s věkem. Muži mají rovněž silněji vžitou představu či zkušenost, že rodič, který má dítě ve své výlučné péči (častěji matka), se může kamkoli přestěhovat bez souhlasu druhého, s čímž souvisí i **poměrně silně zastoupený názor (z jedné poloviny u mužů i u žen), že o důležitých věcech dítěte rozhoduje pouze „výlučný“ rodič.** Mezi muži také panuje silnější přesvědčení o tom, že výživné je spíše určeno pro potřeby matky než dítěte. Vysokoškoláci i vysokoškolačky dokáží předložené výroky posoudit častěji než ostatní. Muži i ženy s tímto vzděláním více souhlasí s tím, že výlučnou péči žádají spíše ženy, ale zároveň ve větším podílu nepovažují matky, které o ni neusilují, za špatné. Ženy s vysokoškolským vzděláním méně často souhlasí s modelem výlučné péče, kdy převážně nepečující rodič vidá dítě jen každý druhý víkend či nějaký den v týdnu. Na druhé straně je u vysokoškoláků i vysokoškolaček na rozdíl od ostatních silnější přesvědčení, že výlučná péče opravňuje pečujícího rodiče k výhradnímu rozhodování o důležitých věcech dítěte. Postoje do určité míry ovlivňuje i vlastní životní zkušenost, zejména to, zda má respondent děti a v jaké míře se setkal s rozchodem/rozvodem rodičovského páru. Obecně platí, že ti, kdo tyto zkušenosti mají (přímo vlastní a/nebo v rodině a mezi přáteli), se dokáží k daným výroky vyjádřit častěji. Ve vyšší míře tak souhlasí s tím, že muži nemívají zájem o výlučnou péči a nemají šanci ji skutečně získat. Matky, které se s otcem svých dětí rozešly, častěji odmítají tvrzení, že výživné je určeno spíše matce než dítěti, muži s tím naopak více souhlasí. Osobní zkušenost s výlučnou péčí (v roli dítěte či rodiče) u daných výroků zvyšuje podíl těch, kteří se k nim dokáží vyjádřit, a až na oblast výživného s nimi ve vyšší míře souhlasí.

Graf č. 4.7 Vnímání výlučné péče českou veřejností (v %)



Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

Podle odborníků z praxe (Barvíková, 2019) usilují matky o svoji výlučnou péči po rozchodu zejména proto, že to byly ony, kdo se o děti i před rozchodem převážně staral, a chtějí tedy v tomto směru zachovat co největší kontinuitu. S tím je mnohdy spojen i strach ze ztráty kontaktu s dítětem a s omezením svého dosavadního vlivu na jeho výchovu. Nezřídka jsou přítomny i obavy z nahrazení své mateřské role novou partnerkou otce dětí. Motivy pro volbu jejich výlučné péče jsou jistě i ekonomické, tj. v důsledku své horší příjmové situace (tzv. gender pay gap) usilují o výživné na děti hrazené otcem. Naopak otcové, kteří se staví proti výlučné péči matky, nechtějí, aby jejich role v životě dítěte byla redukována právě jen na hrazení nákladů a výživného. Chtějí se podílet na výchově dětí a péči o ně rovnoměrně, neztratit s nimi kontakt. Podobně jako ženy nechtějí být nahrazeni novým partnerem matky. Pod vlivem zkušeností ze svého okolí mívají strach, že rozpory či konflikty s matkou povedou k upření jejich práva se s dětmi stýkat, tj. že matka jim bude bránit v kontaktu s dětmi, ať už pasivně tím, že o otci bude před dětmi mluvit neuctivě, nebo aktivně, kdy v době, kdy mělo být dítě s otcem, s dítětem odcestuje apod.

Druhým nejrozšířenějším typem porozchodové péče, i když v porovnání s výlučnou péčí matky o poznání stále výrazně méně častým, je střídavá péče rodičů (Höhne, Palonciová, 2019, 2021).

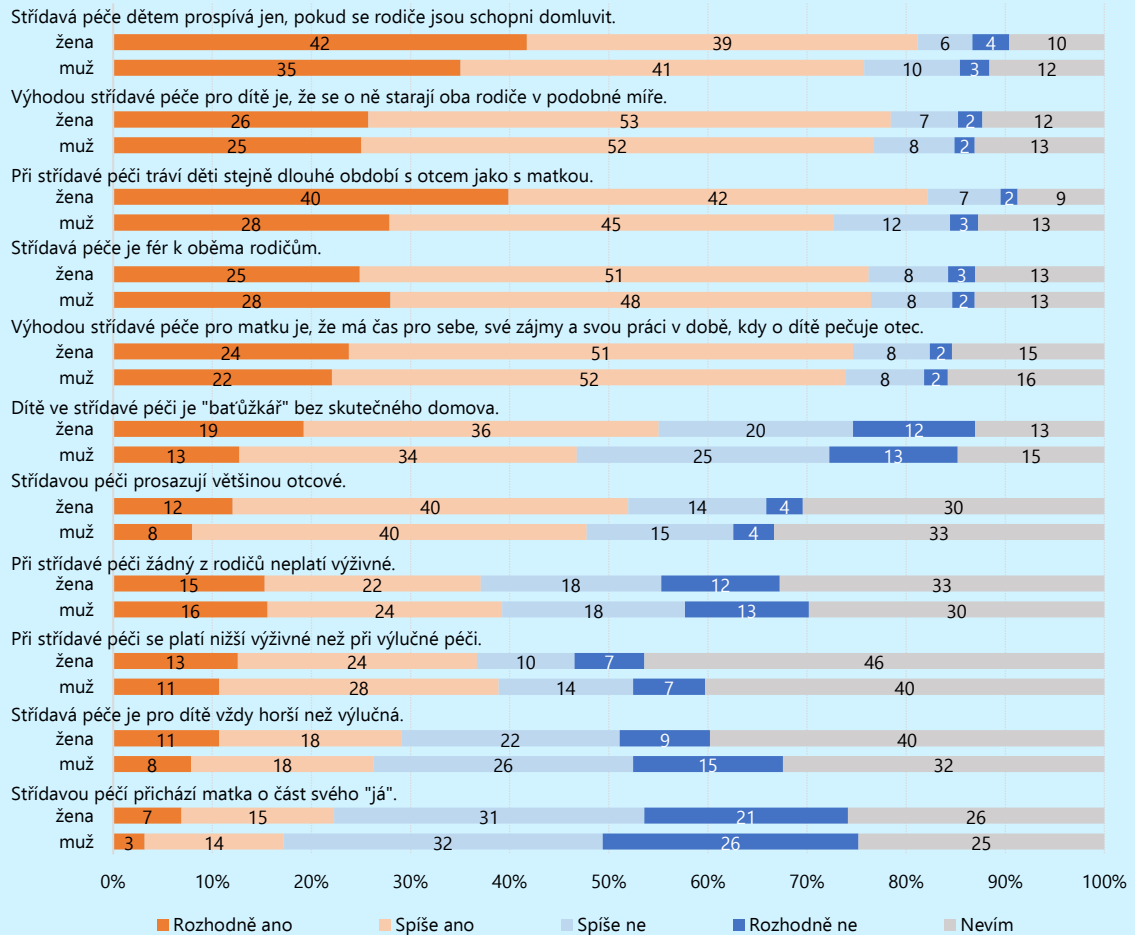
Ta bývá zejména v médiích prezentována často negativně, se závažnými dopady na dítě, zejména v případech, kdy rodiče nedokáží zvládat své rozpory a konflikty. Z toho pramení i českou veřejností nejednoznačné hodnocení výroku „střídavá péče je pro dítě vždy horší než výlučná“ (viz graf č. 4.8). Za poměrně silnou podmínku střídavé péče je podle výzkumu *Stabilita rodiny 2020* považována schopnost rodičů se spolu domluvit – tu více zdůrazňují ženy a vysokoškoláci. **Každý druhý dotázaný se domnívá, že dítě ve střídavé péči nemá skutečný domov.** O něco silnější souhlas vyslovují ženy, mladší z nich jsou však k této formě tolerantnější. Podle odborníků je možné snížit náročnost adaptace na střídající se prostředí snížením konfliktů mezi rodiči, ideálně vytvořením přátelské atmosféry. Změna domova pak může být přirozená, neboť i v běžně fungující rodině dochází k tomu, že jsou děti po určitý čas jen s matkou či otcem (Barvíková, 2019).

Ve společnosti panuje poměrně silná představa, že při střídavé péči tráví dítě přibližně polovinu času s matkou a polovinu s otcem (viz graf č. 4.8). Je tedy symetrická, což lze vnímat jako fér pro oba rodiče, jako přednost tohoto typu péče. To může být pro matku výhodou, neboť tak oproti výlučné péči získává více času pro sebe, pro svou práci či záliby. Ve skutečnosti však nemusí být režim střídavé péče rovnoměrný či pravidelný, větší variabilitu reflektují v našem výzkumu spíše mladší generace. Podle oslovených soudců je v současnosti sice nejčastější frekvence střídání po týdně, přibývá ale případů, kdy je dítě více času v péči jednoho z rodičů, pro tento režim se vžil pojem „asymetrická střídavá péče“ (Barvíková, 2019). Vychází se přitom z potřeb dětí a možností rodičů (např. vzhledem k zaměstnání). S ohledem na potřeby nejmenších dětí se někdy daří domluva na asymetrické péči u dětí do tří let (více dní s matkou) s výhledem, že až dítě povyroste/nastoupí do mateřské školy, asymetrie se zmírní či narovná. U rodičů, kteří jsou schopni se domluvat, nemusí být režim střídání v rozsudku soudu dokonce nijak upraven. Rodiče je třeba edukovat, že rozsudku se nemusí držet, pokud se dohodnou ke všestranné spokojenosti jinak. Naopak, v případě, že mezi nimi dojde ke konfliktům a jejich schopnost domluvy selže, mohou se vrátit zpátky k úpravě stanovené rozsudkem (tamtéž). Osvěta veřejnosti má i zde své rezervy, neboť podle našeho výzkumu *Stabilita rodiny 2020* se třetina dotázaných vyslovila pro názor, že v případě, kdy o úpravě péče o dítě rozhodne soud, nemohou se rodiče dále domluvit jinak.

Podle výzkumu *Stabilita rodiny 2020* **střídavá péče není veřejností jednoznačně spojována s oslabením role matky** (viz graf č. 4.8). Za iniciátory střídavé péče jsou pak označováni zejména otcové, třetina dotázaných však, vzhledem ke stále poměrně malým počtům případů, nemá na tuto otázku názor. Podobně panuje velká nejistota v otázce placení výživného, pokud je dítě ve střídavé péči rodičů. Má-li respondent nějakou představu, většinou se domnívá, že je výživné nižší, případně není placeno vůbec (viz také 5. kapitola). Tento postoj zaznívá i mezi těmi, kteří mají osobní zkušenost se střídavou péčí (jako dítě a/nebo v roli rodiče). Tato skupina respondentů sice na jedné straně reflektuje tento typ péče jako spravedlivý, zároveň ji však ve větší míře než ostatní hodnotí jako pro dítě vždy horší než péči výlučnou.

Podle odborníků, kteří jsou zapojeni do procesu nastavení péče o děti po rozchodu rodičů (soudci, advokáti, pracovníci OSPOD apod.), chtějí otcové, kteří usilují o střídavou péči, zůstat co nejlépe zapojeni v životě dětí, v péči o ně a v jejich výchově. Střídavou péči vnímají jako spravedlivou, v některých případech se však může jednat o pomstu matce či prostředek nátlaku na ni (vydírání např. kvůli majetkovému vyrovnání, nižšímu či žádnému výživnému). Výjimečná není ani představa, že si rodiče podělí děti a nebudou spolu muset komunikovat, domluvat se a budou řešit věci týkající se dětí každý po svém. Matky naopak spojují střídavou péči s určitou mírou stigma (vůči sobě, vůči dětem, vůči širšímu okolí). Mají rovněž obavy, že dítě nebude dostávat výživné či bude nižší, reflektují dopady, které má střídání dvou domovů na děti, bojí se omezení kontaktu s dítětem, případně toho, že bude jejich mateřská role nahrazena novou partnerkou otce (Barvíková, 2019).

Graf č. 4.8 Vnímání střídavé péče českou veřejností (v %)



Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

Shrneme-li postoje veřejného mínění podle výzkumu *Stabilita rodiny 2020* k výlučné a střídavé péči, lze říci, že **třetina respondentů zastává názor, že výlučnou péči prosazují většinou matky a střídavou většinou otcové**. Podobně zastoupen je i stereotyp, že dítě ve střídavé péči tráví u každého z rodičů stejně dlouhé období a že při výlučné péči se děti vídají s druhým rodičem pouze každý druhý víkend, případně ještě nějaký den v měsíci.

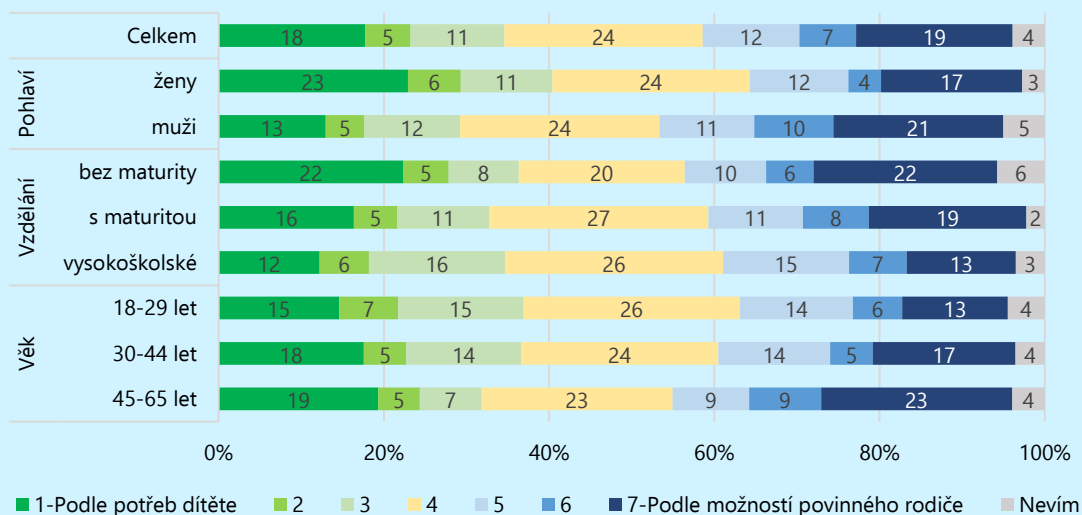
5. Výživné – postoje a mýty

Při porozvodovém uspořádání by spolu s péčí o dítě měla být řešena také otázka výživného na dítě. Podle výzkumu *Stabilita rodiny 2020* se **dvě pětiny české populace domnívají, že by v případě, kdy se rodiče dětí rozvádějí nebo rozcházejí, někdo z nich měl platit výživné na dítě** (viz výše tabulky č. 4.1 a 4.2). Tento poměrně nízký podíl naznačuje, že v otázce výživného lidé spíše tápou. Čím častější však mají zkušenost s rozpadem úplné rodiny s dětmi, tím více zastávají zmiňovaný postoj. Zatímco pro placení výživného je téměř každý druhý respondent se zkušeností s rozchodem páru s dětmi ve své rodině i ve svém okolí, mezi respondenty bez jakékoli takové zkušenosti je to „jen“ každý třetí.

Problematika vyživovací povinnosti je právně ukotvena v občanském zákoníku, konkrétně v § 910 až 923. Zde je blíže specifikováno, že pro určení rozsahu výživného je potřeba brát v úvahu jak potřeby oprávněného (zpravidla dítěte), tak schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného (zpravidla rodiče). Současně je třeba přihlídnout k tomu, v jaké míře povinný rodič o dítě osobně pečuje. Životní úroveň dítěte přitom má být zásadně shodná se životní úrovní rodičů.

K tomu, že při určování výše výživného by měly být **potřeby dítěte a možnosti povinného rodiče zohledňovány zcela rovnoměrně**, se přiklonila jen **čtvrtina respondentů**. Ostatní by v různé míře dali přednost jedné straně na úkor té druhé. Krajiní hodnoty na škále 1 až 7, a tedy výhradní upřednostnění potřeb jen jedné strany, zvolilo zhruba po jedné pětině dotázaných (viz graf č. 5.1). Graf rovněž ukazuje odlišnosti podle základních sociodemografických charakteristik respondentů. Každý čtvrtý muž a každá čtvrtá žena jsou sice stále shodně pro rovnoměrné zohlednění potřeb obou stran, ostatní **muži však berou větší ohled na možnosti povinného rodiče, ženy naopak na potřeby dítěte**. Poměrně vyhraněné názory mají v tomto směru lidé s nejnižším vzděláním, naproti tomu vysokoškoláci jsou ve vyšší míře pro vyrovnanější zohlednění potřeb obou stran. Lidé z nejmladší věkové kategorie se podobně jako vysokoškoláci domnívají, že potřeby dítěte a možnosti povinného rodiče by měly být při určování výše výživného brány v úvahu více vyváženě. Se zvyšujícím se věkem respondenta však posilují krajiní hodnoty škály, u respondentů z nejstarší věkové skupiny je zvláště patrný větší příkon ke zohlednění možnosti povinného rodiče.

Graf č. 5.1 Jak má být nastavena výše výživného – podle potřeb dítěte nebo podle možností rodiče, který má výživné platit (v %)



Zdroj: Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020

Podstatným faktorem, který ovlivňuje postoj mužů a žen k upřednostnění potřeb oprávněné či povinné osoby z hlediska výše výživného, je **zkušenost s rozchodem či rozvodem párů s nezletilými dětmi**. Ať už se jedná o respondentův vlastní rozvod, rozvod nejbližších členů jeho rodiny (rodičů a/nebo dospělých dětí) nebo rozvod jiných blízkých osob. Pokud muži a ženy nějakou takovou zkušenost mají, ženy zdůrazňují spíše potřeby dítěte, muži naopak více potřeby povinného rodiče, což zřejmě pramení z jejich vlastní či sdílené zkušenosti. Ženy jsou totiž podle soudních statistik týkajících se porozvodového uspořádání stále nejčastěji pečující osobami o děti a muži většinovými plátcí výživného (Höhne, Palonciová, 2021). Muži a ženy, kteří žádnou vlastní ani nepřímou zkušenost s rozvodem páru s dítětem nemají, se v názoru na to, čí potřeby by měly být zohledněny, neliší.

Nastavení výše výživného by mělo být takové, aby dostatečně reflektovalo aktuální potřeby dítěte i možnosti povinného rodiče, který by tak byl schopen dostát svým závazkům a plnit svou vyživovací povinnost. Neplacení výživného, ojedinělé či krátkodobé, ale zvláště dlouhodobé, negativně ovlivňuje život všech zúčastněných. Dětem jako oprávněným příjemcům výživného se snižují možnosti uspokojení jejich sociálních, vzdělávacích a jiných potřeb, na povinné rodiče může být při vymáhání podána exekuce nebo mohou být za neplnění vyživovací povinnosti odsouzeni, neboť jde o trestný čin.¹⁴ Vedle hrozby případného trestního stíhání se stát snaží přimět rodiče, aby svou vyživovací povinnost řádně plnili, také prostřednictvím dalších represivních opatření (např. odebrání řidičského oprávnění).

¹⁴ Podle dostupných statistik ministerstva spravedlnosti je trestný čin zanedbání povinné výživy dlouhodobě nejčastějším trestným činem proti rodině a dětem. Celkově byl v letech 2017 a 2018 čtvrtým nejčastějším trestným činem v České republice, přičemž v dřívějších letech mu patřilo dokonce druhé místo (více viz Höhne, Palonciová, 2019).

Současně však stát hledá řešení, jež by napomohlo přímo oprávněným dětem, kterým jejich rodič neplatí výživné. Jedním z takových opatření je zavedení zálohovaného či náhradního výživného. O jeho podobě a konkrétních podmínkách se diskutovalo na vládní úrovni několik uplynulých let. Až začátkem roku 2021 byl přijat zákon o náhradním výživném s účinností od července 2021. **Náhradní výživné** je definováno **jako nová sociální dávka určená nezaopatřenému dítěti**, potažmo rodiči, který nedostává od druhého rodiče výživné na dítě vůbec nebo je dostává v nižší než soudem stanovené částce. Stát bude dlužné výživné následně vymáhat po povinném rodiči. Podmínkou pro nárok na dávku je zahájené exekuční řízení nebo řízení o soudním výkonu rozhodnutí, které už alespoň 4 měsíce probíhá. Náhradní výživné bude vypláceno ve výši měsíční splátky výživného, kterou určil soud, nebo ve výši rozdílu mezi stanovenou a uhrazenou částkou, maximálně však do výše 3 000 Kč. Náhradní výživné se stanovuje vždy na období následujících 4 kalendářních měsíců. Pokud po jejich uplynutí nárok stále trvá, vyplácí se dále, nejdéle však po dobu 2 let, resp. 24 měsíců (dávka).¹⁵

Podpora české veřejnosti zavedení takového opatření, kdy by v případě neplacení výživného na děti je hradil stát, který by pak peníze od neplatičů vymáhal, je poměrně vysoká. V únoru 2020 se pro placení výživného na děti státem za neplatiče vyjádřily na dvě třetiny dotázaných (o rok dříve zhruba tři čtvrtiny), proti jich byla čtvrtina (CVVM, 2020b).

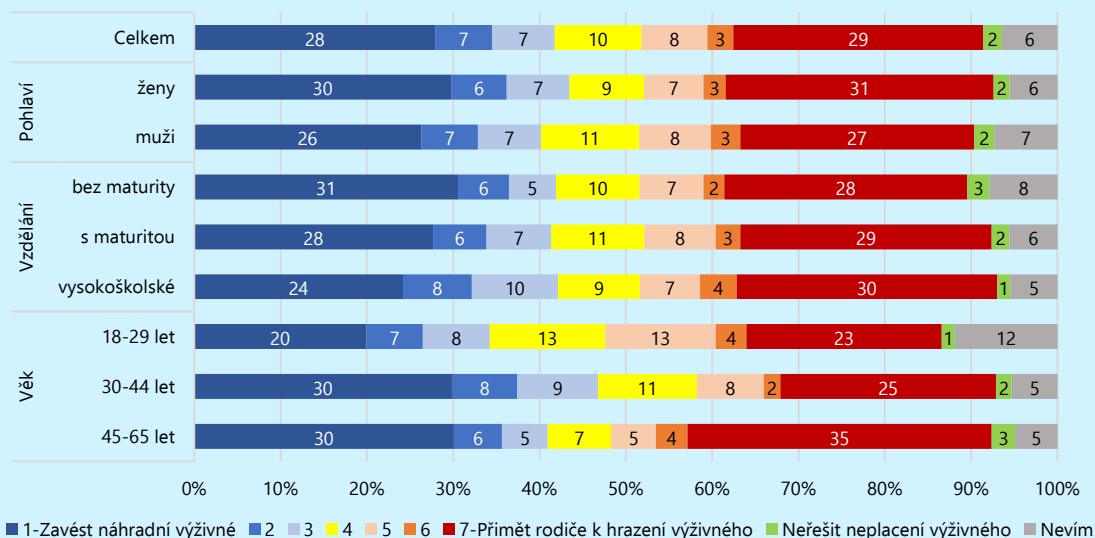
Na přelomu listopadu a prosince 2020, kdy se uskutečnil výzkum *Stabilita rodiny 2020*, nebylo náhradní výživné ještě zcela schváleno parlamentem. Respondenti ale měli možnost vyjádřit se na škále 1 až 7 k jeho zavedení, a to v přímém porovnání s tím, že stát by měl přimět toho rodiče, který má výživné platit, aby je hradil (viz graf č. 5.2). Postoje dotázaných se v tomto ohledu ukázaly dosti vyhraněné. **Zhruba 30 % z nich na jedné straně podporuje výhradní zavedení náhradního výživného, dalších téměř 30 % je naopak jednoznačně pro to, aby stát přiměl povinného rodiče k hrazení výživného.** K názoru, že by stát neplacení výživného neměl vůbec řešit, se respondenti přiklonili spíše výjimečně (2 %), nerozhodnutých bylo 6 %.

Muži a ženy se v postoji k této problematice nelišili, statisticky významné diference se neprokázaly ani v závislosti na výši dosaženého vzdělání. Respondenti z nejmladší věkové kategorie se v komparaci se staršími respondenty v této otázce častěji neuměli rozhodnout, případně byla jejich volbou „střední cesta“. Nejstarší respondenti jsou v tomto ohledu mnohem zásadovější, zvláště výrazná je jejich výlučná podpora podmínek, které by povinné rodiče přiměly výživné platit, což uvedla více než třetina z nich. Zkušenost s vlastním rozvodem jen mírně diferencuje názor rozvedených mužů, kteří se spíše přiklánějí k zavedení náhradního výživného, ve srovnání s muži, kteří vlastní rozvod nezažili a kteří se spíše kloní na druhou stranu, tedy spíše k tomu přimět povinného rodiče řádně platit výživné.

Střední variantu častěji volili ti, kteří zatím nejsou rodiči, ale mají nějaké zkušenosti (v rodině a/nebo ze svého okolí) s rozvodem páru s dětmi. Respondenti, kteří děti mají, se spíše vyjadřují pro zavedení náhradního výživného, a to tehdy, pokud se rozvod či rozchod týkal jejich nejbližších. V případě, kdy zažili rozpad úplné rodiny pouze zprostředkovaně mimo svou rodinu, ve vyšší míře upřednostňují opačnou stranu škály, tedy že stát by měl přimět rodiče k hrazení výživného.

¹⁵ V srpnu 2021 bylo vyplaceno 1,8 tisíc dávek náhradního výživného, v září 2021 pak 3,1 tisíc dávek. Při celkových výdajích 3,5 mil. Kč, resp. 6 mil. Kč činilo náhradní výživné v průměru necelých 2 tisíce Kč. Více viz <https://www.mpsv.cz/web/cz/informace-o-vyplacenyh-davkach>

Graf č. 5.2 **Měl by stát zavést „náhradní výživné“, nebo by měl přimět rodiče, který má výživné platit, aby ho hradil?** (v %)



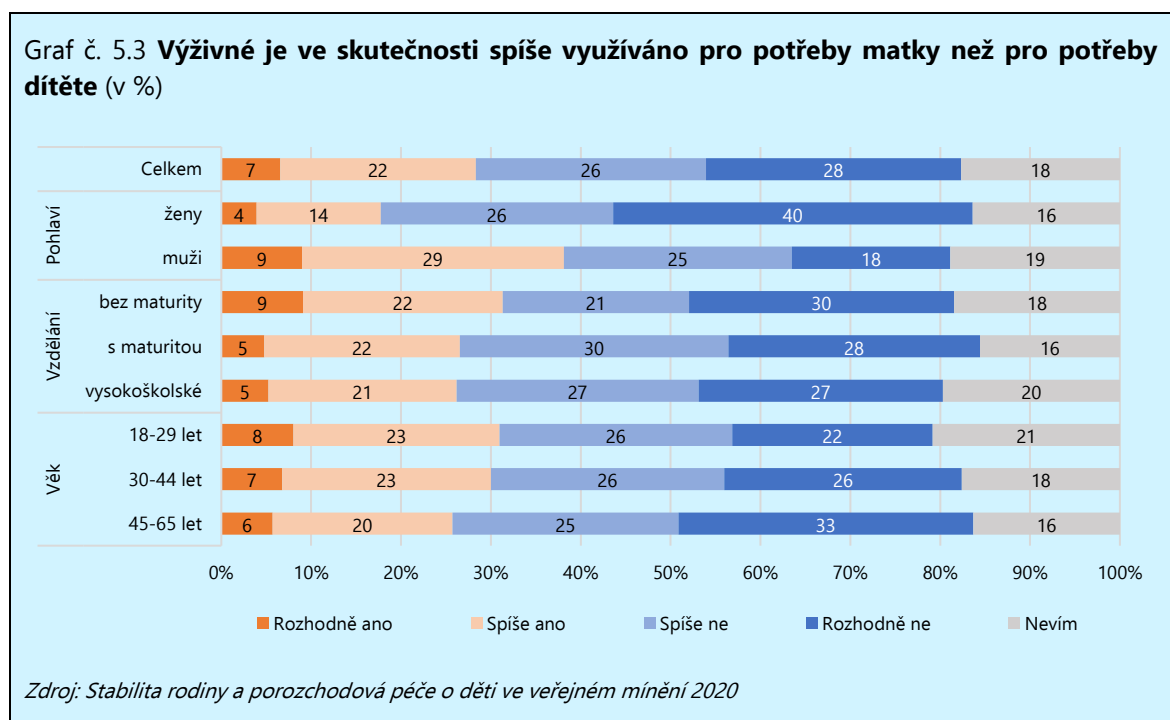
Zdroj: *Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020*

Respondenti, kteří by při stanovení výše výživného dali přednost spíše potřebám dítěte, se ve vyšší míře vyjadřují pro novou dávku. Vysvětlení lze spatřovat v tom, že tito lidé více sledují potřeby dítěte a zdůrazňují tak jejich uspokojení, v podstatě bez ohledu na to, jakým způsobem či v jaké formě. Na druhou stranu ti, kteří by více zdůraznili možnosti povinného rodiče jako plátce výživného při stanovení jeho výše, se současně spíše přiklánějí k vytvoření podmínek, které by přiměly rodiče dané výživné hradit.

Z odpovědí na vybrané výroky lze dále odvodit, nakolik jsou se stanovením, placením a využíváním výživného spojeny mýty a mylné představy. Prvním z nich je míra souhlasu s **tvrzením, že výživné je ve skutečnosti spíše využíváno pro potřeby matky než pro potřeby dítěte**. S tím, že k tomu v realitě opravdu dochází, **souhlasí tři z deseti dotázaných**, opačný postoj zastává více než polovina respondentů (viz graf č. 5.3). Necelá pětina nevěděla, jak na danou otázku odpovědět. Podle očekávání se potvrzují výrazné genderové diference. Dvě třetiny žen se proti tomuto výroku vymezují, většina z nich zcela rozhodně. Naproti tomu muži s ním oproti ženám až dvakrát častěji souhlasí.

Zkušenost s vlastním rozvodem rozdílný postoj mužů a žen ještě posiluje. Muži, kteří zažili vlastní rozchod či rozvod s matkou svých dětí, se až v polovině případů domnívají, že výživné je ve skutečnosti rozhodně nebo spíše využíváno pro potřeby matky než dítěte. Na druhou stranu ženy, které se s otcem svých dětí rozešly nebo rozvedly, vyjadřují v nadpoloviční většině kategorický, rozhodný nesouhlas, v souhrnu nesouhlasí 78 % z nich. K tomu, že výživné je využíváno více pro potřeby matky, se přiklání jen 14 % takových žen. V míře souhlasu s daným výrokem se však v podobném směru, ale v mírnějších relacích, různí také názory mužů a žen, kteří žádnou vlastní nebo nepřímou zkušenost s rozvodem páru s dítětem nemají.

Lidé, kteří se dosud nestali rodiči, ve vyšší míře nevědí, jak na tento výrok odpovědět. Pokud se však konkrétně vyjádří, významně častěji s ním ve srovnání s rodiči souhlasí. Lze se tedy domnívat, že jde do určité míry o obecně zakořeněnou představu v myslích mužů a žen. Respondenti-rodiče, kteří mají zkušenost s rozvodem v rodině a/nebo v blízkém okolí, s tímto tvrzením mnohem častěji nesouhlasí.



Další dva výroky se zaměřily na oblast výživného při střídavé péči o dítě. Vyživovací povinnost bývá součástí většiny rozhodnutí opatrovnických soudů, podle kterých je dítě svěřeno do střídavé péče rodičů. Převážně je přitom dána oběma rodičům (Höhne, Palonciová, 2021). Podle analytického materiálu ministerstva spravedlnosti, který vyhodnocuje využívání tzv. doporučující tabulky k určování výživného, nabývá výživné při střídavé péči nižších průměrných i mediánových hodnot ve srovnání s výživným určeným při výlučné péči (viz tabulka č. 5.1). Nižší je přitom při střídavé péči i podíl určeného výživného na čistém měsíčním příjmu povinné osoby (v roce 2019 v průměru o 4procentní body v případě otců, resp. 3 p. b. u matek), do čehož se současně promítají v průměru vyšší příjmy rodičů majících dítě ve střídavé péči.¹⁶

¹⁶ Pracovní verze studie „Určování výživného dětem – analýza a doporučení pro veřejnost“ byla autorkám poskytnuta v červenci 2021 k případným připomínkám. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/opatrovnicka-agenda>

Tabulka č. 5.1 **Výživné podle typu péče o dítě (2019)**

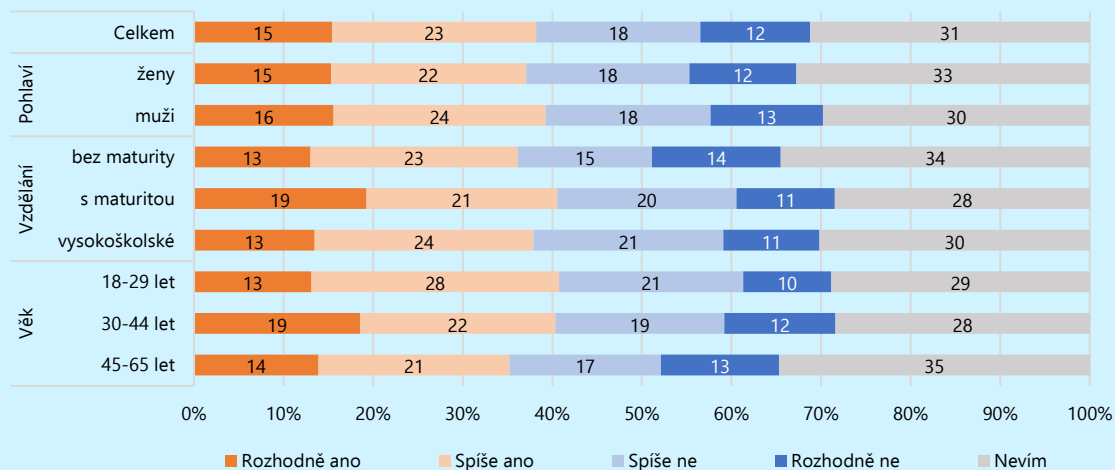
Úprava péče		Výlučná péče		Střídavá péče	
Povinná osoba		matka	otec	matka	otec
Počet pozorování		2 186	23 235	2 333	2 374
Čistý měsíční příjem povinné osoby (Kč)	průměr	15 493	26 441	18 981	28 986
	medián	14 000	22 500	16 856	25 000
Výživné (Kč)	průměr	1 685	3 298	1 471	2 580
	medián	1 500	3 000	1 200	2 000
Podíl určeného výživného na čistém měsíčním příjmu (%)	průměr	11,07	13,17	8,07	9,09
	medián	10,31	12,43	7,19	8,00

Zdroj: *Určování výživného dětem – analýza a doporučení pro veřejnost, 24–25.*

Otázka výživného stojí současně v pozadí úvah, představ, motivů i obav rodičů, když zvažují porozvodové uspořádání péče o děti. Podle studie J. Barvíkové (2019) mívají matky často obavy, že při střídavé péči nebude otci stanoveno žádné výživné, příp. že bude nižší, než by bylo při výlučné péči. V podobném duchu však ze své pozice mnohdy uvažují i otcové, kdy je pro ně eventuální možnost neplacení výživného jedním z motivů pro prosazování střídavé péče. K tomu se zároveň přidává obava z toho, že by (při výlučné péči matky) mohla být jejich otcovská role redukována jen na hrazení výživného. Prosazování střídavé péče o dítě ze strany otců však může být také prostředkem určitého nátlaku na matky, například kvůli majetkovému vyrovnání či kvůli hrazení nižšího výživného (Barvíková, 2019).

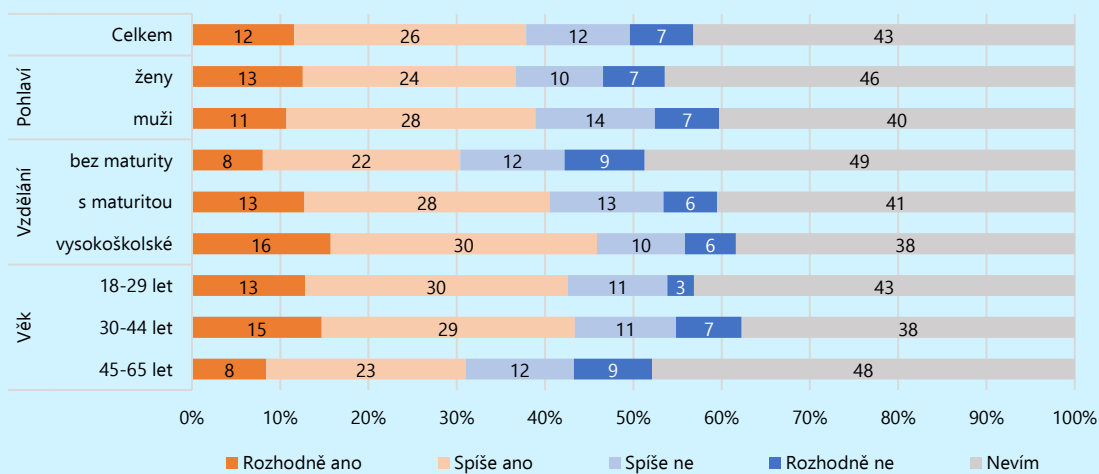
Odpovědi na otázku, jak je výživné při střídavé péči určeno, zda je neplatí nikdo nebo je placeno v nižších částkách než při výlučné péči, ukazují nejistotu, jakou v této oblasti česká veřejnost má. V obou případech sice převažuje souhlas nad nesouhlasem, nepřehlédnutelný je však vysoký podíl nerozhodnutých (viz grafy č. 5.4 a č. 5.5). Zkušenost s rodičovstvím nebo s rozvodem v rodině či blízkém okolí postoj k otázce výživného při střídavé péči nijak neovlivňuje. Čím více se však dotázaní domnívají, že je výživné spíše využíváno pro potřeby matky než dítěte, tím spíše souhlasí s danými výroky, a naopak.

Graf č. 5.4 Při střídavé péči žádný z rodičů neplatí výživné, míra souhlasu (v %)



Zdroj: Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020

Graf č. 5.5 Při střídavé péči se platí nižší výživné než při výlučné péči, míra souhlasu (v %)



Zdroj: Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020

Shrnutí

Publikace přinesla výsledky Výzkumu veřejného mínění k problematice stability současných rodin se zaměřením na uspořádání péče o nezletilé děti po rozvodu/rozchodu rodičů (dále jen „Stabilita rodiny 2020“), který na reprezentativním výzkumném vzorku dospělé populace ČR ve věku 18 až 65 let mapoval postoje a názory veřejnosti ve čtyřech hlavních, níže uvedených tematických oblastech.

Rodina, partnerství a rozchod/rozvod

Rodina si v české společnosti stále uchovává vysokou hodnotu. Podle výzkumu veřejného mínění *Stabilita rodiny 2020*, zaměřeného na stabilitu rodiny a porozchodovou péči o děti považuje více než polovina české populace za nejlepší žít v jednom manželství po celý život, 14 % připouští i opakovaný sňatek, ostatní by se klonili přibližně ve stejné míře k nesezdanému soužití nebo životu bez partnera. Partnerský vztah představuje pro většinu populace životní hodnotu, není však cílem sám o sobě, důraz je kladen na jeho kvalitu. V našem reprezentativním souboru uvažoval někdy o rozvodu/rozchodu se svým současným partnerem/partnerkou každý třetí dotázaný. Podle veřejného mínění bývají hlavními příčinami rozpadu partnerství nevěra, případně jiný partnerský vztah, dále nedostatek vzájemné pozornosti, neschopnost společně hovořit, s tím souvisejí i odlišnosti v názorech a postojích.

Podle některých výzkumů se zkušenost s rozpadem rodiny v dětství promítá do vlastních životních drah. Dílčí korelace se v tomto směru projevila ve výzkumu *Stabilita rodiny 2020* ve věkové skupině 30 až 44 let. Mezi těmi, jejichž rodiče se rozešli, zažil sám v roli rodiče rozchod každý čtvrtý, mezi těmi, kteří vyrůstali s oběma rodiči, to byl přibližně každý šestý. Rozcházející se rodiče se dle svých deklamací dokáží vcelku bez zásadních problémů dohodnout na péči o děti a vypořádání majetku, jako konfliktní však hodnotí způsob komunikace s expartnerem. Celkově měla nějakou blízkou zkušenost s rozpadem rodičovského páru přímo ve vlastní rodině, tj. u rodičů, vlastních dospělých dětí či osobně polovina dotázaných.

V dlouhodobé perspektivě však nemusí být rozpad rodiny vnímán jako jednoznačně negativní událost, ba naopak. Více než třetina respondentů, jejichž rodiče se rozešli, se nedomnívala, že to poznamená dítě na celý život, naopak častěji rozhodně souhlasili s tím, že dobrý rozvod/rozchod může být dobrým příkladem pro dítě.

Důležitost odborné pomoci

Podle výsledků výzkumu veřejného mínění *Stabilita rodiny 2020* česká veřejnost vyhledání odborné pomoci psychologa, psychoterapeuta či párového terapeuta v různých fázích řešení vztahové krize a rozpadu rodiny připisuje značný význam. Ve skutečnosti však podle zkušeností psychologů většina párů, které se potýkají se vztahovými problémy, přichází do terapie pozdě.

Odborníci se shodují, že rozhodnutí a jednání rodičů, která dětem škodí, bývají důsledky zejména jejich nedostatečné informovanosti, zahlcení negativními emocemi a obav, jako například z omezení kontaktu a narušení vztahu s dětmi, a považují tedy za nezbytné rodičům zprostředkovat znalosti i dovednosti, jak zmírnit negativní dopady rozpadu rodiny na děti a podpořit komunikaci

a spolupráci mezi rodiči ve prospěch a v zájmu dětí. Jednou z diskutovaných otázek je, zda by toto psycho-sociálně-právní poradenství, které může mít formu kurzu či konzultací, mělo být po vzoru dobré zahraniční praxe povinnou součástí procesu rozvodu.

Názor, že návštěva poradny by měla být povinnou součástí řešení rozpadu rodiny, sdílely tři pětiny respondentů. Přitom podle pětiny respondentů by mělo jít o povinnost pro všechny rozcházející se rodiče a podle dalších dvou pětín jen pro ty rodiče, kteří záležitosti dětí nedokáží řešit bez konfliktů. Bezmála třetina respondentů má za to, že návštěva poradny by sice neměla být povinná, ale měla by být doporučována. Obecně platí, že čím větší význam službám odborníků v souvislosti s rozpadem rodiny respondenti přisuzují, tím spíše by návštěvu poradny zařadili jako povinnou součást řešení rozpadu rodinného soužití. Mínění, že návštěva poradny by neměla být povinná, nebo by se dokonce ani neměla doporučovat, zastávali nejčastěji rozvedení a ti, kteří sami zažili rozchod/rozvod s otcem/matkou svého dítěte.

Uspořádání péče o děti po rozchodu/rozvodu

Rozpad vztahu rodičů nezletilých dětí je nezřídka přivádí k soudu, aby jim pomohl nastavit či sám určit, jak bude péče o děti po jejich rozchodu rozdělena či zajištěna. Manželé, kteří chtějí své manželství ukončit právně, se musí na opatrovnický soud obrátit vždy, nesezdaní rodiče jen v případě, že se sami nedohodnou. Podle výzkumu veřejného mínění se však zdá, že česká společnost má o procesech spojených s nastavením péče o děti po rozchodu rodičů malé povědomí. Obrátit se na soud kvůli uspořádání péče o dítě, nastavení výživného a vypořádání majetku považovalo v případě rozvodu za nutné pouze 27 % respondentů. U nesezdaných je soudní proces spojován veřejností zejména s nastavením výživného.

Uspořádání péče o dítě po rozpadu vztahu rodičů by mělo podle české veřejnosti odrážet především zájem dítěte, pokud je to možné, mělo by být přihlédnuto i k jeho přání. Za to, jak se budou rodiče podílet na péči o děti, mají nést odpovědnost zejména oni, nikoli soud. Tento názor koreluje s faktem, že většina rozhodnutí opatrovnických soudů o uspořádání péče o děti je podložena dohodou rodičů.

Na péči o děti po rozchodu rodičů by se podle veřejného mínění měli podílet rovnoměrně oba rodiče. Na druhé straně je zde stále silně zastoupen názor, že dítě by mělo mít domov u jednoho z nich a s druhým být v kontaktu. Model, kdy děti střídají dva domovy, má u mužů i žen nižší podporu, muži se k ní však přiklánějí častěji než ženy. Režim, kdy o dítě pečuje převážně matka, je však výrazně podporován pouze v nejmladším věku dítěte, počínaje vstupem dítěte na základní školu je příklon české veřejnosti k rovnoměrné péči obou rodičů již tříčtvrtinový. Je zde tedy patrná určitá názorová diskrepance, kdy děti sice mají mít spíše jedno bydliště, ale rodiče, kteří ukončili svůj partnerský vztah, se o ně mají starat ve shodné míře. S tím souvisí i to, že respondenti podle svých výpovědí znají častěji a lépe pojem „střídavá péče“ než pojem „výlučná péče“.

Výlučná péče je spojena v očích veřejnosti s péčí matek, které o ni častěji než otcové žádají. Ti mají doposud jen menší šance získat dítě do své péče. Tento režim péče bývá spojen s představou, že druhý rodič, nejčastěji otec, vídá své dítě každý druhý víkend, případně nějaký den v týdnu. Pečujícímu rodiči jsou tak přisuzovány větší pravomoci v rozhodování o záležitostech dítěte. Ačkoli se veřejnost přiklání k rovnoměrnému střídání rodičů v péči o dítě, ptáme-li se na detaily střídavé péče, postoj není tak jednoznačný. Tento režim je více spojován s preferencemi otců, je vnímán jako férový model pro oba rodiče, kdy dítě tráví stejně dlouhé období s každým rodičem. Na druhou

stranu je zde stále silná představa, že je dítě „batůžkář“, další oblastí, kde je veřejnost méně zorientovaná, je otázka hrazení výživného v případě střídavé péče.

Lze shrnout, že ačkoli není rozpad rodiny v české společnosti výjimečným jevem, míra povědomí o tom, jak celý proces probíhá, jak je možné péči o děti následně uspořádat, nastavit a jaké to má praktické dopady na děti i rodiče, je obecně stále relativně nízká.

Výživné

Při porozvodovém či porozchodovém uspořádání by spolu s péčí o dítě měla být řešena také otázka výživného na dítě. Problematika výživného je však pro mnoho lidí spojena s řadou obav, mylných představ či obecně neznalostí. Správné pochopení významu výživného a nastavení jeho výše přitom usnadní jak prvotní porozvodové vyjednávání rodičů o uspořádání péče o dítě, tak jeho případné změny, ale i reálný život obou rodičů a zúčastněných dětí.

Přestože potřeby dítěte a možnosti povinného rodiče by při stanovení výše výživného měly být zohledňovány rovnoměrně, z českých občanů je o tom přesvědčen jen každý čtvrtý. Ostatní se přiklání na jednu či druhou stranu, přičemž ženy častěji na stranu dítěte, muži více k možnostem rodiče, který má výživné platit. Ještě výraznější genderové diference panují v názoru na to, kdo ve skutečnosti výživné využívá. Zatímco ženy se v převážné většině vymezují proti tomu, že výživné je spíše využíváno pro potřeby matky než dítěte, muži ve vyšší míře s tímto výrokiem souhlasí. Vlastní či sdílená zkušenost s rozvedením rodičovského páru genderové rozdíly ještě posiluje, v čemž se pravděpodobně odráží v realitě stále převažující porozvodové uspořádání, kdy je dítě svěřováno do péče matky a otci je vyměřeno výživné.

Poměrně velkou neznámou je pro českou veřejnost určování výživného při svěření dítěte do střídavé péče. Na otázku, zda při střídavé péči žádný z rodičů neplatí výživné a zda se při střídavé péči platí nižší výživné než při výlučné péči, nedokázala odpovědět jedna třetina, resp. dvě pětiny občanů. Ostatní pak s danými výroky vyjadřovali spíše souhlas. Zkušenost s rodičovstvím nebo s rozvedením v rodině či blízkém okolí však postoj k otázce výživného při střídavé péči nijak neovlivnil. Podle dat ministerstva spravedlnosti je výživné při střídavé péči o dítě často určováno, přičemž vyživovací povinnost je nejčastěji dána oběma rodičům. Výše výživného při střídavé péči pak nabývá průměrně nižších hodnot než při péči výlučné.

Od července 2021 vyplácí stát novou sociální dávku určenou nezaopatřenému dítěti, potažmo rodiči, který dostává od druhého rodiče výživné na dítě v nižší částce nebo vůbec. Podpora tzv. náhradního výživného u české veřejnosti je poměrně velká. Na druhou stranu je však slyšet relativně silný požadavek na to, aby stát místo toho přiměl povinného rodiče k hrazení výživného.

Závěrem lze říci, že výzkum *Stabilita rodiny 2020* potvrdil naléhavou potřebu systematického uchopení edukace rozcházejících se rodičů formou psycho-sociálně-právního poradenství a osvěty široké veřejnosti, kterou vnímají a vyjadřují mnozí odborníci zapojení do řešení rodičovského konfliktu a situace rodin v/po rozpadu. Výsledkem by mělo být posílení nové kultury řešení situace po rozpadu rodinného soužití ve smyslu sdíleného rodičovství a zachování kontinuity rodičovských rolí. Z toho důvodu je třeba hledat způsoby šíření osvěty, které mohou mít dopad na všechny segmenty společnosti. Konkrétní doporučení pro rodinnou politiku, edukaci rozcházejících se rodičů a osvětu široké veřejnosti, vyplývající z výsledků tohoto výzkumu a dalších šetření realizovaných v rámci projektu *„Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní*

forma porozvodového uspořádání péče“, byla formulována v samostatném Policy Paper, „*Porozvodová péče o děti ve veřejném mínění a možné implikace*“ (Barvíková et al., 2022). Výsledky předloženého výzkumu mohou být užitečné i pro odborníky, kteří s rodinami v/po rozpadu pracují a snaží se o edukaci rozcházejících se rodičů, tedy pracovníky OSPOD, opatrovnické soudce, terapeuty, mediátory a advokáty, ale i pro výzkumníky jako zdroj dat či inspirace k dalšímu výzkumu.

Literatura

BARVÍKOVÁ, Jana, 2019. *Zpráva z fokusních skupin Dítě v rodičovském konfliktu. Výsledky předvýzkumu v rámci projektu Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vv_003.pdf

BARVÍKOVÁ, Jana, Sylva HÖHNE, Jana PALONCYOVÁ & Lucie ŽÁČKOVÁ, 2022. *Porozvodová péče o děti ve veřejném mínění a možné implikace*. Policy Papers VÚPSV, v. v. i., č. 1./2022

Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publikace-vyzkumnych-pracovniku/policy-papers/>

BIDDULPH, Steve, 2011. *Kniha o mužství*. Praha: Portál.

BUSCHO, Ann Gold, 2020. *The Parent's Guide to Birdnesting: A Child-Centered Solution to Co-Parenting During Separation and Divorce*. Delhi: Adams Media.

CVVM, 2020a. *Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině – únor 2020*. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5181/f9/ov200331.pdf

CVVM, 2020b. *Názory občanů na vybraná opatření v rodinné politice – únor 2020* [online]. [cit. 28. 6. 2021]. Tisková zpráva. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5173/f9/es200319.pdf

ČSÚ, 2020. *Vývoj obyvatelstva České republiky – 2019*.

Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>

ČSÚ, 2021. *Vývoj obyvatelstva České republiky – 2020*.

Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2020>

DUDOVÁ, Radka (ed.), 2008. *Nové šance a rizika: Flexibilita práce, marginalizace a soukromý život u vybraných povolání a sociálních skupin*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

FUČÍK, Petr, 2008. Rozvod a změny sňatkových reprodukčních strategií. *Data a výzkum*, 2(2), 91–107. Dostupné z: http://dav.soc.cas.cz/uploads/5c9526f475ff7d134fc03a307aa01238e9c26654_DaV08_2_pp91-107.pdf

HAŠKOVÁ, Hana (ed.), 2014. *Vlastní cestou? Životní dráhy v pozdně moderní společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství – SLON.

HERMAN, Marek, 2018. *Bída otců*. Příspěvek v rámci semináře „Jak se proměňuje rodinná politika členských států Evropské unie s ohledem na roli otců v kontextu ČR aneb Rozšíření pohledu EU na otcovství – co dodat?“ Národní centrum pro rodinu, PS PČR Praha, 6. 11. 2018 [online]. Dostupné z: <https://www.rodiny.cz/seminar-v-poslanecke-snemovne-6-11-2018/>

HÖHNE, Sylva & Jana PALONCYOVÁ, 2019. *Péče o děti po rozvodu či rozchodu. Výsledky předvýzkumu v rámci projektu Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vv_002.pdf

HÖHNE, Sylva & Jana PALONCYOVÁ, 2021. Péče a výživa dětí po rozchodu rodičů podle výsledků opatrovnických řízení. *Demografie*, 63(1), 3–21. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demografie-revue-pro-vyzkum-populacniho-vyvoje-c-12021>

- ISPV (Institut pro sociální politiku a výzkum), 2021. *S řešením domácího násilí mohou pomoci i firmy a zaměstnavatelé*. Dostupné z: <https://socialnipolitika.eu/2021/01/s-resenim-domaciho-nasilimohou-pomoci-i-firmy-a-zamestnavatele/>
- JACZ, 2019. *Panelová odborná diskuse na téma „střídavá péče“*. Justiční akademie. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/rodinnepravni_symposium/zavery_panelove_diskuse_psychologu.pdf
- KUCHAŘOVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ & Lucie VIDOVIČOVÁ, 2020. *Zpráva o rodině 2020*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_477.pdf
- MAŘÍKOVÁ, Hana & Marta VOHLÍDALOVÁ, 2011. Rozpady kohabitací, rozvody manželství: jiné a/nebo stejné sociální fenomény? *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 12(2), 3–15. Dostupné z: <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2011/02/01.pdf>
- MAŘÍKOVÁ, Hana, Alena KRÍŽKOVÁ & Marta VOHLÍDALOVÁ, 2012. *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství – SLON.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2015. *Pouto mezi dospělými partnery*. In: *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 13–18.
- MATOUŠEK, O. et al. 2015. *Děti a rodiče v rozvodu: Manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál.
- MATOUŠKOVÁ, Ivana & M. ZDRAŽILOVÁ, 2001. Analýza soudních řízení o úpravě výchovy a výživy. *Právo a rodina*, 3(2), 16–19.
- MERTIN, Václav, 2004. *Ze zkušeností dětského psychologa: na co se často ptáte*. Praha: Scientia.
- MOŽNÝ, Ivo, 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství – SLON.
- MZ ČR, 2021. *Denní přehled počtu osob s nově prokázaným onemocněním COVID-19 dle hlášení krajských hygienických stanic a laboratoří*. Dostupné z: https://onemocneni-aktualne.mzcr.cz/covid-19?utm_source=general&utm_medium=widget&utm_campaign=covid-19
- NEŠPOROVÁ, Olga, 2019a. Non-normative Parents in the Gender- traditional Czech Republic. In: GRUNOW, Daniela & Marie EVERTSSON (eds.). *New Parents in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar, 207–224.
- NEŠPOROVÁ, Olga, 2019b. Obavy a těžkosti rané fáze rodičovství. Zjištění longitudinálního výzkumu prvorodičů. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 55(1), 3–30. DOI: <https://doi.org/10.13060/00380288.2019.55.1.446>. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2019/01/01.pdf>
- NOVÁK, Tomáš, 2012. *Střídavá péče o dítě: zájem dítěte především*. Praha: Portál.
- NOVÁKOVÁ, Marie & Pavla POLÁKOVÁ, 2021. *Metodika edukace rodičů v rozvodové situaci*. Praha: Cochem.cz, z.s. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2022/05/metodika_ekudace_rodicu_v_rozvodove_situaci.pdf
- NUDZ, 2021. *Pandemie COVID-19 a její vliv na sexualitu v Česku? Zvýšená sexuální touha, větší spokojenost zadaných i stres z času stráveného s partnerem*. Tisková zpráva, 27. 10. 2020. Dostupné z: <https://www.nudz.cz/files/pdf/2020-10-tz-vliv-kovidu-na-sexualitu.pdf>
- NYKLOVÁ, Blanka & Dana MOREE, 2021. *Násilí na ženách v souvislosti s covid-19: výzkumná zpráva*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Fakulta humanitních studií UK.

- Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/blanka_nyklova_dana_moree_-_nasili_na_zenach_v_souvislosti_s_covid-19.pdf
- PALONCYOVÁ Jana, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE & Věra KUCHAROVÁ, 2019. *Neúplné rodiny*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_469.pdf
- PEMOVÁ, Terezie & Radek PTÁČEK, 2020a. *Sdílené rodičovství. Manuál pro rodiče*. Praha: Národní institut pro děti a rodinu. Dostupné z: <https://sdilenerodicovstvi.cz/#pro-rodice>
<https://sdilenerodicovstvi.cz/files/Manual-rodice-onlineISBN-web.pdf>
- PEMOVÁ, Terezie & Radek PTÁČEK, 2020b. *Sdílené rodičovství. Metodika programu pro odborníky*. Praha: Národní institut pro děti a rodinu. Dostupné z: <https://sdilenerodicovstvi.cz/#pro-odborniky>;
<https://sdilenerodicovstvi.cz/files/Methodika-odbornic-onlineISBN-ochrana-web.pdf>
- RABUŠIC, Ladislav & Beatrice-Elena CHROMKOVÁ MANEA, 2018. *Hodnoty a postoje v České republice 1991–2017: pramenná publikace European Values Study*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/view/1002/3113/769-1/#preview>
- RATAJ, Pavel, 2017. Vystoupení v rámci workshopu „Nestabilita partnerských vztahů v současné společnosti“. *Fórum rodinné politiky Plzeň* (MPSV). Parkhotel Plzeň, dne 31. 8. 2017. Dostupné z: <http://forumrodina.mpsv.cz/2017/workshopy.html>
- RUSÝ, Pavel, 2018. Střídavá péče s odlišným rozdělením péče. *Právo a rodina*, 20(3), 18–21.
- SOBOTKA, Tomáš & Laurent TOULEMON, 2008. Changing Family and Partnership Behaviour: Common Trends and Persistent Diversity Across Europe. *Demographic Research*, 19(6), 85–138. Dostupné z: <http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol19/6/>
- ŠŤASTNÁ, Anna, 2006. Rozvody a děti: vliv rozvodu rodičů na životní dráhu dětí. In: HAMPLOVÁ, Dana, Petra ŠALAMOUNOVÁ & Gabriela ŠAMANOVÁ (eds.). *Životní cyklus. Sociologické a demografické perspektivy*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- TRÁVNÍČEK, Milan, 2015. *Střídavá péče*. Praha: C. H. Beck.
- VOHLÍDALOVÁ, Marta, 2010. Kdo podává žádost o rozvod a jaké jsou příčiny rozpadu partnerských vztahů? *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 12(2), 48–56. Dostupné z: <http://genderonline.cz/pdfs/gav/2010/02/05.pdf>
- VOHLÍDALOVÁ, Marta & Hana MAŘÍKOVÁ, 2011. Rozpady kohabitací, rozvody manželství: jiné a/nebo stejné sociální fenomény? *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 12(2), 3–15. Dostupné z: <https://www.genderonline.cz/cs/issue/30-rocnik-12-cislo-2-2011-zivotni-drahy/218>
- Zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném).
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (též NOZ).
- ZOJA, Luigi, 2017. *Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: Prostor.
- ŽILINČIKOVÁ, Zuzana, 2017. Quel est l'effet des enfants sur la stabilité des mariages et des cohabitations? Comparaison européenne. *Population*, 72(4), 649–670. DOI: 10.3917/popu.1704.0677.